

KOHORSZ '18 MAGYAR SZÜLETÉSI KOHORSZVIZSGÁLAT

MÁSFÉL ÉVES KUTATÁSI SZAKASZ
TECHNIKAI RIPORT

Szabó Laura, Boros Julianna, Fábíán Ildikó,
Kapitány Balázs, Kopcsó Krisztina,
Ökrös Fruzsina, Spéder Zsolt,
Veroszta Zsuzsanna

KUTATÁSI JELENTÉSEK 109.

KSH NÉPESÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

KOHORSZ '18
magyar születési kohorszvizsgálat

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A kiadványt, kérjük, a következőképpen hivatkozza:

Szabó Laura, Boros Julianna, Fábíán Ildikó, Kapitány Balázs, Kopcsó Krisztina, Ökrös Fruzsina, Spéder Zsolt, Veroszta Zsuzsanna (2023). *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Másfél éves kutatási szakasz. Technikai riport.* Kutatási Jelentések 109. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest. DOI: 10.21543/Kut.2023.109

A Kutatási Jelentések 109. a KSH NKI Magyar Születési Kohorszvizsgálatának részeként, az EFOP-1.9.4-VEKOP-16-2016-00001 azonosítószámú, „A szociális ágazat módszertani és információs rendszereinek megújítása” című európai uniós projekt keretében jelent meg.

Sorozatszerkesztő:
Makay Zsuzsanna

Szerkesztő:
Szabó Laura

Szakmai lektor:
Monostori Judit

Olvasószerkesztő:
Törő Ágnes

Grafika:
Farkas Anna, anagraphic

Tördelés:
Simonné Horváth Gabriella

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
1024 Budapest, Buday László u. 1-3.
nki@demografia.hu
www.demografia.hu

Igazgató:
Makay Zsuzsanna

Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat
info@kohorsz18.hu
www.kohorsz18.hu

ISSN 0236-736X
ISBN 978-963-9597-61-7 nyomtatott
ISBN 978-963-9597-69-3 online

KOHORSZ '18 MAGYAR SZÜLETÉSI KOHORSZVIZSGÁLAT

MÁSFÉL ÉVES KUTATÁSI SZAKASZ
TECHNIKAI RIPORT

SZABÓ LAURA, BOROS JULIANNA, FÁBIÁN ILDIKÓ,
KAPITÁNY BALÁZS, KOPCSÓ KRISZTINA, ÖKRÖS FRUZZSINA*,
SPÉDER ZSOLT, VEROSZTA ZSUZZSANNA

* Az Ökrös Fruzzsina által írt 2.2. fejezet az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

TARTALOM

BEVEZETŐ	11
1. A MÁSFÉL ÉVES KUTATÁSI SZAKASZ LEKÉRDEZÉSI HÁTTERE	15
1.1. A másfél éves kutatás alapsokasága és mintája	15
1.2. Az adatfelvételi hullám időzítése	16
1.3. Kérdőívek és adatfelvételi módszerek	17
1.4. Adatvédelem	18
2. A MÁSFÉL ÉVES KÉRDEZÉS TEREPMUNKÁJA ÉS AZ AHHOZ KAPCSOLÓDÓ FELADATOK	21
2.1. A kérdőív előkészítése	21
2.2. A terepmunka megszervezése és lebonyolítása	23
2.2.1. Kérdezők képzése	23
2.2.2. Címlisták átadása és a sikeres címelérések	23
2.2.3. Az elköltözött gyermekek nyomon követése	24
2.2.4. Az egyedi azonosítók kezelése és ellenőrzése	26
2.3. Sikertelenség és lemorzsolódás a másfél éves adatgyűjtésben	26
2.4. A lekérdezések kumulált alakulása	32
2.4.1. Az anyai főkérdőív mint elsődleges gondozói kérdőív lekérdezésének üteme	32
2.4.2. Féléves proxy kérdőívek lekérdezésének üteme	32
2.5. A terepmunka minőségellenőrzése	34
2.5.1. Kérdezőbiztosok ellenőrzése	34
2.5.2. Az interjúk hossza	35
2.5.3. A gyermek életkora a kérdezés idején	37
2.5.4. A kérdezőbiztosai kérdőív adatai	38
2.6. Az adatfelvétel kommunikációja	40
3. ADATBÁZISOK	41
3.1. Címlista adatbázis	41
3.2. A másfél éves főkérdőív adatbázisa	42
3.3. Önkitöltős kérdőív adatbázisa	42
3.4. Féléves proxy kérdőív adatbázisa	43

3.5. Beleegyező nyilatkozatok adatbázisa	43
3.6. Az adatbázisok összekapcsolhatósága	43
4. ADATTISZTÍTÁS	45
4.1. A vér szerinti anyától mint elsődleges gondozótól lekérdezett kérdőív adatbázisának ellenőrzése, tisztítása	45
4.2. A féléves kérdezést helyettesítő proxy kérdőív adatbázisának ellenőrzése, tisztítása	47
4.3. Az önkitöltős kérdőívvel lekérdezett kérdések adatbázisának ellenőrzése, tisztítása	47
4.4. A nem vér szerinti anyától mint elsődleges gondozótól lekérdezett kérdőív adatbázisának ellenőrzése, tisztítása	47
5. ADATMINŐSÉG-ELLENŐRZÉS	49
5.1. Változó-szintű válaszhiányok a vér szerinti anyától kért adatbázisokban	49
5.2. Változó-szintű válaszhiányok a nem vér szerinti anya elsődleges gondozótól kért adatbázisban	56
5.3. Válaszadó-szintű válaszhiány-arányok a vér szerinti anyák körében	59
5.4. Válaszadó-szintű válaszhiány-arányok a nem vér szerinti anya elsődleges gondozók körében	62
6. SÚLYOZÁS	65
6.1. A longitudinális vizsgálatok súlyozásának elvi kérdései	65
6.2. A másfél éves adatfelvétel esetén alkalmazott súlyozási eljárás	67
6.3. Súlyozási eredmények, megoszlás	70
6.4. Anyai elemzési súly	71
7. PSZICHOLÓGIAI SKÁLÁK ADAPTÁCIÓJA ÉS KÉPZETT VÁLTOZÓI	73
7.1. Előzetes kérdőív-adaptációk	73
7.2. A skálák tulajdonságai és a képzett változók	77
7.2.1. Anyai általános szorongás	78
7.2.2. Anyai depresszió	79
7.2.3. Anyai szülői bánásmód	80
7.2.4. Anyai párkapcsolati elégedettség és elköteleződés	81
7.2.5. A gyermek társas-érzelmi fejlődése	82
7.2.6. A gyermek általános fejlődése	84
Hivatkozások	89
Melléklet: A másfél éves kérdőív változói	93
A Népszéktudományi Kutatóintézet kutatási jelentései	95

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

Ábrák

1. ábra: A Kohorsz '18 kutatás szakaszai	11
2. ábra: A Kohorsz '18 kutatás másfél éves szakaszának időzítése	16
3. ábra: Sikerességi arányok születési nap szerint, azon mintatagoknál, akik 2020. február-márciusban lettek 18 hónaposak	28
4. ábra: A sikeres lekérdezések számának alakulása, másfél éves kérdezés	33
5. ábra: Vér szerinti anyával készült sikeres proxy kérdőívek lekérdezési üteme, másfél éves kérdezés	33
6. ábra: Az adott idő alatt elkészített interjúk számának megoszlása (függőleges tengely) a lekérdezési idő (perc) hossza szerint, vér szerinti anyai főkérdőív	35
7. ábra: A kérdezési idő átlagos hossza (perc) néhány kiemelt változó szerint, vér szerinti anyai főkérdőív (átlag, 95%-os konfidencia intervallum)	36
8. ábra: Az anyák megoszlása a másfél éves kérdezés idején a gyermekük betöltött életkora szerint, betöltött adat és korrigált adat alapján	37
9. ábra: A kutatásban részt vevő gyermekek életkora a betöltött adatok és a korrigált adatok alapján, felhőábra	38
10. ábra: Folyamatábra a Kohorsz '18 kutatási lépéseiről	45
11. ábra: NT/NV válaszok aránya a főkérdőív kérdéseiben, kérdésenként	50
12. ábra: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, kérdésenként	52
13. ábra: NT/NV válaszok aránya az iker-kérdőív adatbázisban, kérdésenként	53
14. ábra: NT/NV válaszok aránya a proxy kérdőív adatbázisban, kérdésenként	54
15. ábra: Az üresen hagyott válaszok aránya az önköltős kérdőív adatbázisban, kérdésenként	55
16. ábra: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív adatbázisban, kérdésenként, nem a vér szerinti anya az elsődleges gondozó adatbázisban	57

17. ábra: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, kérdésenként, nem a vér szerinti anya az elsődleges gondozó adatbázisban	58
18. ábra: Válaszadó-szintű válaszhiány-arány-kategóriák (unit non-response rate) megoszlása a vér szerinti anyai kérdőív adatbázisában	61
19. ábra: A válaszadó-szintű válaszhiány (unit non-response rate) aránya a vér szerinti anyai kérdőív adatbázisában, a COVID-19 járványhoz kapcsolódó első lezárás előtt és után (% , 95% konfidencia intervallum)	62
20. ábra: A válaszadó-szintű válaszhiány (unit non-response rate) a nem vér szerinti anyai kérdőív adatbázisában, megoszlások	63
21. ábra: A logisztikus súly félépítéséhez használt modellezés logikája	68
22. ábra: Másfél éves longitudinális alapsúlyok hisztogramja	70

Táblázatok

1. táblázat: A Kohorsz '18 kutatás megjelent és előkészítés alatt álló beszámoló	13
2. táblázat: A Kohorsz '18 kutatás másfél éves lekérdezési hullámának esetszámai az (első) COVID-19 járvány miatti lezárás előtti és utáni időszakban	16
3. táblázat: A másfél éves kutatási szakasz kérdőívelemei	17
4. táblázat: A sikeresség, sikertelenség részletes okai	24
5. táblázat: Másfél éves kérdés az elköltözöttek körében, sikeres és sikertelen interjúk száma, illetve a sikertelen interjúk okai	25
6. táblázat: A sikeresség, sikertelenség részletes okai és azok csoportosítása	29
7. táblázat: Sikeresség, sikertelenség és lemorzsolódás egyes társadalmi, demográfiai csoportokban	30
8. táblázat: A vér szerinti anyát korlátozta-e valami a válaszadásban, említések százaléka, több válaszlehetőség	39
9. táblázat: A kutatási adatbázisok elemszámai	44
10. táblázat: A változók és a nyitott kérdéses-változók száma az anyai főkérdőív adatbázisban, kérdőív-elemek szerint	49
11. táblázat: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)	51
12. táblázat: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)	52
13. táblázat: NT/NV válaszok aránya az iker-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)	53
14. táblázat: NT/NV válaszok aránya a proxy kérdőív adatbázisban, 3% feletti NT/NV említések aránya kérdésenként	54

15. táblázat: Az üresen hagyott válaszok aránya az önkitöltős-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)	55
16. táblázat: A változók és a nyitott kérdések száma a nem vér szerinti anya elsődleges gondozói főkérdőív adatbázisban, kérdőív-elemek szerint	56
17. táblázat: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia), nem a vér szerinti anya az elsődleges gondozó adatbázis	57
18. táblázat: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, 5% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia), nem vér szerinti elsődleges gondozó adatbázis	59
19. táblázat: A válaszadó-szintű válaszhiány aránya (unit non-response rate) a teljes kérdőívben és kérdőív-elemenként	60
20. táblázat: A válaszadó-szintű válaszhiány aránya (unit non-response rate) a teljes kérdőívben és kérdőív-elemenként, a nem vér szerinti anya kérdőív adatbázisban	63
21. táblázat: Az anyák iskolai végzettség szerinti eloszlása különféle sokaságok és súlyok esetén	70
22. táblázat: A Melegség és Hosztilitás skálák leíró adatai	76
23. táblázat: A Melegség és Hosztilitás skálák együttjárásai a további változókkal (ρ)	77
24. táblázat: Anyai általános szorongás mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	78
25. táblázat: Anyai depresszió mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	79
26. táblázat: Anyai szülői bánásmód mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	80
27. táblázat: Anyai párkapcsolati elégedettség és elköteleződés mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	81
28. táblázat: A gyermek társas-érzelmi fejlődésének mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	83
29. táblázat: A 18 hónapos gyermekek általános fejlődésének mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	86
30. táblázat: A 16 hónapos gyermekek általános fejlődésének mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában	87

BEVEZETŐ

Jelen tanulmánykötet a Kohorsz '18 kutatás harmadik adatfelvételi hullámának, a kohorsz kutatásban részt vevő gyermekek másfél éves korában lezajlott adatfelvételének a technikai kutatási beszámolója (1. ábra). A Kohorsz '18 kutatási sorozat jelentései közül ez a nyolcadik (1. táblázat).

1. ábra: A Kohorsz '18 kutatás szakaszai

IDŐVONAL 2017-2022

Forrás: saját szerkesztés.

Az előkészítő szakaszban jelent meg a kutatás elméleti koncepciójának és az előkészítés módszertanának a bemutatása (Veroszta 2018, Boros et al. 2019). Mind a várandós, mind a fél éves kutatási szakaszokról két-két jelentést írtak a KSH Népszégtudományi Kutatóintézet (NKI) kutatói: az egyik az adott kutatási hullám technikai háttérét (Szabó et al. 2020, Veroszta et al. 2022), a másik a kutatási eredményeket tartalmazza

(Veroszta et al. 2021, 2022). Az egyéves adatfelvétel egy regionális részmintán készült el, ennek technikai beszámolóját és kutatási eredményeit tartalmazza a Dél-dunántúli Vizsgálat jelentése (Kopcsó, 2022). Ehhez hasonlóan, egy kötetben jelent meg az Anyai Munkavállalás Vizsgálat technikai jelentése és az eredmények bemutatása (Ökrös et al., 2023), valamint az előkészületben lévő apa-kutatásról szóló jelentés is ilyen formában lesz elérhető.

A másfél éves (vagy 18 hónapos, ahogy néha nevezzük ebben a kötetben) adatfelvétel feldolgozását szintén két kötet fogja tartalmazni, hasonlóan a várandós és a féléves kutatási szakaszban megjelent kutatási jelentésekhez: az egyik kötet lesz a technikai riport és a másik lesz az eredmények bemutatását tartalmazó kutatási jelentés. Ez a mostani kötet a 18 hónapos adatfelvételi hullám technikai riportja.

A másfél éves adatfelvétel volt az első olyan adatfelvételi hullám, amelyet már nem a védőnői hálózat védőnői kérdeztek le, ahogy ez történt a várandós és a féléves adatfelvétel során, hanem a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet által megbízott Inspira Research Közvélemény- és Piackutató Kft. kiképzett kérdezői. Az adatfelvétel lebonyolítása érdekében személyes adatokat tartalmazó címlistákat az NKI átadta a kapcsolatfelvételt és adatgyűjtést végző Inspira Research Közvélemény- és Piackutató Kft.-nek. A személyes és kutatási adatok átadása és kezelése a részt vevők beleegyező nyilatkozatán alapult. Az adatkezelés jogszerűségének garanciáját az eljárás során az NKI Kohorsz '18 kutatás Adatvédelmi és adatkezelési szabályzatának, valamint az Inspira Research Közvélemény- és Piackutató Kft. Adatkezelési szabályzatának való együttes megfelelés biztosította.

A másfél éves lekérdezést nemcsak az befolyásolhatta, hogy a védőnők helyett most egy közvéleménykutató cég kereste fel az anyákat, hanem az is, hogy éppen a 18 hónapos adatfelvétel során tört ki Magyarországon a COVID-19 világvárvány, amely teljes mértékben felborította a lekérdezési ütemtervet és nagymértékben befolyásolta a másfél éves (és az azt követő hároméves) lekérdezési hullámok adatminőségét.

A másfél éves kutatás technikai riportjának első fejezetében bemutatjuk a 18 hónapos kutatási szakasz lekérdezési hátterét: az alapsokaságot, a lekérdezési hullám időzítését, megjelölve a COVID-19 világvárvány alatti kényszerű szüneteltetést, illetve az adatfelvételi hullámban használt kérdőívek tartalmát. A második fejezetben beszámolunk a terepmunka-tapasztalatokról, benne a COVID-19 világvárvány okozta nehézségekről, a lekérdezések alakulásáról, amelyek már az adatminőség témakörét is érintik. A harmadik fejezet tartalmazza a kutatási hullám adatbázisainak a bemutatását. Majd a negyedik fejezetben az adattisztítás folyamatát, és ehhez szorosan kapcsolódva, az ötödik fejezetben az adatminőség ellenőrzésének elemeit írjuk le. A hatodik fejezetben a kutatási hullám súlyozási folyamatát, majd végül az utolsó fejezetben a kutatási hullámban használt pszichológiai skálák tulajdonságait mutatjuk be.

A technikai riport mellékletében, hasonlóan az előzőekhez, táblázatos formában ismertetjük az adatbázis változóit, a változókhoz tartozó kérdéseket és válaszlehetőségeket, illetve azt, hogy ezek közül mely kérdéseket kérdeztünk az előző hullámokban is, lehetőséget biztosítva a későbbi longitudinális adatfelhasználásra.

1. táblázat: A Kohorsz '18 kutatás megjelent és előkészítés alatt álló beszámoló

Előkészítő szakasz	1. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás – a várandós kutatási szakasz előkészítése. Kutatási jelentések 99. (2018) 2. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat kutatási koncepciója – Kutatási jelentések 100. (2018)
Várandós adatfelvétel	3. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás – a várandós kutatási szakasz technikai riportja. Kutatási Jelentések 102. (2020) 4. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat eredményei – Várandósság Magyarországon. Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 1. hullámáról. Kutatási Jelentések 104. (2021)
Féléves adatfelvétel	5. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás – a féléves kutatási szakasz technikai riportja. Kutatási Jelentések 105. (2022) 6. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat eredményei – Csecsemőkor Magyarországon. Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 2. hullámáról. Kutatási Jelentések 106. (2022)
Egyéves kori mérések	7. Egyéves kori mérések. Jelentés a Dél-dunántúli Vizsgálatról. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 107. (2022)
Másfél éves adatfelvétel	8. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás – a másfél éves kutatási szakasz technikai riportja. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 109. (2023, jelenlegi jelentés) 9. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat eredményei – Kora gyermekkor Magyarországon – Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 3. hullámáról. <i>(előkészítés alatt)</i>
Anyai Munkavállalás Vizsgálat	10. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Jelentés az Anyai Munkavállalás Vizsgálatról. Módszertani leírás. Kutatási Jelentések 108. (2023).
Apa-kutatás	11. <i>(előkészítés alatt)</i>
Roma nemzetiségű várandósok	12. Roma nemzetiségű gyermekvállaló nők: párkapcsolati helyzet, várandósság és szülés. Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat első két hullámának adataiból. <i>(előkészítés alatt)</i>

Forrás: saját szerkesztés.

A kutatás dokumentációja és a kérdőívek a <https://demografia.hu/hu/kohorsz18-kutatoknak> oldalon lesznek elérhetőek.

1. A MÁSFÉL ÉVES KUTATÁSI SZAKASZ LEKÉRDEZÉSI HÁTTERE

1.1. A MÁSFÉL ÉVES KUTATÁS ALAPSOKASÁGA ÉS MINTÁJA

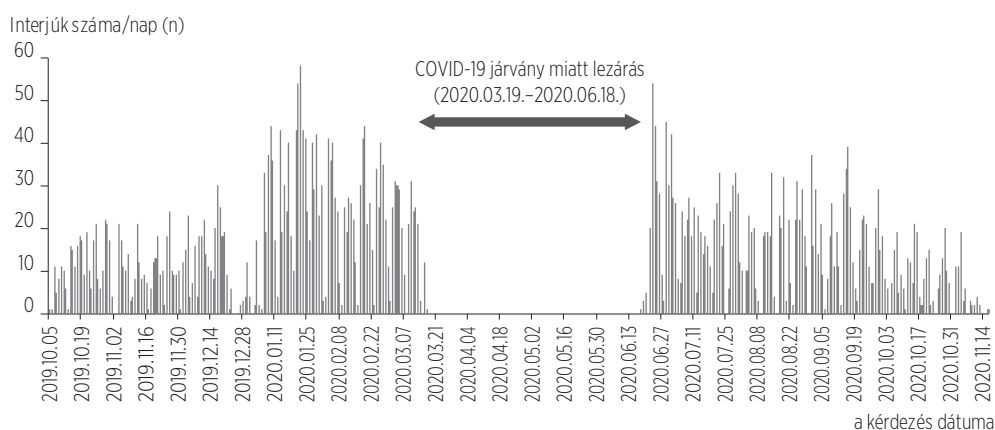
A Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat alapsokaságát a 2018. április 1. és 2019. április 30. közötti időszakban Magyarországon született gyermekek és családjaik alkotják. A longitudinális kutatás egyes adatfelvételi hullámaiban a kiinduló mintához tartozó gyermekek vér szerinti anyáinak, illetve elsődleges (nem anya) gondozóinak ismételt felkeresése történik. A kutatás mintavételi alapegységét az adott mintavételi szempontok alapján véletlenszerűen kiválasztott védőnői körzetek alkották (Kapitány, 2018; Veroszta, 2018; Szabó et al., 2020). Ugyanakkor, a második, féléves adatfelvételi hullámban a kérdezettek körét kiegészítettük a várandós adatfelvételi szakasz alapsokaságába tartozó azon anyákkal, akik az első hullámban nem tudtak válaszolni (pl. koraszülés miatt, Veroszta et al., 2022). Ők, összesen 383 fő, utólagosan, a féléves megkeresés során, egy ún. várandós proxy kérdőív segítségével válaszoltak a legfontosabb várandós kori adatfelvétel kérdéseire, ezzel csatlakozva a megkérdezettek köréhez. A második adatfelvételi szakasz kiegészítő, várandós-proxy moduljához hasonlóan a 18 hónapos adatfelvétel során is lekérdeztünk egy úgynevezett féléves proxy kérdőívet azoktól az anyáktól, akik a második, féléves adatfelvételi hullámban nem tudtak a kérdőívre válaszolni (de a várandós hullámban értelem szerűen igen), összesen 115 esetben, amelyben elsősorban a szüléssel kapcsolatos kérdésekre válaszoltak retrospektív módon.

A longitudinális kutatás harmadik adatfelvételi hulláma a korábbi várandós és/vagy a féléves gyermeket nevelő válaszadók ismételt megkeresésén alapult, a kutatásban részt vevő gyermek 18 hónapos korában. A külföldre költözött gyermekeket nem követeltük – ezáltal ők kikerültek a kutatási mintából. Az országon belül elköltözött eseteket ugyanakkor a mintában tartottuk, sikeres nyomon követésükre komoly szervezési erőfeszítéseket tettünk (2. fejezet). A 18 hónapos adatfelvétel tisztított, végleges elemzési adatbázisa összesen 4941 vér szerinti anya és 25 más elsődleges gondozó (nem a vér szerinti anya) interjúit tartalmazza.

1.2. AZ ADATFELVÉTELI HULLÁM IDŐZÍTÉSE

A Kohorsz '18 harmadik, másfél éves hullámának adatfelvétele 2019. október – 2020. november között zajlott (2. ábra). A COVID-19 világjárvány kitöréséig a kohorszkutatásban részt vevő gyermekek elsődleges gondozóinak felét tudtuk lekérdezni személyes interjúkkal. Az első magyarországi COVID-19-fertőzést 2020. március 14-én észlelték, az első koronavírusnak tulajdonítható haláleset pedig 2020. március 15-én történt. Ezért a 18 hónapos kutatás első szakaszát 2020. március 18-án zártuk és három hónap kihagyást követően tudtuk újraindítani, 2020. június 18-án. Így azoknak az elsődleges gondozóknak a lekérdezése maradt el, akiket ebben a három hónapban kellett volna felkeresni.

2. ábra: A Kohorsz '18 kutatás másfél éves szakaszának időzítése

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, N=4941.

2. táblázat: A Kohorsz '18 kutatás másfél éves lekérdezési hullámának esetszámai az (első) COVID-19 járvány miatti lezárás előtti és utáni időszakban

		N	%
Lezárás előtti időszak	2019.10.05.–2020.03.18.	2737	54,5
Lezárás utáni időszak	2020.06.18.–2020.11.16.	2204	44,3
Együtt		4941	100,0

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, N=4941.

Az interjúk lekérdezésének időzítése a kutatásban részt vevő gyermekek 18 hónapos korára esett úgy, hogy az interjúra a betöltött 18 hónapos életkor előtt legfeljebb 1 héttel,

illetve azután maximum 3 héttel kerüljön sor. A lekérdezési időszak a koraszülöttek esetében is a születés időpontjához igazodott.

A nem vér szerinti anya elsődleges gondozók interjúiban nincs jelölve a lekérdezés dátuma, így nem tudjuk két csoportra bontani (és az alacsony elemszám miatt nem is lenne értelme) a válaszadókat aszerint, hogy melyik időszakban zajlott az interjú.

1.3. KÉRDŐÍVEK ÉS ADATFELVÉTELI MÓDSZEREK

Az adatfelvétel menete az előző, várandós és féléves kutatási szakaszokhoz hasonlóan alakult, azzal a különbséggel, hogy most nem a védőnők, hanem az Inspira Research Kft. jelen kutatásra kiképzett kérdezői készítették az interjúkat. A kérdezők által kezdeményezett kapcsolatfelvételt követően került sor személyes beszélgetésre azzal a személlyel, aki a gyermek elsődleges gondozója. Alapesetben a személyes interjú lekérdezése után történt az önkitöltős kérdőív kitöltetése, valamint a kérdezők által kitöltött háttérkérdőív rögzítése is (a kérdéseket lásd a Mellékletben). A kérdezők a személyes kontakt adatokat a kutatási adatoktól elkülönülten kezelték és az esetleges címváltozásokat az NKI felé is jelezték.

3. táblázat: A másfél éves kutatási szakasz kérdőívelemei

Adatfelvételi eszköz	Válaszadó	Mikor kérdezzük	Az adatfelvétel módja	Adattípus
Másfél éves főkérdőív a vér szerinti anyától (K1)	Vér szerinti anya	A gyermeket a vér szerinti anya neveli	Szóbeli kérdés online rögzítéssel	kutatási adat
Másfél éves önkitöltős kérdőív	Vér szerinti anya	A gyermeket a vér szerinti anya neveli	Válaszadó általi közvetlen online rögzítés	kutatási adat
Másfél éves főkérdőív nem anyai elsődleges gondozótól (K2)	Gyermek elsődleges gondozója	A gyermeket nem a vér szerinti anya neveli	Szóbeli kérdés online rögzítéssel	kutatási adat
Féléves proxy kérdőív	Vér szerinti anya	Az elmaradt féléves lekérdezés pótlására	Szóbeli kérdés online rögzítéssel	kutatási adat
Kérdőbiztosítási kérdőív	Kérdező	Minden esetben	Online rögzítés	kutatási adat
Beleegyező nyilatkozat	Új résztvevőként csatlakozó nem anyai elsődleges gondozó	Ha a gyermek elsődleges gondozója már nem a vér szerinti anya	Papíralapú, utólag rögzítve az NKI által	személyes adat

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel.

Az előző adatfelvételekhez hasonlóan a kutatási alapkérdőíveken túl egyéb típusú kérdőíveket is a kérdezőbiztosok rendelkezésére bocsátottunk (3. táblázat). Mivel a másfél éves kérdésben olyan elsődleges gondozók vettek részt elsősorban, akiket vagy a várandós, vagy a fél éves kérdés során már egyszer lekérdeztünk, ennél az adatfelvételnél új „belépők” tulajdonképpen nincsenek: így új anyai beleegyező nyilatkozatok kitöltésére nem volt szükség. Csak abban az esetben kellett új beleegyező nyilatkozatot kérnünk, ha a gyermek elsődleges gondozója ebben az időszakban már nem a vér szerinti anya volt. Az elsődleges gondozó személyének megváltozása esetében a válaszadás és a kutatási részvétel feltétele a korábbi szakasszal megegyezően egy beleegyező nyilatkozat kitöltése volt. Az ezen szereplő személyes adatok kutatási válaszként történő elkülönítését az NKI biztosítja.

1.4. ADATVÉDELEM

A Kohorsz '18 tudományetikai megfelelőségét egy háromtagú Etikai Bizottság támogatja. A Kohorsz '18 Etikai Bizottságának feladata a kutatás háttértámogatása a módszertani döntések és az adatfelhasználás kutatásetikai kérdéseinek véleményezése és validálása révén. A Kohorsz '18 kutatás első öt hullámának a kutatás Etikai Bizottsága által hitelesített etikai engedélyének a száma 2022/1, az engedélyezés dátuma: 2022. november 15.

A Kohorsz '18 kutatás adatkezelésének szabályozási keretét adó előírás *Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete* a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a *95/46/EK rendelet* hatályon kívül helyezéséről. Irányelvei a tudományos kutatási és statisztikai célú személyes adatkezelések esetében a főszabályokhoz képest eltérő feltételeket állapítanak meg. Tekintettel arra, hogy a Kohorsz '18 személyes adatkezelése tudományos kutatási, valamint statisztikai célúnak minősül, a kutatás a fenti rendelet tudományos kutatási és statisztikai célú adatkezelésekre megállapított speciális szabályait alkalmazza.

A Kohorsz '18 kutatás adatkezelője a KSH Népszámtudományi Kutatóintézet, amely a személyes adatok kezelésének, tárolásának megfelelő szintű biztonságát a kutatás *Személyes adatgyűjtési és adatkezelési protokollja* alapján garantálja. A kutatás legfőbb adatvédelmi eleme az egyedi személyes azonosítókon keresztül megvalósuló álnevesítés, amely a longitudinális kutatás különböző fázisaiban felvett adatokat személyes adatok beemelésével kapcsolja össze egyénsoros egységes kutatási

adatbázisba. A személyes azonosításra alkalmas adatok - beleegyező nyilatkozatok és az ezek részét képező címkártyák - kezelése a kutatás folyamán mindvégig elkülönítetten zajlik. A kutatásba bekapcsolódó részt vevőket adataik kezeléséről és biztonságáról az *Adatvédelmi és adatkezelési tájékoztató* dokumentum informálta, amely a válaszadók számára érthető módon ismertette a kutatásban való részvétel jogi kereteit, különös tekintettel az adatvédelmi garanciákra. Az adatkezelés jogalapját a válaszadók által hitelesített *beleegyező nyilatkozat* adja, amely lehetővé teszi a válaszadóra vonatkozó személyes adatok kutatási célú felhasználását és összekapcsolását a vizsgálat során (csak azon elsődleges, nem vér szerinti anya gondozóknak kellett új beleegyező nyilatkozatot kitölteni, akik ebben az adatfelvételi hullámban csatlakoztak a kutatáshoz). A még nem nagykorú válaszadók esetében a beleegyező nyilatkozat egy módosított verziója készült el, amelyet a válaszadó gondviselője hitelesített. Érvényes, aláírt beleegyező nyilatkozat nélkül az adatfelvétel érvénytelen, az így rögzített adatok nem kerültek be a kutatási adatbázisba. Mindezen dokumentumok elérhetőek a <https://demografia.hu/hu/kohorsz18-kutatoknak> honlapon.

2. A MÁSFÉL ÉVES KÉRDEZÉS TEREPMUNKÁJA

2.1. A KÉRDŐÍV ELŐKÉSZÍTÉSE

A kutatás másfél éves szakaszában, az előző két szakaszhoz hasonlóan, szintén kétféle kérdőívet alkalmaztunk: a főkérdőívet, amelyet a személyes kérdezés során a kérdezőbiztosok töltöttek ki, illetve az önkitöltős kérdőívet, amely az érzékenyebb kérdéseket tartalmazta, és a válaszadók saját maguk töltötték ki.

A kérdések összeállítására tématerületenként az adott terület felelőse tett javaslatot, majd többlépcsős megvitatás során a kutatócsoport összeállította a kérdőív első munkaváltozatát. Figyelembe véve a válaszadói terhek minimalizálásának irányelvét, a főkérdőív összeállításánál úgy döntöttünk, hogy az összterjedelem csökkentése érdekében néhány kérdést A, illetve B modul rendszerben teszünk fel, azaz egy-egy kérdésblokkot csak a válaszadók fele-fele kap meg. Tehát a kérdések többsége az összes válaszadóra vonatkozott, ugyanakkor csak az A blokkba tartozók kapták meg az anyák alkoholfogyasztási szokásaira (B11-14 kérdések), illetve az anya gyermekkori családjára vonatkozó kérdéseket (L01-L08), míg a B blokkba sorolt válaszadóknak a lakáshelyzetre, lakókörülményekre, valamint a kisállattartásra vonatkozó kérdésekre (G09-G15) kellett választ adniuk. Hasonlóképpen, az önkitöltős kérdőívben az A blokkba soroltak kapták az anya táplálkozási szokásaira (3.A.1.1-3.A.1.9), míg a B blokkhoz tartozók a gyermek médiahasználatára (3.B.1-3.B.6) irányuló kérdéseket.

A főkérdőív és az önkitöltős kérdőív érthetőségét, egyértelműségét, a kérdések, kérdéscsoportok megfelelő lokációját kényelmi minta segítségével teszteltük, majd pilot vizsgálatot végeztünk az előző két hullámban közreműködő védőnők segítségével. A pilotban összesen 46 védőnő vett részt, és valamennyien 1-1 főt kérdeztek le. A kérdezett anyák közül 7 fő Budapesten, 6 fő megyeszékhelyeken, 20 fő egyéb városokban, 13 fő pedig falvakban, községekben élt, valamennyiüknek volt egy éppen 18 hónapos gyermeke. A részt vevők közül 9-en rendelkeztek alapfokú, 19-en középfokú, 18-an pedig felsőfokú iskolai végzettséggel. Családi állapotuk szerint 33-an voltak házasok, 11-en élettársal éltek, 1 főnek nem volt partnere, 1 főnek pedig volt partnere, de nem élt vele együtt. Önkitöltős kérdőív nélkül a főkérdőívek kitöltése ebben a szakaszban 44 percet vett igénybe (10 és 83 perc között). A pilot során fontos szempont volt a kérdezett hozzáállása a kérdezéshez (érdeklődő vagy érdektelen), az egyes kérdések, illetve témakörök megítélése (zavarta-e

a kérdezettet bármelyik), a kérdőív hosszúságának megítélése, illetve az esetleges érthetőségi problémák.

A pilotot követően a kutatási kérdőívek véglegesítésében az egyes érintett szakterületek szakértőinek véleményére is támaszkodtunk. A másfél éves kutatási hullám során az alábbi szakértők véleményezték írásban a kérdőíveket:

- Blaskó Zsuzsa, szociológus, szociálpolitikai elemző, Social Policy Research, ICF (Inner City Fund, Brussels)
- Csapóné Dr. Ferenczy Szilvia, fejlődépszichológus, főiskolai docens, Apor Vilmos Katolikus Főiskola
- Dávid Beáta, szociológus, egyetemi tanár, igazgató, Mentálhigiéné Intézet, Semmelweis Egyetem
- Elekes Zsuzsanna, szociológus, egyetemi tanár, Corvinus Egyetem Kommunikáció és Szociológia Intézet
- Kamarás Ferenc, statisztikus, demográfus tanácsadó, KSH
- Róbert Péter, szociológus, kutatóprofesszor, ELKH TK Politikai Viselkedés Osztály; vezető kutató, TÁRKI
- Dr. Scheuring Noémi, csecsemő-gyermekgyógyász, neonatológus, szülő-csecsemő/kisgyermek konzulens, Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet
- Tokaji Károlyné, statisztikus, demográfus, KSH Szakstatisztikai Igazgatóság Egészségügyi statisztikai osztály
- Dr. Velkey György, gyermekgyógyász, gyermek-aneszteziológiai és intenzívterápiás szakorvos, főigazgató, Bethesda Gyermekkórház

A szakértői véleményezés után kismértékben módosított változatot átadtuk a terepmunkát végző Inspira Research Kft-nek, akik elkészítették az adatok rögzítésére szolgáló programot. Az előző szakaszoktól eltérően a 18 hónapos hullámban kizárólag elektronikus formában történt a kérdezés, papíralapú kérdőív nem készült.

Ikrek esetében a gyermekekre vonatkozó kérdéseket mindkét (illetve egy esetben: mindhárom) ikergyermekre vonatkozóan megismételtük.

Mivel ebben a szakaszban is számoltunk azzal a lehetőséggel, hogy a kutatásba bevont gyermeket nem a vér szerinti anya neveli, ezért erre az esetre felkészülve elkészítettük az úgynevezett K2 kérdőívet, amely az eredeti főkérdőív módosított és rövidített változata.

2.2. A TEREPMUNKA MEGSZERVEZÉSE ÉS LEBONYOLÍTÁSA

2.2.1. KÉRDEZŐK KÉPZÉSE

A másfél éves kérdezés elindítása előtt az NKI két, kutatásban részt vevő munkatársa 2019. szeptember 18-án tartott képzést az adatfelvételben részt vevő kérdezők számára. A képzés során a kérdezők mellett jelen voltak a terepmunkát végző Inspira Research Kft. vezetői, a projektkoordinátorok, valamint az instruktorok. Amennyiben az adatfelvétel előrehaladtával új kérdező betanítására volt szükség, a kérdezőbiztosok anyagok átadását követően az Inspira Research Kft. adatfelvételi koordinátora vagy az instruktor online képzést tartott számukra.

A kérdezőknek legelőször a kutatás hátterét mutattuk be, mind elméleti, mind módszertani szempontból. Ismertettük a mintavételi eljárást, a válaszadók kiválasztásának módszerét, a korábbi hullámok terepmunka-feladatait, továbbá a másfél éves adatfelvételi hullám részleteit, hangsúlyozva, hogy az apa-kutatáshoz szükséges elérhetőségi adatok begyűjtésére is ebben a szakaszban kerül sor. Az adatfelvétel pontos forgatókönyvét is bemutattuk, akárcsak a számukra összeállított nyomtatott dokumentumokat (kérdőbiztosok útmutató, válaszlappfüzet, megbízólevél, kérdőív, kérdezői igazolvány), és azokat az anyagokat, amelyeket a kérdezőbiztosok az adatfelvételkor adtak át a részt vevőknek (a válaszadók részére készített színes tájékoztató füzet, felkérőlevél, ajándék, beleegyező nyilatkozat új válaszadó számára, apák részére készült tájékoztató füzet, valamint hozzájáruló nyilatkozat). Fontosnak tartottuk, hogy részletesen ismertessük a címlisták tartalmát, a válaszadók jelölésének módját, a megváltozott elérési adatok rögzítésének módját, a lekérdezés időkeretét, valamint a lekérdezés megszervezését és menetét, továbbá a sikertelen megkeresések kezelését. A kérdezői oktatás harmadik pontja pedig a kérdőív felvételének technikai útmutatója volt. Bemutatásra kerültek a kérdőív egyes elemei és blokkjai külön kitérve az önkitöltős kérdőívre és a főkérdőív végén található kérdezőbiztosok visszajelzések fontosságára, ahol a kérdezőbiztosok leírhatták az adatfelvételt megnehezítő tényezőket. Emellett alapos tájékoztatást nyújtottunk a kérdőív egyes részeinek (vonal alatti utasítások, nem tudja/nem válaszol kérdések kezelése, válaszlappfüzet), valamint az egyes kérdéstípusoknak a kezeléséről. Ebben a blokkban került részletezésre az ellenőrzés folyamata is. A kérdezői oktatás utolsó szakaszában rögzítettük az elérhetőségeket, hogy mind az NKI, mind az Inspira Research Kft. kölcsönösen jelezhesse egymásnak az esetlegesen felmerülő problémákat.

2.2.2. CÍMLISTÁK ÁTADÁSA ÉS A SIKERES CÍMELÉRÉSEK

A másfél éves szakasz kiindulási, teljes címlistája 8717 válaszadó elérhetőségét tartalmazta. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a 2019-ben kezdődő világvilágjárvány hatására a személyes adatfelvételt a hatályos rendeletek értelmében egy időre fel kellett függeszteni. Ennek eredményeként 2036 válaszadó lekérdezése lehetetlenült el. Így az Inspira Research Kft.-nek - a vele kötött szerződésben foglalt garanciák mellett - átadott címlista 6681 fő adatait tartalmazta. Ezek közül a kérdezők összesen 6186 személlyel tudtak kapcsolatba lépni (4. táblázat). A kontaktált válaszadók közül 4967 személyt kérdeztek le a kérdezők.

A lekérdezett interjúk közül az NKI 4941 lekérdezett és sikeres anyai interjút fogadott el. Így a válaszadási ráta az elért személyek körében 79,9%.

4. táblázat: A sikeresség, sikertelenség részletes okai

Teljes címlista	COVID-19 járvány miatt nem kellett a mintatagot felkeresni	Átadott címlista				
		6681				
8717	2036	Kutatásból kiesett mintatag (118)	Nem kontaktált mintatag (377)	kontaktált mintatagok száma (6186)		
				Sikeres interjú, elfogadva (4941)	Sikeres interjú, NKI nem fogadta el (26)	Sikertelen interjúk száma (1219)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel. Anya szintű adatbázis. Megjegyzés: kutatásból kiesett mintatagnak neveztünk valakit, ha külföldre költözött (56); vagy ha a gyermek meghalt (32); vagy ha a gyermek elkerült a vér szerinti családtól és nem sikerült követni (30). A nem kontaktált mintatag kategória azt takarja, hogy ismeretlen helyre költözés (88), vagy cím-átadási probléma (30), vagy egyéb okból fel nem keresés (252) vagy hátrányos helyzet /rossz közbiztonság miatt fel nem keresés (7) miatt nem sikerült adatot gyűjteni. Sikertelen volt az interjú, ha ideiglenes vagy végleges válaszmegtagadást rögzítettek a kérdezők (613); ha a válaszadó nem beszélt magyarul (14); ha sikertelen volt az időpont-egyeztetés (443); ha családi probléma (pl. tartós betegség) miatt nem került sor az interjúra (11), vagy ha adatminőségi probléma miatt az NKI nem fogadta el a kérdőívet (138).

A lekérdezés során folyamatosan frissítettük a rossz cím jelöléssel beérkezett eseteket, bizonyos esetekben pedig a védőnői hálózatot bevonva igyekeztünk pontosítani és aktualizálni az adatokat.

2.2.3. AZ ELKÖLTÖZÖTT GYERMEKEK NYOMON KÖVETÉSE

A lemorzsolódás minimalizálásának érdekében, mind az Inspira Research Kft. munkatársai, mind pedig az NKI terepmunkáért felelős munkatársai külön erőfeszítéseket tettek az elköltözött válaszadók nyomon követésére, valamint azok mintában tartására.

A Kohorsz '18 féleves korban zajlott, valamint a részt vevő gyermekek másfél éves korában felvett adatfelvételi hulláma között 916 esetben történt címmódosítás. Ezek az esetek egyfelől magukba foglalják a teljesen új helyre történő költözéseket, sok esetben azonban csak valamilyen pontatlanság került javításra a kontaktadatokat tartalmazó adatbázisban. A javított címek közül (az összes 916 címmódosult esetről) 841 esetben történt sikeres lekérdezés a másfél éves adatfelvételi szakaszban (5. táblázat). A maradék 75 címen élő válaszadó vagy kiesett a mintából (12 esetben), vagy sikertelen időpont-egyeztetés vagy egyéb ok miatt nem sikerült interjút készíteni (48 esetben), vagy válaszmegtagadó volt (10 esetben), vagy az interjút az NKI nem fogadta el (5 esetben).

5. táblázat: *Másfél éves kérdezés az elköltözöttek körében, sikeres és sikertelen interjúk száma, illetve a sikertelen interjúk okai*

Elköltözöttek és sikeres/nem sikeres interjú körükben	Előfordulás, fő
Elköltözők száma (címmódosítások száma)	916
Sikeres lekérdezés az elköltözők körében	841
Fennmaradó hibás cím	75
Ebből:	
Kiesett mintatag (végleges válaszmegtagadás, követhetetlen címmódosítás)	12
Sikertelen időpont-egyeztetés (rossz elérhetőségi adatok vagy szándékos hártás)	29
Egyéb (családi probléma, kedvezőtlen körülmények, elsődleges gondozó személyének megváltozása stb.)	5
Elérhetőségi adatok változása miatt nem sikerült lekérdezni	14
Adott szakaszra vonatkozó válaszmegtagadás, ismeretlen indokkal	7
Adott szakaszra vonatkozó válaszmegtagadás, járványhelyzet miatt	3
NKI részéről elutasított lekérdezés (pl. K1 helyett K2 kérdőív készült, telefonon zajlott a lekérdezés)	5

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel.

A címmódosításokra és a költözésekre többféleképpen is fény derülhetett. Előfordult, hogy maguk a válaszadók jelezték elektronikus vagy telefonos úton címük megváltozását. Sok esetben azonban csak akkor derült fény arra, hogy a cím hibás, amikor a terepen dolgozó kérdező időpont-egyeztetés céljából felhívta a válaszadót, aki jelezte, hogy már nem az adatbázisban szereplő címen tartózkodik. Ebben az esetben a kérdező rögzítette az új címet, majd jelezte a címváltozást az NKI felé. Előfordult azonban, hogy a kérdező nem tudta elérni telefonon a válaszadót, és a megadott címre kiérkezve már nem a keresett személy lakott ott, de a szomszédok segítették a kapcsolatfelvételt.

A másfél éves hullám során a részt vevők egy kisgyermek számára összeállított könyvet illetve egy képeslapra tűzött magpapírt kaptak. Azokban az esetekben, amikor rossz címezés, vagy egyéb kézbesíthetlenségből fakadó hibák miatt a képeslap visszaérkezett az NKI-ba, a terepmunkáért felelős munkatársunk megpróbálta más csatornákon (telefon, e-mail) keresztül felvenni a kapcsolatot az érintett válaszadóval, hogy az új tartózkodási helyét leegyeztetve, kiküldhessük neki a képeslapot, illetve hogy elkészülhessen az interjú és hogy az Inspira kérdezői átadhassák a gyermekeknek szánt ajándékot, a mesekönyvet.

2.2.4. AZ EGYEDI AZONOSÍTÓK KEZELÉSE ÉS ELLENŐRZÉSE

A másfél éves hullám során válaszolók a várandós szakaszban létrehozott egyedi azonosítókkal folytatták a részvételt. Az azonosítók kiosztásának szempontjairól, illetve a tokenek és a sorszámok közötti különbségekről a várandós kori adatfelvételtől készült technikai riportban számoltunk be részletesen (Szabó et al., 2020). Fontos megjegyeznünk, hogy mivel a harmadik adatfelvételi szakasz lekérdezését már nem a védőnők, hanem megbízott kérdezőbiztosok végezték, a hatjegyű azonosító azon információtartalma, amely segítségével az adott védőnő is beazonosítható volt az előző kérdező adatfelvételek idején, többé már nem alkalmazható.

Ákárcsak a várandós és fél éves szakaszban, a másfél éves szakaszban is úgy alakítottuk ki az online adatrögzítés folyamatát, hogy egy tokennel (válaszadó-azonosítóval) csak egy kérdőív rögzítésére és véglegesítésére volt lehetőség. A lekérdezéseket megelőzően az instruktorok kiosztották, hogy az egyes azonosítók melyik kérdezőkhöz kerüljenek. Ezt követően a kérdezők csak a részükre kiosztott azonosítókat és az ahhoz tartozó linkeket látták a lekérdezéshez használt tableten. A lekérdezőkor a kérdező megnyitotta az adott azonosítóhoz tartozó linket, majd ezt követően még kétszer manuálisan is be kellett rögzítenie a kérdőív elejére az aktuális azonosítót. Ez a számisméltés volt az esetek folytonosságának és kapcsolhatóságának egyik biztosítója: ha belépéskor véletlenül nem a megfelelő tokent használta a kérdező, akkor a másodikként, manuálisan beírt szám különbözősége jó eséllyel felhívta a figyelmet egy esetleges azonosítási problémára.

A folytonosságot és az adatbázisok kapcsolhatóságát érintő hibák többféle módon is előállhattak, s ezeknek nem mindegyike járt együtt e két azonosító eltéréssel. Jelentős részük az anya születési dátumának, esetleg a gyermek kiírt és tényleges születési idejének összevetése kapcsán bukkant felszínre, vagy egyszerűen azért, mert a másfél éves interjú token alapján nem kapcsolódott sem a várandós szakasz adatbázisaihoz, sem a fél éves szakaszban érkezett beleegyező nyilatkozatokhoz, illetve címlista-adatokhoz.

A bonyolultabb helyzetek tisztázásához az Inspira Research Kft. és az előző kutatásokban részt vevő védőnők segítségét kértük. Az azonosítási problémákat úgy tisztáztuk, hogy a három, eddigi vizsgálati szakasz összevethető adatait hasonlítottuk össze: elsősorban az anya születési dátumának egyezését, másodsorban a gyermek kiírt és valós születési időpontjának koherenciáját vizsgáltuk.

2.3. SIKERTELENSÉG ÉS LEMORZSOLÓDÁS A MÁSFÉL ÉVES ADATGYŰJTÉSBEN

A követéses, több ismétlődő adatfelvételtől álló vizsgálatok esetén kritikus kérdés a minta torzulása az egymást követő adatfelvételi hullámok során. A követéses vizsgálatok többedik megkeresései ugyanis nem minden mintatag esetében sikeresek, és amennyiben a sikertelen megkeresések nem véletlenszerűek, akkor ez a kapott eredmények pontosságát is csökkentheti.

A Magyar Születési Kohorszvizsgálat másfél éves adatgyűjtése esetén a helyzet összetettségét növeli, hogy a COVID-19 járvány miatt egy időre felfüggesztettük magát az adatgyűjtést is. Emiatt a korábbi (várandós és/vagy féléves kori) adatfelvételi hullámokban részt vevő 8844 gyermek mintataggal (az ún. 'teljes érintett sokaság' tagjaival) a következő négy dolog történhetett a 18 hónapos adatgyűjtéskor:

(1) Amennyiben a gyermek abban az időszakban vált másfél évéssé, amikor az adatfelvétel a COVID-19 világjárvány miatt kényszerűen éppen felfüggesztésre került, az adott mintatag gyermek kapcsán – bár elvileg a Magyar Születési Kohorszvizsgálat teljes érintett sokaságának a tagja – nem is kíséreltünk meg adatgyűjtést végezni.

(2) Az adatgyűjtés előtt vagy közben kiderült, hogy az adott mintatag gyermek időközben kikerült a kutatás alapsokaságából (külföldre költözött vagy elhunyt), így nem került sor adatgyűjtésre.

(3) Az adott mintatag gyermek kapcsán elvileg adatgyűjtést kellett volna végezni, az azonban valamilyen okból (választagtagadás, elérhetetlenség, adatfelvételi- vagy adatbázis-hiba, sikertelenség) nem, vagy nem elfogadható minőségben sikerült.

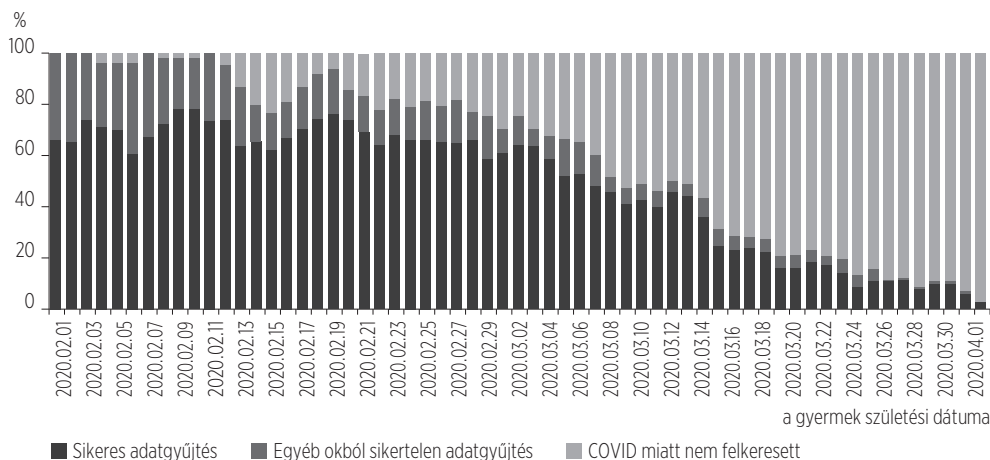
(4) Az adott gyermek kapcsán adatgyűjtést kívántunk végezni, és az adatfelvétel sikeres volt.

A sikertelen adatgyűjtés (sikertelenség) három fő oka közül (1-3), csupán az utóbbi (3) számít lemorzsolódásnak, amennyiben tehát az adatgyűjtés esetén külön szeretnénk vizsgálni a sikerességi/sikertelenségi, illetve a lemorzsolódási arányokat, különböző számokat, értékeket kapunk majd.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy jelen esetben – és általában is – az előbb felvázolt elvi csoportosítás nem feleltethető meg pontosan a tényleges helyzetnek. Ugyanis a valóságban nem tudjuk minden esetben pontosan elkülöníteni a lemorzsolódást a sikertelenség másik két fő okától. Ezt két példával érzékeltetjük.

A járványhelyzet miatt az adatgyűjtés szüneteltetésére 2020. március 18-tól került sor. Mivel a kérdezőbiztosoknak a gyermek másfél éves kora betöltéséhez viszonyítva -1 / + 3 hetük volt az interjú elkészítésére, ekkor több száz cím volt a terepen a kérdezőbiztosoknál. Ezen ekkor terepen lévő címek esetén a kérdezőbiztosok számára lehetőség adódott, hogy a járványhelyzettel indokolják az esetlegesen egyéb okból (is) sikertelen adatgyűjtést. A 3. ábrán jól látszik, hogy éltek is ezzel a lehetőséggel: február második felében a 18 hónapos mintatagok esetén a sikeres adatgyűjtés aránya még nem csökken, ugyanakkor a COVID-19 járvány miatt nem felkeresett mintatagok aránya a sikertelen adatfelvételek rovására nő. Feltehetően itt arról van szó, hogy a kérdezőbiztosok az adatfelvétel március közepi felfüggesztésekor sok valójában sikertelen, vagy idővel valószínűleg sikertelenné váló megkeresést a 'COVID-19 miatt fel nem keresett' csoportba könyveltek el. Ennyiben tehát a COVID-19 járvány miatt felfüggesztett csoportba kerülés nem teljesen csak a járvány által meghatározott.

3. ábra: Sikerességi arányok születési nap szerint, azon mintatagoknál, akik 2020. február–márciusban lettek 18 hónaposak

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, gyermek szintű adatbázis, N=8844.

Szintén nem állapítható meg egyértelműen a kutatás alapsokaságából való kikerülés ténye. A kisgyermekes családok Magyarországról történő kivándorlása nem egyedi jelenség. Ugyanakkor egy ismeretlen helyre költözött, elérhetetlenné vált család/mintatag esetén nem tudjuk megmondani, hogy csak mi vesztettük szem elől az egyébként Magyarországon élő gyermeket, vagy már kivándorolt, pedig utóbbi esetben – mivel nem tagja az alapsokaságnak – nem is kellene részt vennie az adatgyűjtésben.

A fenti bizonytalanságokat is figyelembe véve, együtt, az egyes adatfelvételi státuszoknál rögzített alkategóriákat – a táblázatban csökkenő elemszám szerint sorba rendezve – a 6. táblázatban bemutatva soroltuk be a korábban bemutatott négy csoportba:

A sikertelenség és a lemorzsolódás áttekintéséhez érdemes bemutatni, hogy néhány társadalmi, demográfiai kategória hogyan oszlik meg a fenti négy csoport között, különös tekintettel a lemorzsolódásra. Vannak olyan tényezők, amelyek esetén teljesen egyértelmű összefüggés figyelhető meg. Természetesen ilyen tényező a gyermek születési dátuma, hiszen az nagyban összefügg a terepmunka időszakával, ez pedig meghatározza azt, hogy az adott mintatag esetén történt-e egyáltalán megkeresés, vagy a COVID-19 járvány miatt ez nem történt meg. Látható, hogy COVID-19 miatti leállással nem érintett időszakban a sikerességi ráta jellemzően 70 százalék felett van, a terepmunka újraindulása utáni hónapokban pedig már a 80 százalékot is megközelíti. Átlag alatti sikeresség figyelhető meg a koraszülött babák esetén (akiknél a szülés tervezett dátuma 2018 áprilisában vagy később lett volna, de 2018. március végéig megszülettek.)

Szintén egyértelmű az összefüggés (az első adatgyűjtéskori) lakóhely és a későbbi sikerességi arány között. Nem meglepő, de sajnálatos módon – a más adatfelvételekben

6. táblázat: A sikeresség, sikertelenség részletes okai és azok csoportosítása

Adatfelvételi státusz	Esetszám	Besorolás
Sikeres adatgyűjtés történt	5035	(4)
Egyértelműen a COVID-19 járvány miatt nem történt megkeresés	2068	(1)
Ideiglenes vagy végleges válaszmegtagadás	626	(3)
Időpont egyeztetési probléma miatt nem sikerült az adatgyűjtés	448	(3)
Kérdőbiztos nem kereste meg a válaszadót ismeretlen okból (pl. A kérdőbiztos betegsége, lemondás, távoli cím miatt)	256	(3)
Adatminőségi probléma miatt nem elfogadott kérdőív, gyermek szintű	140	(3)
(Ismeretlen helyre) költözés miatt nem sikerült lekérdezni	90	(3)
Külföldre költözött	56	(2)
Gyermek vagy az anya halála (a címkövetési adatbázis alapján)	32	(2)
A gyermek elkerült a vér szerinti családtól és nem sikerült követni	31	(3)
Cím-átadási problémák miatt kimaradt	30	(3)
Nem beszélt az elsődleges gondozó családja magyarul, idegen nyelvű kérdőív hiányában nem folytatódott	14	(3)
Családi probléma (pl. Tartós betegség) miatt nem került sor az interjúra	11	(3)
Hátrányos helyzet miatt nem sikerült adatot gyűjteni (pl. Rossz a közbiztonság)	7	(3)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, gyermek szintű adatbázis, N=8844.

is megtapasztalt mintázathoz hasonlóan – szignifikánsan alacsonyabb volt a másfél éves sikeres adatgyűjtés esélye a központi régióban: Budapesten és Pest megyében. A vidéki megyéket tekintve nagyon jelentős, de elsősre nem a tapasztalataink szerint elvárt sikerességi arányokat figyelhetünk meg. Extrém módon alacsony volt a sikeres adatgyűjtések aránya Békés (33%), Zala (38%) és Vas (48%) megyékben, de még Borsod-Abaúj-Zemplén megyében sem érte el a sikerességi arány az 50 százalékot. Ezzel szemben Fejér vagy a nagyon alacsony elemszámú Heves megyében meglepően alacsony volt a sikertelen kérdőívek aránya. Ezen utóbbi területi aránytalanságok minden bizonnyal a terepmunkát végző cég kérdőbiztosainak és területi instruktorainak nagyon eltérő teljesítményére vezethetők vissza.

Részben a társadalmi helyzet szerinti egyenlőtlen lemorzsolódásra utal, ha a sikerességet a mintatag gyermekek édesanyjainak (akik a legtöbb esetben az adatszolgáltatók) iskolai végzettsége szerint vizsgáljuk. Ha az anya végzettsége a 8 általánost sem érte el, a sikeresség 46 százalék, míg a diplomás nők esetén ez az arány 60%. Az ilyen jellegű eltérések annak a jelei, hogy a másfél éves kutatás válaszadói társadalmi értelemben felfelé torzíthatják a válaszokat. Bár 2018–2019-ben Magyarországon az iskolai végzettség erőteljesen és pozitív irányban összefüggött a házas gyermekvállalás

7. táblázat: Sikereség, sikertelenség és lemorzsolódás egyes társadalmi, demográfiai csoportokban

	Sikeres adatgyűjtés	Sikertelen:			Elemsszám (n)
		kikerült az alapsokaságból	COVID-19 miatt nem történt megkeresés	lemorzsolódás	
Teljes érintett sokaság	56,9%	1,0%	23,4%	18,7%	8844
<i>Lakóhely az első adatgyűjtéskor</i>					
Budapest	51,8%	1,0%	24,9%	22,3%	1657
Pest	51,9%	0,9%	24,1%	23,1%	1130
Bács-Kiskun	60,3%	1,0%	24,2%	14,6%	501
Baranya	54,0%	0,0%	24,0%	22,0%	150
Békés	33,0%	2,1%	26,6%	38,3%	94
Borsod-Abaúj-Zemplén	49,1%	0,6%	22,9%	27,4%	493
Csongrád	67,7%	0,6%	20,6%	11,1%	325
Fejér	70,4%	1,2%	16,0%	12,4%	169
Győr-Moson-Sopron	68,5%	0,5%	20,9%	10,1%	368
Hajdú-Bihar	66,8%	2,1%	20,2%	10,9%	238
Heves	83,8%	0,0%	10,8%	5,4%	37
Jász-Nagykun-Szolnok	59,6%	0,9%	24,2%	15,3%	537
Komárom-Esztergom	53,3%	0,8%	22,3%	23,6%	525
Nógrád	63,6%	0,8%	28,8%	6,8%	132
Somogy	53,4%	1,6%	26,2%	18,8%	745
Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,9%	1,5%	21,7%	12,8%	654
Tolna	68,3%	0,4%	19,2%	12,2%	271
Vas	48,0%	1,2%	22,2%	28,6%	248
Veszprém	66,9%	0,4%	22,7%	10,0%	462
Zala	38,0%	1,9%	29,6%	30,6%	108
<i>A gyermek születési dátuma</i>					
2018. március előtt	68,2%	0,0%	0,0%	31,8%	154
Április	72,1%	0,2%	0,0%	27,7%	596
Május	71,2%	0,5%	0,0%	28,3%	633
Június	74,0%	0,3%	0,0%	25,7%	682
Július	72,4%	0,6%	0,0%	27,0%	692
Augusztus	71,1%	0,6%	12,6%	15,8%	716
Szeptember	28,5%	0,4%	67,2%	3,9%	769
Október	0,1%	0,0%	99,4%	0,4%	708
November	0,0%	0,3%	99,4%	0,3%	685
December	76,2%	0,3%	1,9%	21,5%	618
2019. Január	84,7%	0,0%	0,0%	15,3%	636
Február	82,1%	1,0%	0,0%	16,9%	521
Március	76,7%	0,6%	0,0%	22,8%	523
Április, május	80,3%	0,0%	0,0%	19,7%	431

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, gyermek szintű adatbázis, N=8844.

7. táblázat: Sikereség, sikertelenség és lemorzsolódás egyes társadalmi, demográfiai csoportokban (folytatás)

	Sikeres adatgyűjtés	kikerült az alapsoka- ságból	Sikertelen:		Elemszám (n)
			COVID-19 miatt nem történt megkeresés	lemorzsoló- dás	
<i>Hányadik gyermeke anyjának?</i>					
Első	57,4%	1,2%	23,3%	18,1%	4052
Második	57,6%	0,8%	23,2%	18,3%	2961
Harmadik	56,1%	0,9%	24,7%	18,3%	1220
Negyedik	56,6%	0,0%	21,3%	22,1%	348
Ötödik vagy többedik	47,9%	1,0%	22,8%	28,3%	232
<i>Családi helyzet</i>					
Szülők házasságban élnek	59,1%	0,8%	23,4%	16,7%	4846
Egyéb helyzet	54,6%	1,1%	23,4%	20,8%	3967
<i>Anya iskolai végzettsége a várandósság 7. hónapjában</i>					
Kevesebb mint 8 általános	46,2%	1,9%	24,5%	27,4%	212
8 általános	53,9%	1,2%	23,3%	21,5%	1239
Szakkunskák képző	54,8%	0,9%	23,3%	21,1%	1154
Érettségi	56,8%	1,4%	23,3%	18,5%	918
Gimnáziumi érettségi	55,5%	1,4%	23,6%	19,5%	770
Érettségit követő, nem akkreditált szakképzés; középfokú technikum	58,3%	0,8%	23,9%	17,0%	921
Akkreditált felsőfokú szakképzés; felsőfokú technikum	57,2%	0,4%	24,5%	17,9%	514
Főiskola, BA/bsc szint	60,2%	0,6%	23,4%	15,8%	1721
Egyetem, MA/msc szint, orvosi, jogi doktorátus	59,8%	1,1%	22,6%	16,5%	1310
PhD, DLA, kandidátusi vagy más tudományos fokozat	60,0%	0,0%	24,0%	16,0%	50
<i>Az anya születési éve</i>					
1969–1979	60,1%	0,9%	19,2%	19,8%	744
1980–1984	57,5%	0,9%	23,6%	18,0%	1964
1985–1989	57,8%	0,7%	23,6%	17,9%	2765
1990–1994	56,5%	1,0%	24,1%	18,4%	2093
1995–2003	53,8%	1,7%	24,1%	20,4%	1247

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, gyermek szintű adatbázis, N=8844.

esélyével, önmagában is érdekes, hogy a lemorzsolódás egyértelműen magasabb volt azon mintatag gyermekek körében, akik házasságon kívül születtek (17 vs. 21%).

Ugyanakkor megfigyelhetők olyan összefüggések is, amelyek, ha statisztikai értelemben szignifikánsak is, mégis sokkal gyengébbnek tekinthetők: ilyen például a sikerességnek az anya életkorával vagy a testvérek számával való összefüggése. Látható, hogy a szüléskor idősebb korcsoportokba tartozó anyák gyermekeinek valamivel nagyobb esélye volt arra, hogy részt vegyenek a másfél éves adatfelvételben, de az eltérés nem igazán jelentős. Az adatfelvétel sikeressége alapvetően nem függött össze azzal, hogy az anya hányadik gyermeke került kijelölésre, az első, második, harmadik és negyedik gyermekeknél a sikerességi mutató nagyon hasonló volt. Ugyanakkor, ha a mintánkba az ötödik vagy többedik gyermek került, akkor szignifikánsan magasabb volt az esély a sikertelen interjúra.

Összességében ezekből a felvillantott adatokból is megállapítható, hogy a sikeres adatgyűjtés nem véletlenszerű a másfél éves adatgyűjtés esetén. Ez pedig azzal járhat, hogy a mostani hullám válaszadói által szolgáltatott adatok nem tükrözik pontosan a Magyar Születési Kohorszvizsgálat teljes alapsokaságát. Az ilyen nem, vagy csak részben véletlenszerű lemorzsolódás által jelentett torzítások ellensúlyozása, csökkentése a 'súlyozás' feladata. A másfél éves kutatás során alkalmazott súlyozási módszertan ismertetésére jelen kutatási jelentés 6. fejezetében kerül sor.

2.4. A LEKÉRDEZÉSEK KUMULÁLT ALAKULÁSA

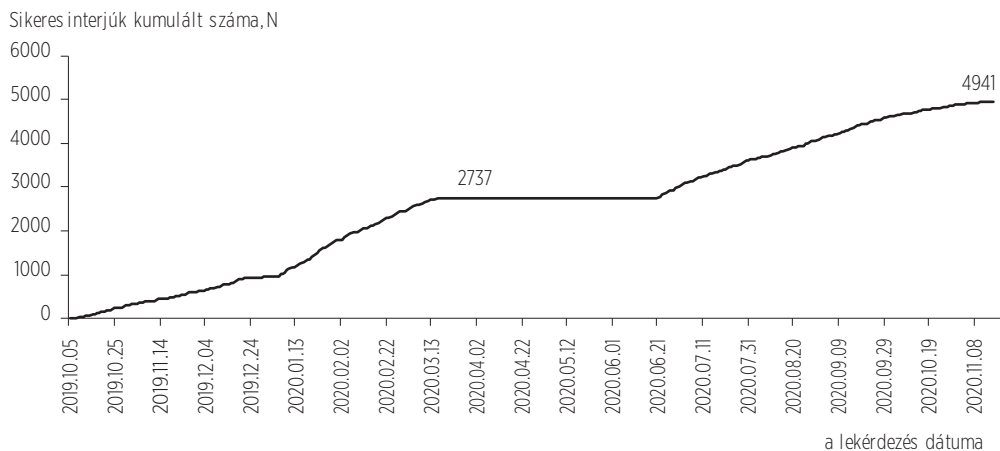
2.4.1. AZ ANYAI FŐKÉRDŐÍV MINT ELSŐDLEGES GONDOZÓI KÉRDŐÍV LEKÉRDEZÉSÉNEK ÜTEME

A 2. *ábrán* mutattuk be a lekérdezések alakulását az abszolút gyakoriságokkal, azaz, hogy adott napon hány interjút kérdeztek le a kérdezők. A 4. *ábrán* pedig a sikeres interjúk kumulált gyakoriságát ábrázoljuk, azaz, hogy adott időpontig hány kérdőívet kérdeztek le a kérdezők. Látható, hogy 2020. március 17-ig összesen 2737 sikeres interjú készült. Amíg a kutatás szünetelt, egészen 2020. június 17-ig, addig értelemszerűen nem történt változás a sikeres interjúk számában. Majd az adatfelvétel újraindulását követően, a kérdések előrehaladtával, a terepmunka lezárásáig fokozatosan növekedett a sikeres interjúk száma. A sikeres és elfogadott interjúk végső elemszáma 4941 fő.

2.4.2. FÉLÉVES PROXY KÉRDŐÍVEK LEKÉRDEZÉSÉNEK ÜTEME

A másfél éves szakasz során előfordult, hogy bár a válaszadó szerepelt a kiindulási mintában, a fél éves szakasz során valamiért nem készült vele sikeres adatfelvétel. Ennek érdekében, hogy az elmaradt hat hónapos interjúkat, ha csak részlegesen is, de pótolhassuk, a 18 hónapos hullám során egy speciális (proxy) kérdőív segítségével lehetőséget biztosítottunk arra, hogy retrospektív módon azoktól az anyáktól is begyűjtsünk néhány,

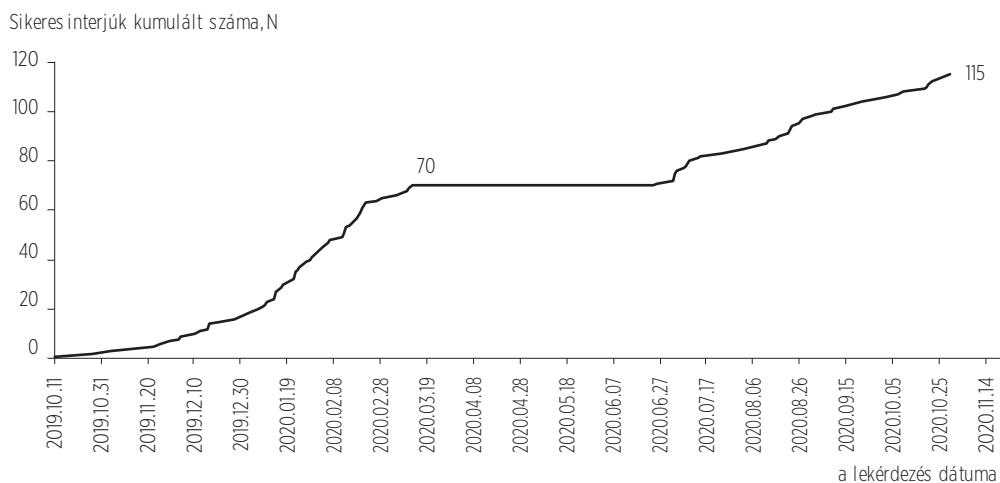
4. ábra: A sikeres lekérdezések számának alakulása, másfél éves kérdés

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, N=4941.

a gyermek fél éves korára vonatkozó információt, akiknél ez hiányzott. A harmadik szakasz során 115 esetben készült kiegészítő, retrospektív proxy adatfelvétel a mintában szereplő vér szerinti anyákkal. Ebből a COVID-19 (első) lezárása idejéig összesen 70 fél éves proxy kérdőív készült (5. ábra).

5. ábra: Vér szerinti anyával készült sikeres proxy kérdőívek lekérdezési üteme, másfél éves kérdés

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatfelvétel, N=115.

2.5. A TEREPMUNKA MINŐSÉGELLENŐRZÉSE

2.5.1. KÉRDEZŐBIZTOSOK ELLENŐRZÉSE

A másfél éves szakasz terepen zajló munkálatait mind az Inspira Research Kft., mind pedig az NKI terepmunkáért felelős munkatársai ütemezetten ellenőrizték. Az adatfelvételt végző cég öthetente adta át a sikeres és sikertelen eseteket. Az átadáskor az Inspira Research Kft. mindig jelölte, ha az adott interjúnál ellenőrzést végzett. Az Inspira Research Kft. főként az adatfelvételhez biztosított eszközök időmérési adatain alapuló ellenőrzéseket folytatott. Egyfelől azokat az eseteket vizsgálták meg alaposabban, ahol túl gyors (néhány perc) vagy túl lassú (több óra) volt a kitöltés, illetve amelyek reggel nyolc óra előtt, vagy este nyolc óra után készültek. Kivizsgálták azonban azokat is, ahol egy adatfelvétel befejezését követően túl gyorsan kezdődött egy másik adatfelvétel.

Ezt követően két hét állt rendelkezésére az NKI munkatársának, hogy ellenőrizze az átadott interjúkat. Szakasonként legalább az interjúk 10 százalékát ellenőriztük telefonon keresztül, ahol a kutatásban részt vevő kérdezetteket egy előzetesen erre a célra kialakított ellenőrzőkérdőív megválaszolására kértük. Az NKI oldaláról az ellenőrzésre került interjúk kiválasztására legtöbbször véletlenszerűen került sor, de ezt több esetben egy előzetes adatminőségi ellenőrzés is megelőzte. Az ellenőrzésre kijelölt interjúk több okból kerülhettek az ellenőrzést végző személyek látókörébe, mint amilyenek például az irreálisan rövid interjúidő, túl sok elkészült kérdőív/nap, túl kevés sikeres ellenőrzés/kérdező, az NKI által csalásgyanúsnak ítélt esetek, túl magas válaszmegtagadási arány/kérdező, extrém időpontokban történő kérdezés, adat-inkonzisztenciák, túl sok nem tudja/nincs válasz.

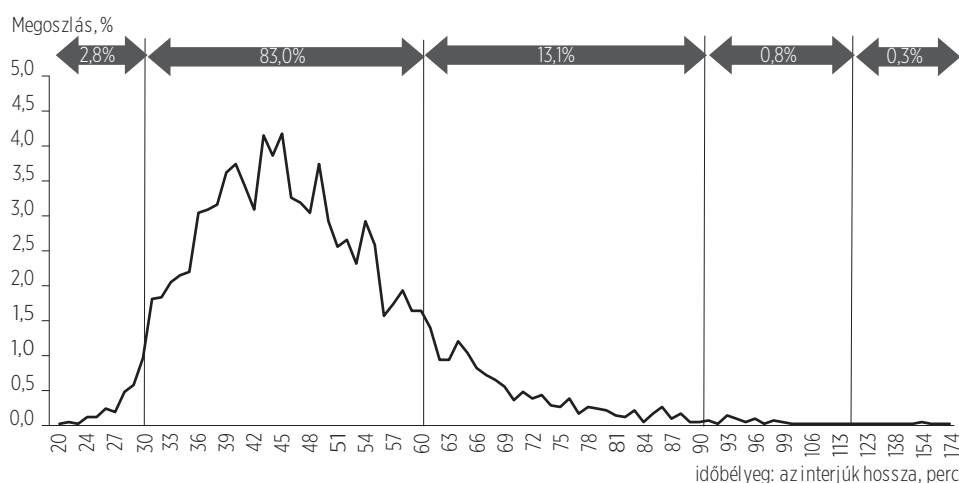
Az ellenőrzés során először a válaszadó beleegyezését kértük az ellenőrzésbe, majd utána beazonosítottuk a kérdezőbiztost és a kérdezés körülményeit: valóban a válaszadóval történt-e a lekérdezés; majd rákérdeztünk a lekérdezés időpontjára, (becsült) hosszára, módszerére, és arra, hogy a kérdezőbiztos igazolta-e magát. Majd további kérdéseket tettünk fel a válaszadónak arra vonatkozóan, hogy valóban ő-e a gyerek anyja/gondozója, megkapta-e a tájékoztató anyagokat és az ajándékot. Tehát, a telefonos hívások alkalmával az ellenőrzést végző munkatársak megbizonyosodtak arról, hogy az adott kérdező valóban felkereste-e a megadott személyt, a felkereséskor pedig megfelelőnek tartotta-e a válaszadó a kérdező hozzáállását és szakmai felkészültségét. Ellenőrizték továbbá a kérdezési szabályok betartását, például azt, hogy a kérdező valóban személyesen kérdezte-e le az interjút, az önkitöltős kérdőívnel átadták-e a válaszadó részére a tabletet, valamint azt is, hogy adatfelvétel végén megtörtént-e a lekérdezésért járó ajándék átadása. A sikertelen interjúk ellenőrzésénél leginkább arra került hangsúly, hogy a kérdező valóban tartotta-e a felkeresés szabályait (például adatbázis időbélyeg alapján ténylegesen különböző napokon, időpontokban történt-e a kapcsolatfelvételi próbálkozás).

Felmerülő problémák esetén az NKI jelzett a lekérdezést végző cég felé, ahol ezt követően további ellenőrzéseket végeztek az adott kérdezőbiztos munkáját illetően és ellenőrizték az érintett kérdezőbiztos által felvett összes interjút. Az ellenőrzések eredményeként öt kérdezőnél merültek fel súlyos problémák. Négy kérdezőt illetően kiderült, hogy csalás történt, egy kérdezőtől pedig a nem megfelelő kérdezői magatartás miatt kellett megválni.

2.5.2. AZ INTERJÚK HOSSZA

A kutatási adatbázisban (az interjú kezdete és vége változók helyett) csak egy időbélyeg változó szerepel. Ezen mutató szerint a kérdőívet 3 óránál rövidebb idő alatt az anyák 84 százalékával sikerült lekérdezni. A maradék 16 százaléknál irreálisan magas értékek szerepelnek az adatbázisban: vagy azért, mert több nap után folytatták (0,2%) vagy azért, mert a számítógépen nyitva hagyták a programot és az tovább számolta a perceket, vagy azért, mert az átfordítási programkód során beolvasási hiba történt (15,8%). Az interjúk hosszának elemzését így egy szűkebb mintán végezzük el: azon anyák körében, akiknél az interjút nem kellett hosszabb időre megszakítani (alig 11 esetben kellett hosszabb időre megszakítani) és akiknél a lekérdezési idő hossza 3 óránál alacsonyabb, ez a válaszadók 84 százalékát jelenti (a 3 óra is viszonylag hosszú kérdezési idő, de kisgyermekes anyákat kérdezve, ezt még elképzelhetőnek tartjuk).

6. ábra: Az adott idő alatt elkészített interjúk számának megoszlása (függőleges tengely) a lekérdezési idő (perc) hossza szerint, vér szerinti anyai főkérdőív

	N	Átlag (M)	Medián	Módusz	SD	Min	Max
Együtt	4147	48,3	46,0	45	13,4	20	174
COVID-19 járvány miatti lezárás előtti időszak	2696	50,2	48,0	43	14,3	20	174
COVID-19 járvány miatti lezárás utáni időszak	1451	45,0	43,0	36	10,8	26	102

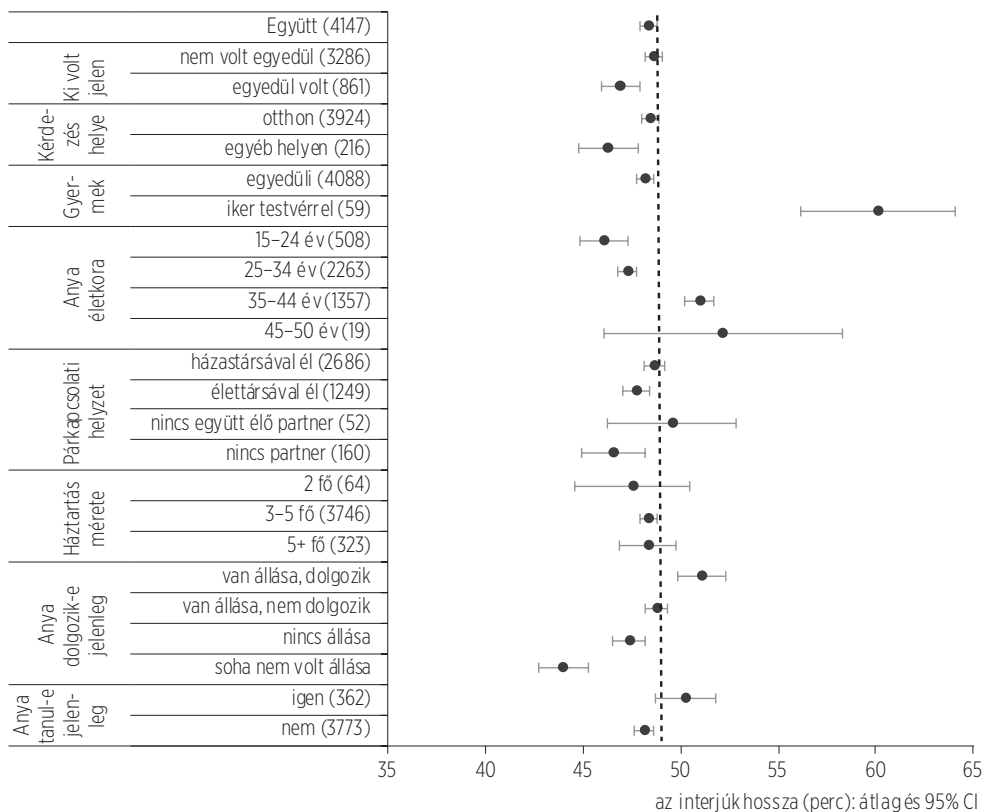
Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=4147.

A válaszadók nagy többsége, 83 százaléka, 30 és 60 perc közötti idő alatt válaszolta meg a kérdőívet; 13,1 százaléka pedig 60 és 90 perc közötti idő alatt (6. ábra). Fél óránál hamarabb befejezték az interjút az anyák 2,8 százalékaival, míg másfél óránál hosszabb idő alatt az anyák 1,1 százalékát kérdezték.

A vér szerinti anyától lekérdezett főkérdőív átlagosan 48 percet vett igénybe (SD=13 perc), amely kiegészült az önkitöltős kérdőív kitöltésével (6. ábra). A COVID-19 járvány miatti lezárás utáni időszakban szignifikánsan kevesebb idő alatt kérdezték le a kérdezők az interjúkat (M=45,0 perc, SD=10,8 perc, n=1451), mint a lezárás előtti időszakban (M=50,2 perc, SD=14,3 perc, n=2696).

Az összes válaszadóhoz képest (M: 48,3 perc, 95% CI: 47,9–48,7 perc) az anyai főkérdőív lekérdezése szignifikánsan hosszabb ideig tartott, ha a Kohorsz '18 kutatásban részt vevő gyermeknek volt ikertestvére (M: 60,1; 95% CI: 56,1–64,0); ha anyja a kérdés idején 35–44 éves volt (M: 51,0; 95% CI: 50,2–51,7); és ha anyja a kérdés idejében dolgozott (M: 51,1; 95% CI: 49,8–52,3).

7. ábra: A kérdezési idő átlagos hossza (perc) néhány kiemelt változó szerint, vér szerinti anyai főkérdőív (átlag, 95%-os konfidencia intervallum)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatbázis. Megjegyzés: zárójelben az adott kategóriához tartozó válaszadók elemszáma.

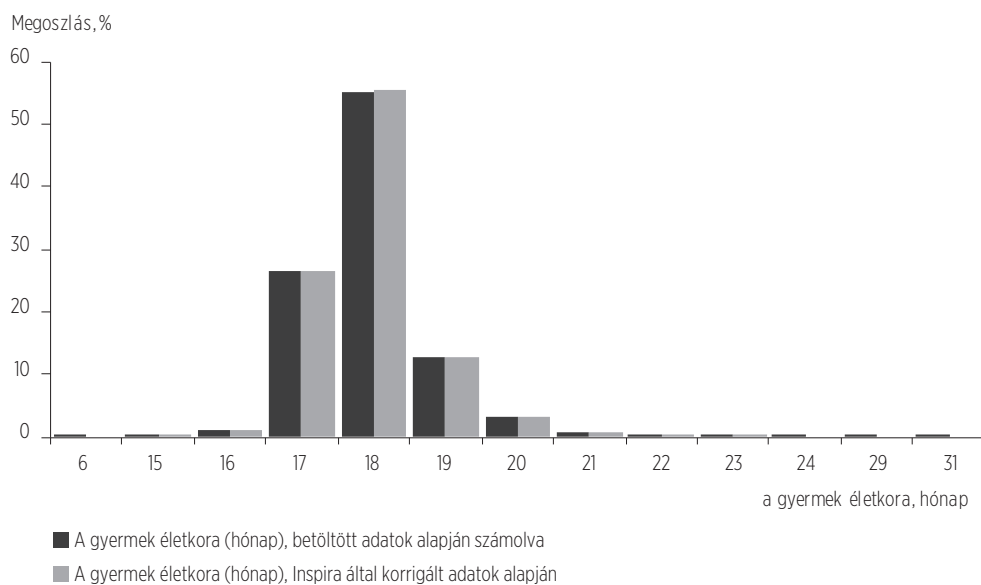
Szignifikánsan rövidebb ideig tartott az interjú ugyanakkor, ha a válaszadó az interjú idején egyedül volt (M: 47,0; 95% CI: 46,1–47,9); ha az interjú nem az anya otthonában, hanem egyéb helyen készült (M: 46,4; 95% CI: 44,9–47,8); és az anya 15–24 éves (M: 46,0; 95% CI: 44,8–47,3) vagy 24–34 éves volt (M: 47,3; 95% CI: 46,7–47,8) a kérdezés idején (7. ábra).

Az elsődleges gondozói (nem vér szerinti anyától) kérdezett kérdőívet 25 fő töltötte ki. Az átlagos kitöltési idő 34,9 perc volt (n=25, SD=9,7 perc), míg a medián érték 32 perc. Leggyakrabban pedig 21 perc alatt töltötték ki a kérdőívet a válaszadók.

2.5.3. A GYERMEK ÉLETKORA A KÉRDEZÉS IDEJÉN

A Kohorsz '18 kutatás harmadik hullámának lekérdezését a kutatásban részt vevő gyermek másfél éves korára időzítettük. Az interjúk „engedélyezett” időablaka 18 hónap mínusz 1 hét/plusz 3 hét volt. Ezt az időablakot előzetesen határoztuk meg a várandós (becsült születési dátum) és féléves adatfelvételtől származó születési dátum alapján. A lekérdezés elején megkérdeztük az anyákat, hogy helyesek-e a betöltött születési dátumok; ha nem, akkor jelezze a helyes adatokat. Ezek az úgynevezett „anyák/Inspira által korrigált” adatok. Mind a betöltött adatok alapján, mind a korrigált születési dátumok alapján számolt életkor megoszlása nagyon hasonló. Az anyák 55 százalékának az interjú idején gyermeke 18 hónapos, míg az anyák 95 százalékának gyermeke 17-19 hónapos volt (8. ábra).

8. ábra: Az anyák megoszlása a másfél éves kérdezés idején a gyermekük betöltött életkora szerint, betöltött adat és korrigált adat alapján

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=4941

idején. A felnőtt társaság mellett gyermekek jelenléte is gyakran előfordult: a felkeresett anyák 75 százaléka (3698 fő) esetében 6 év alatti, 6,3 százaléknál (312 fő) pedig 6 éves vagy idősebb gyermekek is ott voltak a kérdezés alatt.

Az anyai interjúk többségét (93%) megszakítás nélkül, egyszerre kérdezték le a kérdezők, 6,4 százalékát pedig meg kellett szakítani egy rövid időre, és 11 esetben fordult elő, hogy az interjút több órával, esetleg csak napokkal később tudták folytatni.

Az anyák többségét, 98 százalékát semmi sem korlátozta a válaszadásban (8. táblázat). A lehetséges korlátozó tényezők közül a legtöbbször a kérdezők azt jelölték meg, hogy az anya nem, vagy csak nehezen értette a kérdések egy részét (43 esetben). A nyelvi nehézséggel küzdők (összesen 7 fő) esetében többnyire a partner segített, hogy az anya megérthesse a kérdéseket. Az egyéb korlátozó tényező szinte kivétel nélkül a gyermek (vagy gyermekek) ellátása, vele (velük) való foglalatosság volt, de néhány esetben a COVID-19 járvány miatti aggodás is szerepet játszott (ezért nem engedték be a kérdezőt a lakásba, vagy igyekeztek siettetni a kérdezést). Akárcsak az előző kérdések esetében, a kérdezők most is három anya esetén jeleztek mentális problémát.

8. táblázat: A vér szerinti anyát korlátozta-e valami a válaszadásban, említések százaléka, több válaszlehetőség

	Korlátozó említések száma, több válaszlehetőség		Korlátozó tényezők említése, megoszlás (N, %)	
Rosszul látott	14	<i>Semmi nem korlátozta</i>	4841	98,0
Rosszul hallott	1	1 korlátozó tényező	100	2,0
Nem, vagy nehezen értette a kérdést	43	2 korlátozó tényező	2	0,0
Nem értett jól magyarul, nyelvi nehézségek	7	3 korlátozó tényező	0	0,0
Egyéb	37	Összesen	4941	100,0%

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=4941.

Az *önkitöltős kérdőívek* többségét az esetek 90 százalékában az anyák önállóan töltötték ki; mindössze 3,6 százalékuknak kellett segíteni néhány kérdésben. A kérdezők az esetek 5,8 százalékában maguk kérdezték és töltötték is ki az önkitalöltős kérdőívet. Ez akkor volt megengedett, ha az anya maga kérte a segítséget. 28 esetben (0,6%) ugyan a kérdezők olvasták fel az önkitalöltős kérdőív kérdéseit, de az anyák maguk jelölték be a válaszokat.

Az *elsődleges gondozói (nem vér szerinti anyai) interjúkat* a válaszadó otthonában kérdezték le. Az esetek 24 százalékában nem volt jelen senki a kérdezés ideje alatt, 77 százalékában volt jelen valaki: legtöbbször a hat év alatti gyermek (15 esetben), de idősebb gyermek (4 esetben), a kérdezett partnere (4 esetben), egyéb rokon (3 esetben), illetve egyéb felnőtt (1 esetben) is jelen lehetett a felmérésnél. Szinte az összes interjút (84 százalékukat) egyszerre le tudta kérdezni a kérdezőbiztos, mindössze 4 esetben kellett

megszakítani rövid időre a kérdezést. Arra a kérdésre, hogy mi korlátozta a válaszadót az interjú során, 3 személynél jelezték a kérdezőbiztosok, hogy nem, vagy nehezen értette a kérdések egy részét, érzékszervi vagy nyelvi nehézség egyik kérdezett esetében sem merült fel.

2.6. AZ ADATFELVÉTEL KOMMUNIKÁCIÓJA

A másfél éves kutatási szakasz idején is használatban voltak a válaszadók számára kialakított kommunikációs csatornák, amelyeket az előző adatfelvételi hullámok alatt építettünk ki. Fő célunk továbbra is a részt vevők válaszadási hajlandóságának fenntartása, valamint a kutatáshoz való személyes kapcsolódás elmélyítése volt. Az NKI részéről ezt többféleképpen is igyekeztünk végrehajtani. Első lépésben a kutatásban részt vevő gyermekek első születésnapjára képeslapot küldtünk, amely egyfajta rövid tájékoztató füzetként is szolgált. Feltüntettünk rajta néhány, az előző hullámmal kapcsolatos érdekes eredményt, továbbá felhívtuk a figyelmet a másfél éves kérdezési szakaszra, illetve az ezzel párhuzamosan zajló apa-kutatásra. Emellett az NKI és a Kohorsz '18 kutatás elérhetőségeit is megadtuk rajta, amelyeken keresztül a részt vevők közvetlenül is felkereshették munkatársainkat.

A másfél éves hullám lekérdezési anyagának részeként, a kutatáshoz való kötődés fenntartása és megerősítése érdekében összeállítottunk egy tájékoztató füzetet az anyák és egy másikat az apák számára, amelyeket a kérdezőknek kellett átadniuk. Az anyáknak összeállított füzetben röviden bemutattuk a Kohorsz '18 kutatást, részleteztük, hogy mi történik az adatokkal, illetve, hogy hogyan biztosítjuk azok védelmét, továbbá előzetes eredményeket ismertettünk a korábbi hullámok alapján, valamint részleteztük, hogy a felmerülő kérdések esetén milyen csatornákon keresztül kereshetik fel a kutatás munkatársait. A tájékoztató füzet egy külön blokkjában pedig felhívtuk a figyelmet arra, hogy a közeljövőben az apákat is fel szeretnénk keresni, egy rövid telefonos adatfelvétel keretében. A külön az apák számára összeállított tájékoztató füzetben szintén feltüntettünk minden elérhetőséget a kutatáshoz, továbbá részletesen bemutattuk, hogy milyen céllal és milyen formában szeretnénk felkeresni és bevonni őket egy az apák családon belüli szerepéről szóló kutatásba.

A kérdezők által kézbesített tájékoztató füzetek mellett továbbra is működtettük a Kohorsz '18 hivatalos Facebook oldalát és weben keresztül elérhető honlapját, amelyeken folyamatosan tájékoztattuk a részt vevőket az aktuális kutatással kapcsolatos hírekről, a megjelent publikációkról és a kapcsolódó eseményekről, rendezvényekről. A kutatás hivatalos honlapja mellett az NKI internetes felületén feltüntettünk minden, a kutatás eredményeként megjelent publikációt, illetve a legfontosabb kutatással kapcsolatos információkat (<https://demografia.hu/hu/kohorsz18-kezdolap>). Emellett továbbra is működtettük hírlevél-rendszerünket, amelyben a feliratkozók számára adtunk tájékoztatást a közelmúlt főbb eseményeiről.

3. ADATBÁZISOK

3.1. CÍMLISTA ADATBÁZIS

A címlistában a kutatás korábbi adatfelvételi hullámai során gyűjtött elérési adatok szerepelnek. Az egy-egy válaszadóhoz tartozó adatok a válaszadók utolsó (többnyire féléves) lekérdezés idején rögzített, vagy azóta aktualizált státuszát tartalmazzák.

Gyermekazonosító

Válaszadó (anya/gondozó) neve

Válaszadó státusza (vér szerinti anya, egyéb elsődleges gondozó stb.)

Válaszadó lakcíme (utolsó rögzített)

Válaszadó telefonszáma

Válaszadó e-mail címe

Iker státusz

Gyermek születési dátuma

A lekérdezés időkerete a gyermek korának figyelembevételével

Az adott címhez tartozó egyedi kérdőíves linkek

Fentiek mellett a kapcsolatfelvétel és felkeresés megkönnyítése érdekében a címlistában feltüntettünk néhány, a kutatási adatbázisból átemelt háttéradatot a válaszadóról (ilyen pl. az iskolai végzettség). Ez a címlista adatbázis már az NKI részéről előre betöltve tartalmazta a felkereséshez és azonosításhoz szükséges alapvető válaszadói adatokat a legteljesebb elérhető mintán. A válaszadóhoz kapcsolt egyedi azonosító (token) alapján ez a személyes adatokat tartalmazó címlista adatbázis összekapcsolható, de

mindvégig elkülönítetten kezelhető az interjú során felvett válaszokat tartalmazó kutatási adatbázisoktól.

3.2. A MÁSFÉL ÉVES FŐKÉRDŐÍV ADATBÁZISA

A másfél éves főkérdőívet a kérdezőbiztosok CAPI (Computer-Assisted Personal Interviewing) technikával vették fel, az anya szóbeli válaszait közvetlenül online adatbeviteli felületen megnyitott egyedi linken rögzítették.

A főkérdőívnek két verzióját különböztetjük meg. Amennyiben a gyermeket a megkereséskor a vér szerinti anyja gondozza, akkor ő adott választ a teljes főkérdőívre (n=4941 anya; n = 5010 gyermek). Azonban, ha a gyermeket a megkereséskor, vagy az adatfelvétel előző, féléves szakaszában nem a vér szerinti anyja gondozta, a főkérdőív egy rövidített és módosított változatát a gyermek elsődleges gondozója (pl. apa, nagyszülő, gyám) válaszolta meg (N=25 gondozó és ugyanennyi gyermek, változók száma 394). Ebben az esetben azonban alapvetően a gyermekre vonatkozó kérdések megválaszolására került sor.

A vér szerinti anyával felvett főkérdőívre adott válaszokat 715 változóba rögzítettük (ikerblokk nélkül). Ezek többsége szintén zárt kérdés, vagy pedig szám, illetve dátum formátumú volt. A kérdőívben alkalmazott nyitott kérdések (23 változó) többnyire az „egyéb” kategóriák kifejtésére szolgáltak, ezen belül 2 teljesen nyitott szöveges választ igénylő kérdés szerepelt (az intézet típusa, ahol a nem magánháztartásban élő anya él; a gyermek által használt szókapcsolatok). A lekérdezési idő csökkentése érdekében bevezetett A és B modulok párhuzamosan futottak a válaszadók 50-50 százalékának esetében, ezáltal csökkentve az egy válaszadóra jutó kérdések fenti számát. Az A modul 25, a B modul 24 változót tartalmazott.

Ikergyermekes esetén a gondozó a főkérdőív gyermekre vonatkozó kérdéseit az ikertestvérré vonatkozóan is megválaszolta (kivéve az N05 sorszámú, gyermekgondozási feladatok megosztására irányuló kérdéssort). Az ikertestvérek egyazon változóhoz tartozó adatai a longitudinális gyermek-szintű adatbázisban ugyanazon változóban, de külön sorokon szerepelnek. (Értelemszerűen a token azonosító változó ugyanaz ikertestvérek esetében, csak a gyermek azonosítók - child_ID -, különböznek egymástól). A vér szerinti anyával felvett főkérdőív kérdéseit és változóit a Melléklet ismerteti.

3.3. ÖNKITÖLTŐS KÉRDŐÍV ADATBÁZISA

Bizonyos témák esetében, mint például a szülői viselkedésre, jövedelemre, médiafogyasztásra, étkezésre vonatkozó kérdések online formában kitölthető önbeszámolós tesztet alkalmaztunk. Az önkitöltős kérdőív kitöltéséhez a főkérdőív lekérdezését követően a kérdező a szükséges eszközt (tablet) átadta az anyának; így a válaszokat közvetlenül az adatbázisba rögzítették a válaszadók, a válaszadó egyéni kódjához csatoltan. Az önkitöltős kérdőív válaszadói száma 4941 fő volt (csak a vér szerinti anyáknak kellett kitölteni a kérdőívet).

Az önkitöltős adatbázis szintén tartalmazza a tokent (amely alapján a főkérdőív adataihoz és a korábbi adatbázisokhoz kapcsolható), egy sorszámot, a gyermek(ek) azonosítóit és az anya születési dátumát. Az önkitöltős kérdőív kérdéseit összesen 119 változóba rögzítettük. Ezek mindegyike zárt kérdésre adott válasz, vagy szám formátumú. Az önkitöltős kérdőív esetében is A és B blokkok szerinti bontást alkalmaztunk a válaszadók 50-50 százalékos csoportján, véletlenszerű kiválasztással. Az A blokkba 9, a B blokkba 17 változó tartozott. Az önkitöltős kérdőív kérdéseit és változóit a Melléklet ismerteti.

3.4. FÉLÉVES PROXY KÉRDŐÍV ADATBÁZISA

A proxy kérdőív lekérdezésére akkor került sor, ha a vér szerinti anya a mintába tartozott, de mégsem készült vele korábban féléves interjú (n = 115). Erre a proxy kérdőívre adott válaszokat 34 változóba rögzítettük. A kérdések többsége zárt, szabadszavas választ a proxy kérdőívben 6 esetben vártunk (szülés helye és körülményei, nemzetiségi és vallási hovatartozás).

3.5. BELEEGYZŐ NYILATKOZATOK ADATBÁZISA

A kutatási megkeresés a válaszadók korábbi beleegyezésén alapult. Új beleegyző nyilatkozat kitöltésére a másfél éves kutatási hullámban csak akkor volt szükség, ha a vizsgálathoz új válaszadó csatlakozott. Ez akkor fordulhatott elő, ha a korábbi szakaszokban a vér szerinti anya (vagy a gyermek más elsődleges gondozója) válaszolt, és 18 hónapos korra a gyermeket gondozó válaszadó személye megváltozott. A beleegyző nyilatkozat papíralapú, az adatfelvétel kezdetén szükséges kitölteni és a válaszadó aláírásával hitelesíti. Az azon megadott személyes adatokat – a válaszadó nevét (születési nevét, valamint anyja nevét is), születési helyét és idejét, valamint tényleges és hivatalos lakcímét, illetve egyéb elérhetőségeit – utólagosan az NKI-ban rögzítettük és a kutatási adatbázistól elkülönítve, biztonságos, jelszóval védett állományban tároljuk. A beleegyző nyilatkozat adatai közül az anya születési dátumát vetettük össze szükség esetén ellenőrzés céljából a féléves főkérdőív ugyanezen adatával.

3.6. AZ ADATBÁZISOK ÖSSZEKAPCSOLHATÓSÁGA

A másfél éves szakasz kutatási célú részadatbázisai a féléves proxy kérdőív, a főkérdőív, az önkitöltős kérdőív és az ikerkérdőív adatait foglalják magukba. Ezeknek a várandós és féléves adatbázisokkal történő összekapcsolása mentén jön létre a kutatás első három hullámának adatait tartalmazó longitudinális adatbázis.

Az egyes kutatási adatbázisok egymáshoz kapcsolása az egyedi azonosító – token – mentén történik, amely a gyermek (ikrek esetén az elsőként született gyermek) azonosítója, illetve az anya/elsődleges gondozó, mint válaszadó azonosítója.

A kutatási részadatbázisok és azok egyes elemeinek mintaelemszámait a 9. táblázatban összegeztük.

9. táblázat: A kutatási adatbázisok elemszámai

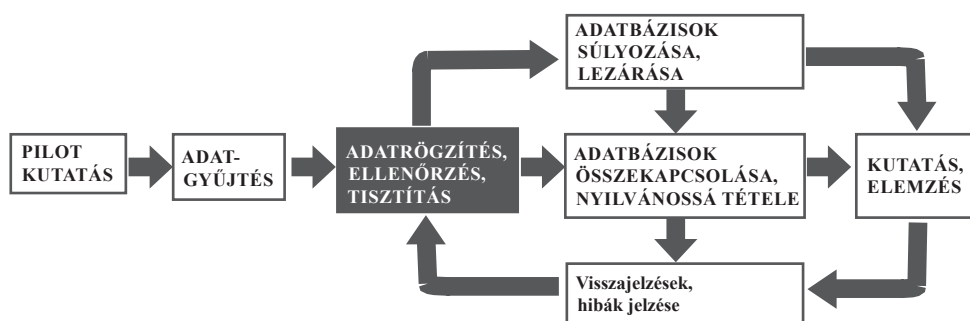
Az eszköz neve	Részállomány	Elemszám
18 hós főkérdőív	Féléves kérdőívet pótló proxy kérdőív adatai	115
	Vér szerinti anya főkérdőívének adatai	4941
	Elsődleges gondozó főkérdőívének adatai (ha már nem a vér szerinti anya a gondozó)	25
	Iker-kérdőív adatai	69
		4941
Önkitöltős kérdőív	Vér szerinti anya önkitöltős kérdőívének adatai	(potenciális válaszadó)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=4941. Saját szerkesztés.

4. ADATTISZTÍTÁS

A terepmunka folyamatainak és a kutatás adatbázisainak bemutatása után térünk rá az adatbázisok minőségellenőrzésének és tisztításának összefoglalására, majd végül a súlyozás leírására. Ezt a folyamatot foglalja össze a 10. ábra.

10. ábra: Folyamatábra a Kohorsz '18 kutatási lépéseiről

Megjegyzés: saját szerkesztés.

4.1. A VÉR SZERINTI ANYÁTÓL MINT ELSŐDLEGES GONDOZÓTÓL LEKÉRDEZETT KÉRDŐÍV ADATBÁZISÁNAK ELLENŐRZÉSE, TISZTÍTÁSA

A Kohorsz '18 másfél éves kutatás főkérdőívéhez tartozó adatbázis ellenőrzése és tisztítása hasonlóan zajlott, mint ahogy azt a várandós és féléves kutatási szakaszban végeztük. Az interjúkat előre beprogramozott CAPI kérdőívvel kérdeztük le. Ez azt jelenti, hogy (elméletileg) a kérdező nem rögzíthetett olyan helyre választ, amit a programozás szerint át kellett ugrania, és olyan értéket sem vihetett be, amely nem szerepelt az előzetesen beprogramozott válaszlehetőségek között.

Az ellenőrzéseket elvégeztük mind változó szinten, mind egyéni rekord szinten. Első lépésben átnéztük minden egyes változó gyakorisági megoszlását. Ha mégis adódtak olyan értékek, amelyek a rögzítési program szerint nem szerepelhettek volna, azokat egyéni rekord szinten listáztuk, ellenőriztük, és ha kellett, javítottuk. Alapesetben a logikai kapcsolatok és ellentmondások ellenőrzését, illetve tisztítását keresztmetszeti szinten végeztük a másfél éves adatfelvételre adott válaszok alapján.

A legtöbb esetben azt kellett javítanunk, hogy az egy-egy kérdésnél üresen hagyott celláknál bejelöljük a „nincs válasz/nem kívánt válaszolni” kategóriát, ha a kérdést fel kellett volna az illetőnek tenni. Illetve előfordult néhány olyan eset is, ahol nem kellett volna lennie válasznak, de mégis volt, ezeket a válaszokat adathiányként kódoltuk. Ilyen típusú javítás összesen 58 kérdést (változót) érintett.

A kérdőív első lépésében ellenőriztük a kohorsz kutatásban részt vevő gyermek születési dátumát. Ha a betöltött és az újonnan rögzített adat eltért, akkor az anya születési dátuma, illetve a gyermek összes előző hullámokban rögzített születési dátuma alapján ellenőriztük, hogy valóban a betöltött adatban van-e hiba vagy a kérdező által rögzítettben. Öt esetben tért el a születési év, ahol 1 év volt a különbség. 44 esetben tért el a születési hónap, és 147 esetben tért el a rögzített születési nap. Csak két gyermek esetében tért el a dátum mindhárom eleme. Az adatbázisban mindkét változót meghagytuk, de az elemzésekben a betöltött születési adattal dolgozunk.

A háztartásban, illetve a lakásban élők létszámára vonatkozó adat nem mindig egyezett az általunk, előző kérdésekre adott válaszok alapján (együttélő partner, háztartásban élő személyek felsorolása) kiszámolt/összegzett értékkel. Ha nem annyi személyről volt adat, mint ahányról kellett volna, akkor a „nincs válasz/nem kívánt válaszolni” értékre kódoltuk a hiányzó értékeket. Ha viszont több személy szerepelt, mint amennyi számításaink alapján kellett volna, akkor azoknak a személyeknek a jellemzőit benne hagytuk az adatbázisban.

Olyan hiba is előfordult, 11 esetben, hogy intézményi háztartásban élők sorolták a kérdezők azokat a nőket, akik nem intézményben éltek (mint például a családok átmeneti otthona, csecsemőotthon stb.), hanem „albérlésben”, a nő „anyukájánál”, vagy „társasházban” vagy „többlakásos társasházban”. Ezeknél az eseteknél nincsenek válaszok a háztartásra vonatkozó kérdésekre.

Hat esetben fordult elő, hogy annak ellenére kitöltötték a különélő apa blokkot, hogy a gyermek apja a gyermekkel egy háztartásban élt.

A gyermekkérdőív gyermekfejlődési blokkja esetében külön kérdéssor vonatkozott a 16 hónapos, illetve a 18 hónapos gyermekekre. A szűrés ez esetben a gyermekek koraszülöttségre korrigált életkora alapján történt.

A másfél éves adatfelvétel során 70 anya jelezte, hogy a kohorsz gyermeknek van ikertestvére, az ikerkérdőívet 69 esetben töltötték ki.

Azoknál a kérdéseknél, ahol számokat, értékeket (például súly, hossz/magasság, lakásnagyság, lakás becsült eladási ára) kellett beírni, sok esetben a számok mellé szöveget

is írtak a rögzítők. Ilyenkor manuálisan töröltük a szövegrészeket, hogy numerikussá vagy dátum formátumúvá alakíthassuk a változókat.

4.2. A FÉLÉVES KÉRDEZÉST HELYETTESÍTŐ PROXY KÉRDŐÍV ADATBÁZISÁNAK ELLENŐRZÉSE, TISZTÍTÁSA

Azon anyák, akikkel bármilyen ok miatt a védőnők nem tudtak interjút készíteni a gyermek féléves korában, egy rövid retrospektív kérdőív (ez az úgynevezett féléves proxy kérdőív) segítségével válaszoltak néhány – például a szüléssel kapcsolatos – kérdésre. Ellenőrzésük és tisztításuk hasonlóan zajlott, mint a főkérdőív kérdései esetén. A változó-eloszlások alapján ellenőriztük az ugratásokat és adathiányokat. Mivel a kérdezőbiztosok előre programozott kérdőívet töltöttek ki, ezért nem fordultak elő meg nem engedett értékek, illetve az ugratásokat sem tudták a kérdezők/rögzítők megkerülni.

4.3. AZ ÖNKITÖLTŐS KÉRDŐÍVVEL LEKÉRDEZETT KÉRDÉSEK ADATBÁZISÁNAK ELLENŐRZÉSE, TISZTÍTÁSA

Az önkitöltős kérdőív esetében online formában kitölthető tesztet alkalmaztunk. A főkérdőív lekérdezését követően a kérdezők átadták a tabletet az anyának, így ő azon írhatta be a válaszait. Az önkitöltős adatbázis tisztítása a változók eloszlásainak áttekintésével és a hibás értékek kiszűrésével, javításával kezdődött.

Az önkitöltős kérdőív esetében „nincs válasz”/„nem kíván válaszolni” válaszlehetőségek nem voltak feltüntetve, így a kihagyott, meg nem válaszolt kérdéseket értelemszerűen „nem kíván válaszolni” válaszokként értelmeztük és (-9999) kóddal jelöltük. Ezek az üres válaszokon kívül is előfordult azonban néhány esetben, hogy a kérdést nem kellett átugratni, mégis üres volt a válasz helye. Ezeket szintén -9999 értéként kódoltuk.

(Az önkitöltős kérdőívben szereplő kérdések alapján előállított pszichológiai indexek változóinak tisztításához és alakításához további információk a 7. fejezetben található.)

4.4. A NEM VÉR SZERINTI ANYÁTÓL MINT ELSŐDLEGES GONDOZÓTÓL LEKÉRDEZETT KÉRDŐÍV ADATBÁZISÁNAK ELLENŐRZÉSE, TISZTÍTÁSA

Összesen 25 esetben kérdeztünk olyan elsődleges gondozót, aki nem a másfél éves gyermek vér szerinti anyja: az esetek többségében a nagyszülőt (9 esetben), vagy a hivatásos nevelőszülőt (8 esetben) vagy örökbefogadó szülőt (6 esetben). Két válaszadó jelölte, hogy ő a gyermek vér szerinti apja – az egyik apa a gyermek születése óta, a másik apa pedig a gyermek egyéves kora óta az elsődleges gondozó.

Mivel ebben az adatbázisban nem szerepel az interjú dátumát jelző változó, a gyermek életkorát a kérdés idején sem tudjuk kiszámolni, ellenőrizni. Mivel a gyermekfejlődés mérésére használt ASQ mérőeszköz eltért a 16 hónapos és 18 hónapos gyermekek esetén,

annyit láthatunk, hogy a 18 hónapos gyermekekről kérdezendő kérdéssort 18 esetben, míg a 16 hónapos gyermekekről kérdezendő kérdéssort 3 esetben kérdezték (négy esetben pedig nem kérdezték le). Ennél az adatfelvétel-elemnél egyik gyermeknél sem volt ikertestvér.

Akárcsak az anyai kérdőív esetében, a nem anya elsődleges gondozói kérdőívet is előre leprogramozott felületen rögzítették a kérdezők, így minimális esetben fordulhatott elő válaszhiány (6 kérdés esetében fordult elő 1-1 válaszhiány), illetve olyan válaszkódok sem szerepeltek, amelyek nem voltak benne a kérdőívben. Két esetben fordult elő, hogy a gyermek-kérdőívhez előre betöltött és a kérdezőbiztos által rögzített születési dátum nem egyezett, illetve négy esetben nincs erről információnk.

Emellett négy válaszadó nem töltötte ki a vele egy háztartásban élőkre vonatkozó adatokat.

Azoknál a kérdéseknél, ahol például az egyéb válaszlehetőséget nyitott szavas verzióban írhatták be a kérdezők, sok esetben csak magát az előzőleg megadott szöveges válaszlehetőséget írták be. Ott a numerikus változót is javítottuk.

5. ADATMINŐSÉG-ELLENŐRZÉS

5.1. VÁLTOZÓ-SZINTŰ VÁLASZHIÁNYOK A VÉR SZERINTI ANYÁTÓL KÉRDEZETT ADATBÁZISOKBAN

A másfél éves lekérdezés során több kérdőív-típust kérdeztünk le, a vér szerinti anyáktól a főkérdőívet és az önkitöltős kérdőívet. Az anyai főkérdőívet felbonthatjuk féléves proxy kérdőívre, alapkérdőívre, gyermek-kérdőívre és iker-kérdőívre. A teljes anyai kérdőív kérdéseit 1176 változóba rögzítettük. Természetesen nem kellett mind az 1176 kérdést („változót”) feltenni az anyáknak: vagy azért, mert adott kérdést ki kellett ugratni, vagy azért, mert nem kellett a nyitott „egyéb” választ kitölteni. Az 1176 változó közül összesen 94 kérdést nem kellett feltenni (ebből 15 kérdés volt nyitott kérdés, 10. táblázat).

10. táblázat: A változók és a nyitott kérdéses-változók száma az anyai főkérdőív adatbázisban, kérdőív-elemek szerint

Vér szerinti anya mint elsődleges gondozó kérdőív	Adott kérdőív-elemre válaszoló nők száma	Összes változó száma	Nyitott kérdésekhez tartozó változók száma	Üres változó/ a kérdést nem kellett feltenni (ebből nyitott)
Főkérdőív (féléves proxy)	115	34	6	2 (2)
Főkérdőív (alap)	4941	414	16	9 (9)
Főkérdőív (gyermek)	4941	301	7	0 (0)
Főkérdőív (iker, ha van)	69	308	7	83 (4)
Önkitöltős kérdőív	4941	119	0	0 (0)
Teljes kérdőív	4941	1176	36	94 (15)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=4941. Saját szerkesztés.

Összességében kevés olyan kérdés volt, amelyre a válaszadók nem tudtak vagy nem akartak válaszolni. Általában azoknál a kérdéseknél relatíve magasabb a válasziány, amelyeket kevés embernek kellett feltenni. Ha csak azokat a kérdéseket nézzük, amelyeket legalább 15 embernek fel kellett tenni, akkor a teljes kérdőív-ből csupán egy olyan kérdés

volt, amelyre az összes megkérdezett 60 százaléka nem válaszolt (azaz a válasziány meghaladta az 50%-ot): arra, hogy a (LAT) partnerének összesen hány vér szerinti gyermeke született. Emellett viszonylag magas volt a válasziány a háztartás jövedelmét tudakoló kérdésnél (33%), és még két olyan kérdésnél, amely arra vonatkozott, hogy partnerével mióta vannak együtt, mint egy pár (23%), és mi a háztartásban élő negyedik gyermek születési éve (25%). 12 kérdés esetében a válasziány 10-20 százalék volt, 33 kérdés esetében a válasziány 5-10 százalék közötti, 175 kérdésnél 1-5 százalék közötti és a maradék 644 kérdés esetében a válasziány 1 százalék alatti volt.

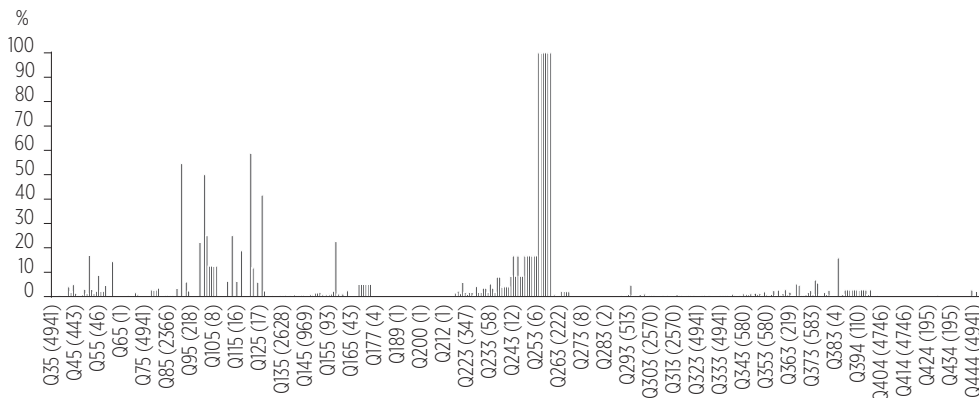
Összesen 308 olyan kérdés volt, amelyet 15 főnél kevesebb személynek kellett feltenni, és ezen esetekben a válasziány aránya 0-100 százalék között mozgott (ezért tűnik fel az ábrán a 100%-os válasziány – amelyet azonban annak az egyetlen személynek a válasziánya okozott, akinek fel kellett volna tenni az adott kérdést).

Azt gondoljuk, hogy érdemes lehet megnézni az egyes kérdőív-elemekben belül is, hogy mekkora volt kérdésenként a válasziány aránya; illetve, hogy melyek voltak azok a kérdések, amelyekre a legmagasabb arányban nem tudtak vagy nem akartak az anyák válaszolni. Ezt mutatjuk be a következőkben oszlopdiagram ábrákon (11-15. ábrák), illetve a táblázatokban (11-15. táblázatok), elsősorban csak azon kérdéseket vizsgálva, amelyeket legalább 15 főnek meg kellett válaszolnia.

AZ ALAPKÉRDŐIV VÁLTOZÓI (AZAZ A FŐKÉRDŐIV ANYÁRA VONATKOZÓ KÉRDÉSEI)

Az anyai alapkérdőív esetében a kérdések többségénél 5 százalék alatti a válasziány (a kérdések 40 százalékánál nem volt egyáltalán válasziány), és a relatíve magas válasziány arányok csak olyan esetekben fordultak elő, amikor kevés vagy viszonylag kevés embertől kellett a kérdéseket lekérdezni (11. ábra).

11. ábra: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív kérdéseiben, kérdésenként

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az alapkérdőívet kitöltő nők száma, N=4941.

Megjegyzés: kérdésenként változó, hogy a 4941-ből hány anyának kellett megválaszolnia egy-egy kérdést. A kérdés megválaszolására kijelölt anyák számát a zárójelekben jelöljük.

A 11. táblázatban pedig fel is soroltuk az alapkérdőív azon kérdéseit, amelyekre legalább 15 fő válaszolt és 10 százalékos feletti a válaszhiány. Ezek a kérdések a párkapcsolatra, és a háztartásban élő gyermekek, háztartástagok demográfiai adataira vonatkoztak. Kiemeljük, hogy akárcsak az előző adatfelvételeknél, arra a kérdésre, hogy „Terveznek-e valamikor összeházasodni” a partnerükkel, a megkérdezett nők közel egy ötöde most sem tudott vagy nem akart válaszolni (18,8%). A táblázatban bemutatjuk, hogy a magas válaszhiányos kérdések esetében hány százalékos válaszhiány született a COVID-19 járvány miatti lezárás előtti és utáni időszakban.

11. táblázat: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia),

Kérdés száma (megkérdezettek száma)	Kérdés, alapkérdőív	NT/NV válaszok aránya, %		
		teljes minta	lezárás előtt	lezárás után
Q121 (17)	Partnerének (LAT) összesen hány vér szerinti gyermeke született?	58,8	50,0	71,4
Q113 (16)	ÉV: Partnerével mióta vannak együtt, mint egy pár?	25,0	27,3	20,0
Q158 (93)	Gyermek4: Melyik évben született?	22,6	5,7	45,0
Q117 (16)	Tervezik-e, hogy valamikor összeházasodnak?	18,8	9,1	40,0
Q51 (166)	Hány ilyen gyermeke van, akivel nem él együtt?	16,9	15,1	20,0
Q385 (221)	A gyermek apjának született-e további gyermeke az elmúlt másfél évben?	15,8	20,5	10,6
Q122 (17)	Született-e partnerének Önnel közös gyermeke? Ha igen, hány?	11,8	20,0	0,0

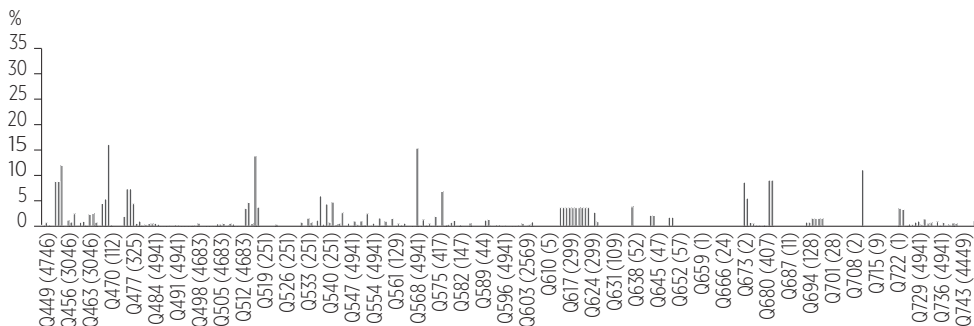
Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az alapkérdőívet kitöltő nők száma, N=4941.

A GYERMEK-KÉRDŐÍV VÁLTOZÓI

Az alapkérdőívhez hasonlóan, a gyermek-kérdőív előrehaladtával sem növekedett a válaszhiányok aránya. Látható, hogy egyik kérdésnél sem haladta meg a válaszhiány a 16 százalékos (*12. ábra*). Inkább a gyermek-kérdőív első felében, a gyermekfejlődésre vonatkozó kérdéseknél mértünk magasabb válaszhiányt (*12. ábra*). Az alapkérdőív kérdéseivel ellentétben a gyermek-kérdőív nem azon kérdéseinél magasabb a válaszhiány aránya, amelyekre viszonylag kevesen kellett, hogy válaszoljanak: a legmagasabb válaszhiányt mutató kérdésekre mind legalább 15 személynek kellett válaszolnia.

A 12. táblázatban néhány kiemelt kérdést áttekintve látjuk, hogy legmagasabb arányban arra nem akartak vagy tudtak válaszolni a megkérdezettek, hogy mennyit fizet havonta a babysitter-nek, ha van (16%). Arra sem tudtak válaszolni, hogy hány alkalommal volt gyermekének láz nélküli görcse, születése óta (15%), illetve arra sem, hogy „Ha Ön vonalat húz a lap tetejétől az aljáig, gyermeke utánozza Önt úgy, hogy bármilyen irányban egy vonalat húz a papírra?” (14%). A családi, munkahelyi bölcsődére vonatkozó kérdések

12. ábra: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, kérdésenként

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az alapkérdőívet kitöltő nők száma: n=4941.

Megjegyzés: kérdésenként változó, hogy a 4941-ből hány anyának kellett megválaszolnia egy-egy kérdést. A kérdés megválaszolására kijelölt anyák számát a zárójelekben jelöljük.

esetében is viszonylag magasak voltak a válaszhiányok: 12 százalék nem tudta, vagy nem akarta megmondani, hogy ha fizet, mennyit fizet havonta a bölcsődei ellátásért. A válaszhiányok elemzésénél figyelembe kell venni azt is, hogy a kérdés a COVID-19 járvány kitörése közben/után zajlott, amikor a bölcsődéket, óvodákat bezárták, és az újranyitást után sem feltétlenül működtek az addig megszokott körülmények között.

12. táblázat: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)

Kérdés száma (megkérdezettek száma)	Kérdés, gyermek-kérdőív	NT/NV válaszok aránya, %		
		teljes minta	lezárás előtt	lezárás után
Q470 (112)	Babysitter: Ha fizet érte, havonta átlagosan mennyit?	16,1	13,0	20,9
Q569 (26)	Hány alkalommal volt az Ön gyermekének születése óta: egyéb görcs (láz nélkül)?	15,4	13,3	18,2
Q517 (4683)	Ha Ön vonalat húz a lap tetejétől az aljáig, gyermeke utánozza Önt úgy, hogy bármilyen irányban egy vonalat húz a papírra?	13,9	11,4	16,9
Q455 (125)	Családi, munkahelyi bölcsőde: Ha fizet érte, havonta átlagosan mennyit?	12,0	11,0	16,0

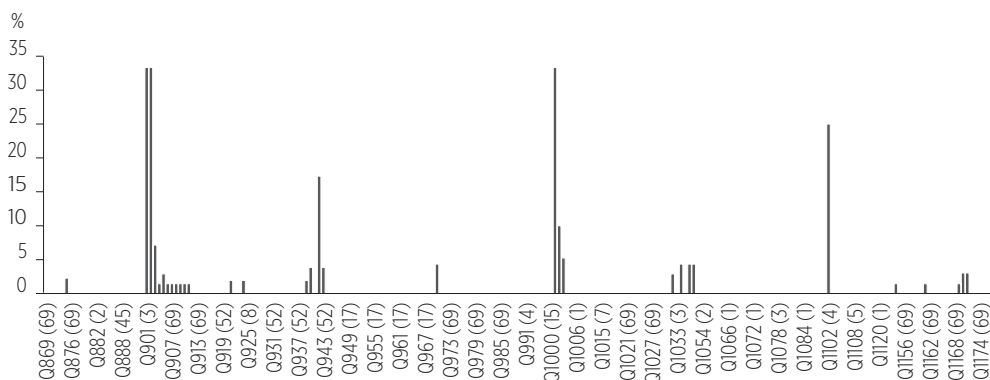
Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az alapkérdőívet kitöltő nők száma, N=4941.

AZ IKER-KÉRDŐÍV VÁLTOZÓI (HA VAN IKERTESTVÉR)

Az iker-kérdőív 308 kérdéséből 83 kérdést nem kellett kötelezően mindenkinek feltenni. Ezek főleg a gyermek egészségével kapcsolatos kérdések, mivel a kérdőívben felsorolt legtöbb betegség kapcsán az anya azt válaszolta, hogy gyermekének nem volt az adott betegsége a születése óta; vagy, hogy az orvos nem állapított meg adott betegséget, állapotot a kérdőívben felsoroltak közül. A válaszhiányok maximális értéke 33 százalék volt (13. ábra). Ha azonban csak azokat a kérdéseket vizsgáljuk, amelyeket legalább 15 főnek fel kellett tenni, akkor a válaszhiányok aránya nem haladja meg a 17 százalékot (13. ábra).

A 17 százalékos válaszhiány is egyetlen kérdésnél merült fel az ikrek esetében: „Ha Ön vonalat húz a lap tetejétől az aljáig, gyermeke utánozza Önt úgy, hogy bármilyen irányban egy vonalat húz a papírra?” (13. táblázat).

13. ábra: NT/NV válaszok aránya az iker-kérdőív adatbázisban, kérdésenként

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az alapkérdőívet kitöltő nők száma: N=69.

Megjegyzés: kérdésenként változó, hogy a 69-ből hány anyának kellett megválaszolnia egy-egy kérdést. A kérdés megválaszolására kijelölt anyák számát a zárójelekben jelöljük.

13. táblázat: NT/NV válaszok aránya az iker-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)

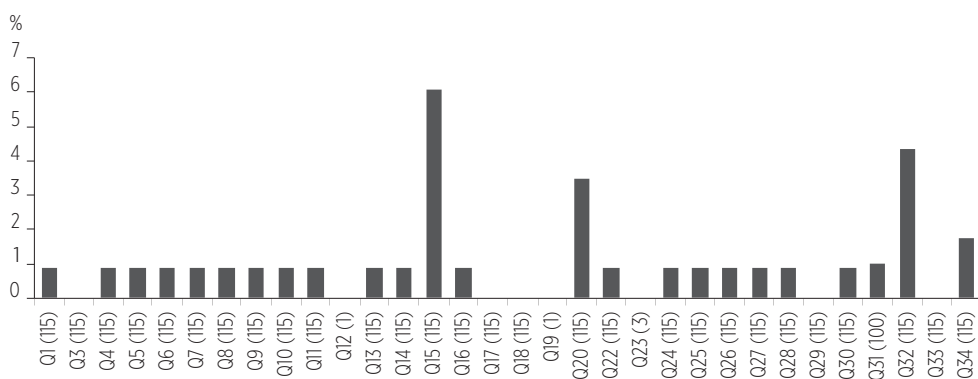
Kérdés száma (megkérdezettek száma)	Kérdés, gyermek-kérdőív	NT/NV válaszok aránya, %		
		teljes minta	lezárás előtt	lezárás után
Q942 (52)	Ha Ön vonalat húz a lap tetejétől az aljáig, gyermeke utánozza Önt úgy, hogy bármilyen irányban egy vonalat húz a papírra?	17,3	17,6	16,7

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az iker-kérdőívet kitöltő nők száma, N=69.

A FÉLÉVES PROXY KÉRDŐÍV VÁLTOZÓI

A féléves proxy kérdőív összesen 34 kérdéséből 29 olyan kérdés volt, amelyre mindenkinek kellett válaszolnia (100-115 főnek). A válaszhiány egyetlen kérdésnél sem érte el a 6,5 százalékot (14. ábra). Három olyan kérdés volt, amelyre relatíve magasabb volt a nem válaszolók aránya – de mind 10 százalék alatti (14. táblázat). A megkérdezettek 6,1 százaléka nem tudta, hogy közvetlenül a szülés előtt mekkora volt a testsúlya ruha és cipő nélkül; 4 százalékuk nem tudta, hogy szoptatta-e őt az édesanyja, és 3,5 százalékuk nem válaszolt a második nemzetiségre vonatkozó kérdésre (nagy valószínűséggel azért nem, mert nincs második nemzetisége).

14. ábra: NT/NV válaszok aránya a proxy kérdőív adatbázisban, kérdésenként

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Proxy kérdőívet kitöltők száma, N=115.

Megjegyzés: kérdésenként változó, hogy a 115-ből hány anyának kellett megválaszolnia egy-egy kérdést. A kérdés megválaszolására kijelölt anyák számát a zárójelekben jelöljük.

14. táblázat: NT/NV válaszok aránya a proxy kérdőív adatbázisban, 3% feletti NT/NV említések aránya kérdésenként

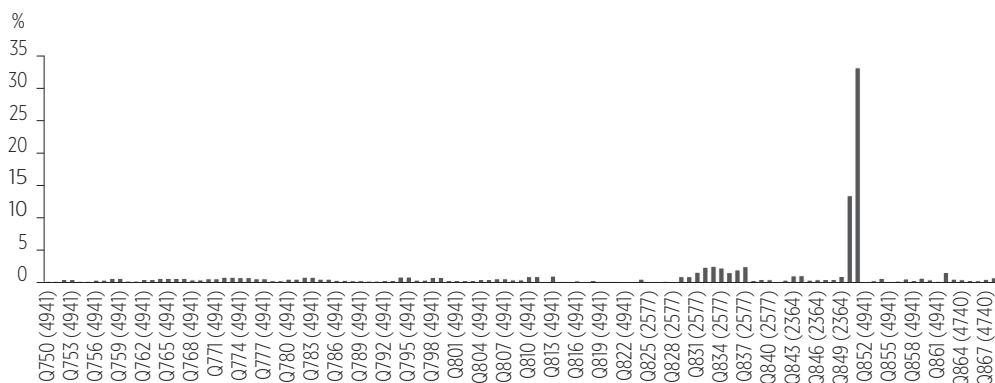
Kérdés száma (megkérdezettek száma)	Kérdés, proxy kérdőív	NT/NV válaszok aránya, %		
		teljes minta	lezárás előtt	lezárás után
Q15 (115)	Közvetlenül a szülés előtt, mekkora volt az Ön testsúlya ruha és cipő nélkül? (kg)	6,1	5,7	6,7
Q32 (115)	Tudomása szerint Önt szoptatta-e az édesanyja?	4,3	2,9	6,7
Q20 (115)	Az előző kérdésnél megjelöltön kívül tartozik-e másik nemzetiséghez is?	3,5	2,9	4,4

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. A gyermek-kérdőívet kitöltő nők száma, N=4941.

AZ ÖNKITÖLTŐS KÉRDŐÍV VÁLTOZÓI

A hiányzó adatok előfordulása az önkitöltős kérdőívben kérdésenként jellemzően legfeljebb 1 százalék volt (15. ábra). Ennél valamelyest gyakrabban, 1,6–2,5 százalékban figyelhetünk meg válaszhiányt azoknál a kérdéseknél, amelyek arra vonatkoztak, hogy az anya milyen helyzetekben engedi meg gyermekének a digitális média eszközök használatát. Ennek vélhetően az volt az oka, hogy azon válaszadók egy része, akiknek gyermeke nem használ ilyen eszközöket, a „nem” válasz helyett megválaszolatlanul hagyta ezeket a kérdéseket (szűrés ugyanis nem volt előttük).

15. ábra: Az üresen hagyott válaszok aránya az önkitöltős kérdőív adatbázisban, kérdésenként

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis. Az önkitöltős kérdőívet „kitöltők” száma, N=4941.

Megjegyzés: kérdésenként változó, hogy a 4941-ből hány anyának kellett megválaszolnia egy-egy kérdést. A kérdés megválaszolására kijelölt anyák számát a zárójelben jelöljük.

A legnagyobb arányban a válaszadók a háztartásuk havi bevételének feltüntetését tagadták meg: az összegszerű kérdésre 13,4 százalékuk nem adott választ, az ezt követő kategoriális kérdésre pedig ezen anyák 33,2 százaléka (15. táblázat).

15. táblázat: Az üresen hagyott válaszok aránya az önkitöltős-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia)

Kérdés száma (megkérdezettek száma)	Kérdések, önkitöltős kérdőív	Üresen hagyott kérdések aránya, %		
		teljes minta	lezárás előtt	lezárás után
Q851 (663)	Ha nem tudja háztartásának bevételét pontosan megadni, kérjük, hogy kategóriák szerint jelölje be a múlt havi nettó (levonások után kapott) háztartási bevételek összegét!	33,2	32,1	34,2
Q850 (4941)	Mindent összevetve, mennyi az Ön háztartásának havi bevétele?	13,4	11,8	15,4

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves adatbázis. Az önkitöltős kérdőívet „kitöltő” nők száma, N=4941.

5.2. VÁLTOZÓSZINTŰ VÁLASZHIÁNYOK A NEM VÉR SZERINTI ANYA ELSŐDLEGES GONDOZÓTÓL KÉRDEZETT ADATBÁZISBAN

A kutatás másfél éves hullámában 25 olyan személy vett részt, aki a kohorsz kutatásban részt vevő gyermeknek nem a vér szerinti anyja volt. Tőlük egy úgynevezett „nem vér szerinti anya mint elsődleges gondozó” kérdőívet kérdeztünk le, témájában követve a vér szerinti anyától lekérdezett kérdőívet. Hasonlóan az anyai kérdőívhez, a nem anyai elsődleges gondozótól lekérdezett kérdőív is felosztható alapkérdőívre és gyermek-kérdőívre; esetükben nincs fél éves proxy, nincs iker-kérdőív és nincs önkitöltős kérdőív. A kérdéseket összesen 394 változóba rögzítettük; ebből 119 kérdés az alapkérdőívhez, 275 kérdés pedig a gyermek-kérdőívhez tartozott. A 394 kérdésből 18 volt nyitott kérdés (10 az alapkérdőívben, míg 8 a gyermek-kérdőívben volt elhelyezve). Természetesen itt is előfordultak olyan kérdések, amelyeket senkinek nem kellett feltenni az ugratások miatt: a 394-ből 128 kérdést nem kellett feltenni, ebből 11 volt nyitott kérdés (16. táblázat).

16. táblázat: A változók és a nyitott kérdések száma a nem vér szerinti anya elsődleges gondozói főkérdőív adatbázisban, kérdőív-elemek szerint

Kérdőív – elemek	Adott kérdőív- elemre válaszolók száma	Összes változó száma	Nyitott kérdésekhez tartozó változók száma	Üres változó (a kérdést nem kellett feltenni)
Főkérdőív (alap)	25	119	10	8 (6)
Gyermek-kérdőív	25	275	8	120 (5)
Teljes kérdőív	25	394	18	128 (11)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=25. Saját szerkesztés.

Megjegyzés: az utolsó oszlopban, a zárójelben azt jelöltük, hogy az üres változók között (amelyeket nem kellett feltenni), mennyi a nyitott kérdés.

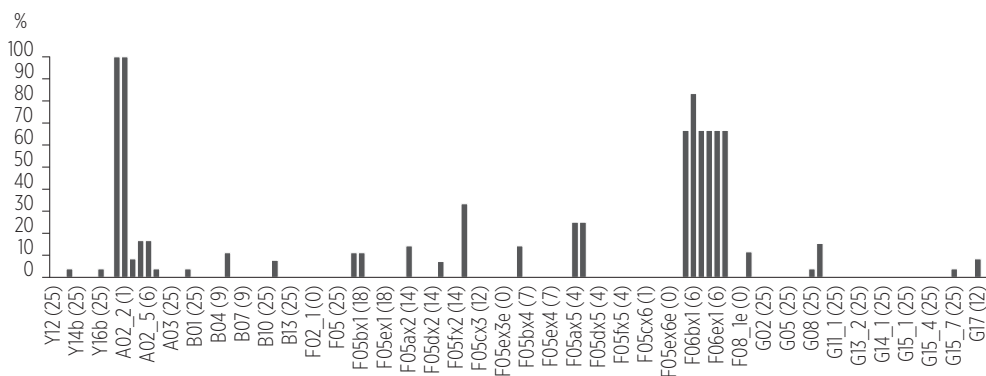
AZ ALAPKÉRDŐÍV (AZAZ A FŐKÉRDŐÍV NEM ANYA ELSŐDLEGES GONDOZÓRA VONATKOZÓ KÉRDÉSEI)

A 16. ábrán az alapkérdőív összes kérdését feltüntettük, kérdésenként jelölve a válaszhiányok arányát. A 25% feletti válaszhiány minden esetben olyan kérdéseknél fordult elő, amelyeket kevesebb, mint 15 személynek kellett feltenni. Ha csak azokat a kérdéseket elemezzük, amelyeket legalább 15 főnek fel kellett tenni, akkor a válaszhiányok aránya nem haladja meg a 16 százalékot (16. ábra).

A 17. táblázatban feltüntettük az alapkérdőív azon kérdéseit, amelyeknél viszonylag magasabb válaszhiányt mértünk. Legmagasabb arányban arra nem tudtak vagy nem akartak a megkérdezettek válaszolni, hogy mennyi a háztartásuk múlt havi nettó bevétele (15,4%). Második legmagasabb arányban pedig arra, hogy a kohorsz kutatásban részt vevő gyermeknek hány olyan vér szerinti testvére van (ha van, akkor az ikertestvéreket és a féltestvéreket is ide számítva), akivel nem él együtt (11,5%). Illetve arra sem tudtak

válaszolni, hogy a háztartásban élő első gyermek milyen rokonsági kapcsolatban van a válaszadóval (11,1%), illetve a kohorsz kutatásban részt vevő gyermekkel (11,1%).

16. ábra: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív adatbázisban, kérdésenként, nem a vér szerinti anya az elsődleges gondozó adatbázisban

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=25. Saját szerkesztés.

Megjegyzés: zárójelben azok száma, akiknek az adott kérdést meg kellett válaszolniuk.

17. táblázat: NT/NV válaszok aránya az alapkérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia), nem a vér szerinti anya az elsődleges gondozó adatbázis

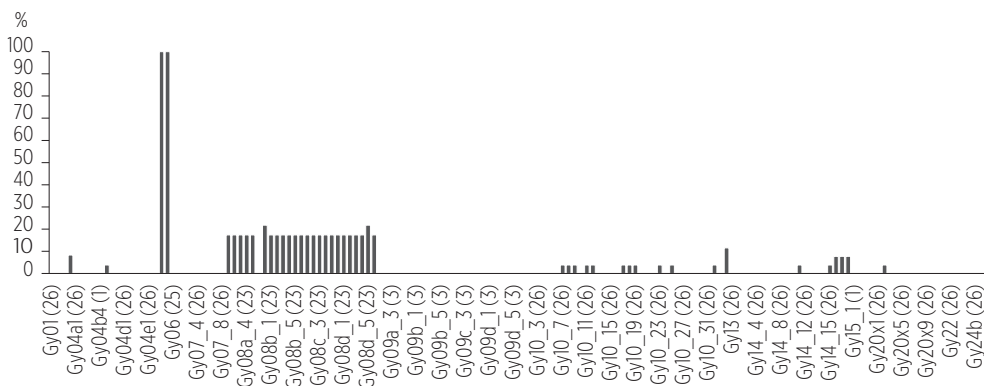
Kérdés, alapkérdőív	NT/NV válaszok aránya
G09 (25) Mindent összevetve, kérem, hogy a 15. VÁLASZLAPON feltüntetett kategóriák szerint határozza meg a háztartásának múlt havi nettó (levonások után kapott) bevételét!	16,0
F09 (25) A gyermeknek hány olyan vér szerinti testvére van (ha van, akkor az ikertestvéreket és a féltestvéreket is ide számítva), akivel nem él együtt?	12,0
F05ax1 (17) Gyermek1: Ki Ő? Milyen rokonságban van Önnel?	11,8
F05bx1 (17) Gyermek1: És milyen rokonsági viszonyban van <NEV> gyermekével?	11,8

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=25. Saját szerkesztés.

A GYERMEK-KÉRDŐÍV VÁLTOZÓI

A gyermek-kérdőívben két olyan kérdés volt, ahol 100 százalék a válaszhiány – mert egy-egy válaszadónak kellett csak a kérdéseket feltenni, és mindkettőre „nem kíván válaszolni” választ adtak. Ha azokat a kérdéseket nézzük, amelyekre legalább 15 főnek válaszolnia kellett, akkor egyetlen kérdés sincs, ahol a válaszhiány aránya meghaladná a 22,7 százalékot (17. ábra).

17. ábra: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, kérdésenként, nem a vér szerinti anya az elsődleges gondozó adatbázisban

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=25. Saját szerkesztés.

Megjegyzés: zárójelben azok száma, akiknek az adott kérdést meg kellett válaszolniuk.

25 olyan kérdés (változó) van, amelyre az elsődleges (nem vér szerinti anya) gondozók legalább 10 százaléka nem tudott válaszolni (18. táblázat), de ez pusztán annyit takar, hogy a 25 válaszadó közül három személynél nincs válasz a gyermek-kérdőív gyermekfejlődésre vonatkozó kérdéssoránál. Ezen kérdéseken kívül egy olyat találtunk, amelyre viszonylag magas arányban nem tudtak válaszolni a megkérdezettek arra, hogy a kérdés idején milyen magas volt a kohorszkutatásban részt vevő gyermek (12,0%).

18. táblázat: NT/NV válaszok aránya a gyermek-kérdőív adatbázisban, 10% feletti NT/NV arányú kérdések (csak azon kérdések közül, amelyekre minimum 15 főnek kellett válaszolnia), nem vér szerinti elsődleges gondozó adatbázis

	Kérdés, alapkérdőív	NT/NV válaszok aránya			
Gy08a_6(22)	Gy08a_6(22)	22,7	Gy08c_1(22)	Gy08c_1(22)	18,2
Gy08d_5(22)	Gy08d_5(22)	22,7	Gy08c_2(22)	Gy08c_2(22)	18,2
Gy08a_1(22)	Gy08a_1(22)	18,2	Gy08c_3(22)	Gy08c_3(22)	18,2
Gy08a_2(22)	Gy08a_2(22)	18,2	Gy08c_4(22)	Gy08c_4(22)	18,2
Gy08a_3(22)	Gy08a_3(22)	18,2	Gy08c_5(22)	Gy08c_5(22)	18,2
Gy08a_4(22)	Gy08a_4(22)	18,2	Gy08c_6(22)	Gy08c_6(22)	18,2
Gy08a_5(22)	Gy08a_5(22)	18,2	Gy08d_1(22)	Gy08d_1(22)	18,2
Gy08b_1(22)	Gy08b_1(22)	18,2	Gy08d_2(22)	Gy08d_2(22)	18,2
Gy08b_2(22)	Gy08b_2(22)	18,2	Gy08d_3(22)	Gy08d_3(22)	18,2
Gy08b_3(22)	Gy08b_3(22)	18,2	Gy08d_4(22)	Gy08d_4(22)	18,2
Gy08b_4(22)	Gy08b_4(22)	18,2	Gy08d_6(22)	Gy08d_6(22)	18,2
Gy08b_5(22)	Gy08b_5(22)	18,2	Gy08b_4(22)	Hány cm a gyermek magassága?	12,0
Gy08b_6(22)	Gy08b_6(22)	18,2			

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves súlyozatlan adatbázis, N=25. Saját szerkesztés. A gyermekek általános és társas-érzelmi fejlődését felmérő Ages and Stages kérdőívek (ASQ-3) tételeinek szövegét a mérőeszközök jogvédeltsége okán a táblázat nem tartalmazza.

5.3. VÁLASZADÓ-SZINTŰ VÁLASZHIÁNY-ARÁNYOK A VÉR SZERINTI ANYÁK KÖRÉBEN

Ahogy fentebb, a 10. táblázatban bemutatottuk, a másfél éves vér szerinti anyai kérdőív kérdéseit összesen 1176 változóba rögzítettük. Ebből 36 volt nyitott kérdés, amelyek numerikussá alakítva vettek részt az adatbázisok adatminőségi ellenőrzésében. Ezen numerikus változókat figyelembe véve néztük meg, hogy egy-egy anya az általuk megválaszolandó kérdések (változók), hány százalékára nem tudott vagy nem akart válaszolni. Természetesen minden egyes válaszadó esetében a válaszhiányok arányát azon kérdések számához viszonyítottuk, amelyeket az adott válaszadónak meg kellett válaszolnia, figyelembe véve a rá nem érvényes kérdések számát. A válaszadónak minimum 170 és maximum 375 kérdést kellett megválaszolniuk. Ezen mutatók kiszámolása

azért fontos, mert (előzetes döntés alapján) meghatározható, hogy mekkora az egyéni interjúk során előforduló válaszhiány arány, amikor már nem tartjuk elfogadhatónak, feldolgozhatónak magát az interjút.

A teljes kérdőívet tekintve, az átlagos válaszhiány aránya 0,6 százalék volt (N=4941, SD=1,1%, 19. táblázat). A leggyakoribb érték a 0 százalék. A válaszadók 46 százaléka minden neki feltett kérdésre válaszolt. Egy fő volt, aki a neki feltett kérdések 45,6 százalékára, egy másik pedig a neki feltett kérdések 15,2 százalékára nem tudott vagy nem akart válaszolni. Azaz egyetlen olyan válaszadó sem volt, aki a megválaszolendő kérdések több mint felére ne válaszolt volna.

Ha kérdőív-elemenként is megnézzük a vér szerinti anyák válaszait, pontosabban válaszhiányait, a tendencia ugyanaz marad, mint a teljes kérdőív esetében. A leggyakoribb érték a 0% - azaz bármelyik kérdőív elemet is nézzük, a válaszadók messze nagy többsége minden neki feltett kérdésre válaszolt (19. táblázat, 18. ábra). Így a féléves proxy kérdőív esetén a válaszadók 80 százaléka, az alapkérdőívnel a válaszadók 72,4 százaléka, a gyermek-kérdőívnel a válaszadók 60,8 százaléka, az iker-kérdőívnel a válaszadók 63,8 százaléka, míg az önkitöltős kérdőívnel a kérdőívet kitöltők 70,7 százaléka minden neki feltett kérdésre válaszolt. A válaszhiány-arányok átlaga a legmagasabb a féléves proxy kérdőívnel (1,2%), míg a legalacsonyabb az alapkérdőív esetében (0,5%).

19. táblázat: A válaszadó-szintű válaszhiány aránya (unit non-response rate) a teljes kérdőívben és kérdőív-elemenként

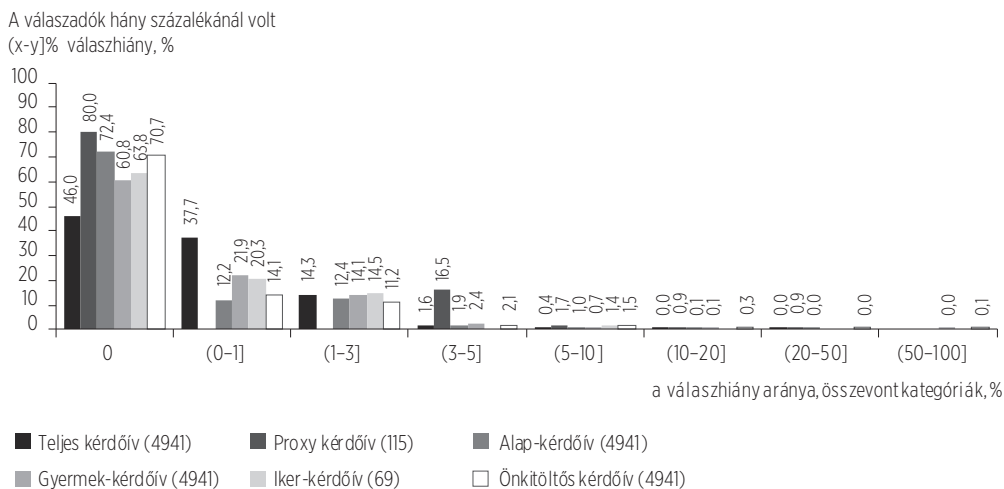
	Teljes kérdőív	Proxy kérdőív	Alapkérdőív	Gyermek-kérdőív	Iker-kérdőív	Önkitöltős kérdőív
N _{válaszadók}	4941	115	4941	4941	69	4941
Átlag	0,6%	1,2%	0,5%	0,6%	0,6%	0,7%
Medián	0,4%	0%	0%	0%	0%	0%
Módusz	0%	0%	0%	0%	0%	0%
SD	1,1%	4,3%	1,1%	1,8%	1,1%	2,7%
Min	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Max	45,6%	42,9%	26,3%	96,8%	7,4%	100,0%

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás, N=4941.

Ha az egyes kérdőív-elemeket nézzük, akkor látható, hogy a gyermek-kérdőív és az önkitöltős kérdőív esetében haladja meg a válaszhiányok maximális értéke az 50 százalékot (19. táblázat), de ez egy, illetve öt anya válaszait (pontosabban válaszhiányait) takarja (18. ábra).

Az önkitöltős kérdőívet összesen 87 kérdés alkotta (ezeket 119 változóba rögzítettük), ám egyetlen anyának sem kellett ezek mindegyikére válaszolnia. Összesen 55 kérdés vonatkozott minden anyára, és ebből is csak 54-re vártunk választ. 7 kérdést csak a párkapcsolattal bírónak volt szükséges megválaszolniuk. A 16 médiahasználatra

18. ábra: Válaszadó-szintű válaszhiány-arány-kategóriák (unit non-response rate) megoszlása a vér szerinti anyai kérdőív adatbázisában

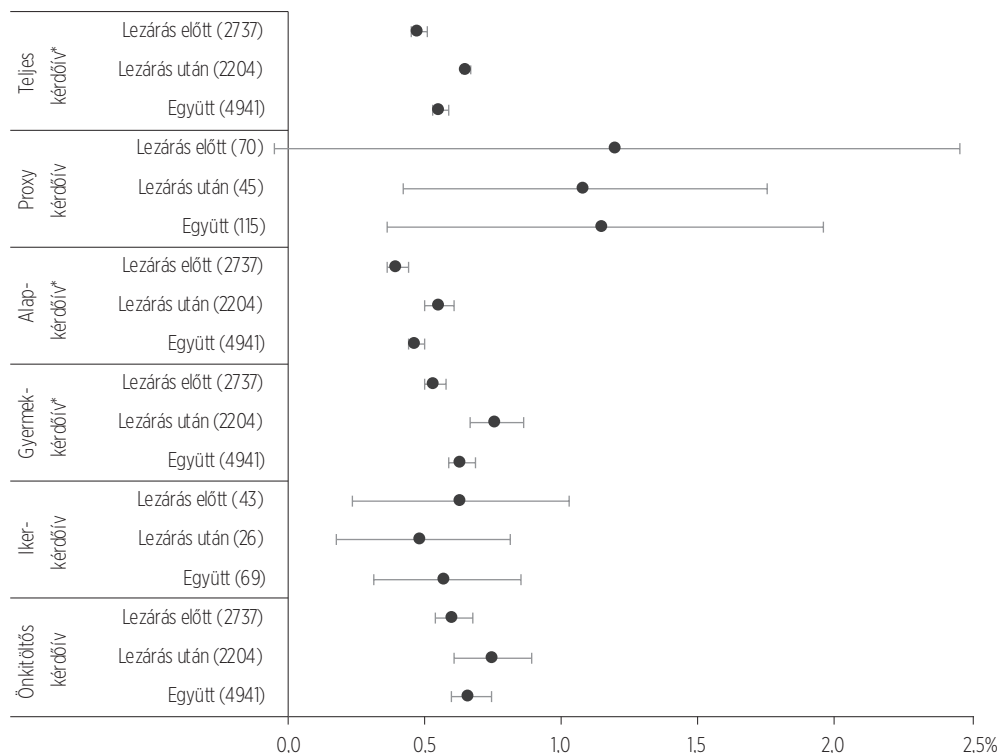
Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás. Zárójelben a kérdőív-elemet kitöltő válaszadók száma.

vonatkozó kérdést a (program által véletlenszerűen) az egyik almintába, míg a 9 étkezésre vonatkozó kérdést a másik almintába sorolt anyáknak kellett megválaszolniuk. Így egy-egy anya összesen minimum 94, maximum 110 „változóra” adhatott választ. A válaszadók között mindössze egy olyan személy volt, aki az önkitöltős kérdőív egyetlen kérdésére sem válaszolt (ezért a maximális válaszhiány arány 100% az önkitöltős kérdőívet kitöltő anyák körében). A többi részt vevő, 99,9 százalékuk, kivétel nélkül legalább a rá vonatkozó kérdések (változók) 50 százalékát megválaszolta. A rá vonatkozó kérdések legalább 80 százalékát a válaszadók 99,9, legalább 90 százalékát 99,5, 100 százalékát pedig 70,7 százaléka válaszolta meg.

A *féléves proxy kérdőív* kérdéseinek 42,9 százalékára nem válaszolt egy anya (ez az érték emeli meg az átlagos válaszhiányt ennél a kérdőív-elemnél). Ez a válaszadó egyetlen kérdést sem válaszolt meg a szülésével kapcsolatban: nincs válasz arra, hogy hol szült, hogy volt-e valaki jelen a szülésnél, mint ahogy arra sem, hogy hogyan zajlott a szülés. Illetve a kérdőív második feléből is maradt egy kérdés megválaszolatlanul: az, hogy tudomása szerint szoptatta-e a kérdezettet az édesanyja. Ugyanakkor érvényes egyéb válaszai az adatbázis részét képezik.

Ezekben a válaszadó-szintű válaszhiány-arányokban szignifikáns különbségeket találunk aszerint, hogy a COVID-19 járvány miatti lezárás előtt vagy után zajlott a kérdezés (19. ábra). Ugyanakkor felhívjuk a figyelmet arra, hogy ezen válaszadó-szintű válaszhiányok átlagos aránya 1 százaléknál alacsonyabb (a proxy kérdőív kivételével), minden kérdőív-elem esetében.

19. ábra: A válaszadó-szintű válaszhiány (unit non-response rate) aránya a vér szerinti anyai kérdőív adatbázisában, a COVID-19 járványhoz kapcsolódó első lezárás előtt és után (% , 95% konfidencia intervallum)

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás.

Megjegyzés: * Szignifikáns különbségek a két időszak között az egyéni válaszmegttagadás arányában, Sig.=0,000. Zárójelben a kérdőív-elemet kitöltő válaszadók száma.

5.4. VÁLASZADÓ-SZINTŰ VÁLASZHIÁNY-ARÁNYOK A NEM VÉR SZERINTI ANYA ELSŐDLEGES GONDOZÓK KÖRÉBEN

Ahogy fentebb a 15. táblázatban bemutatottuk, a 25 fő, nem vér szerinti anya elsődleges gondozóktól lekérdezett kérdőív kérdéseit összesen 394 változóban rögzítettük, melyek közül 18 kérdés volt nyitott válaszos. Minimum 167 és maximum 215 kérdést (változót) kellett megválaszolniuk a kérdezetteknek. A 25 válaszadó körében az átlagos válaszhiány 3,9 százalék volt (SD=5,1%). A leggyakoribb érték ebben a válaszadói csoportban is 0 százalék volt: azaz a gondozók közül a legtöbben minden nekik feltett kérdésre válaszoltak.

Az alapkérdőív esetében az esetszintű válaszhiány átlagos aránya 3,4 százalék (SD=4,09%), míg a gyermek-kérdőív esetében 4,3 százalék (SD=8,2%, 20. táblázat). Azaz látható, hogy a nem vér szerinti anya elsődleges gondozók körében átlagosan jelentősen magasabb a

válaszhiányok aránya, mint a vér szerinti anya elsődleges gondozók esetében, és ez főleg igaz a gyermek-kérdőív kérdéseit tekintve (lásd a 10. táblázatot az összehasonlításhoz).

20. táblázat: A válaszadó-szintű válaszhiány aránya (unit non-response rate) a teljes kérdőívben és kérdőív-elemenként, a nem vér szerinti anya kérdőív adatbázisban

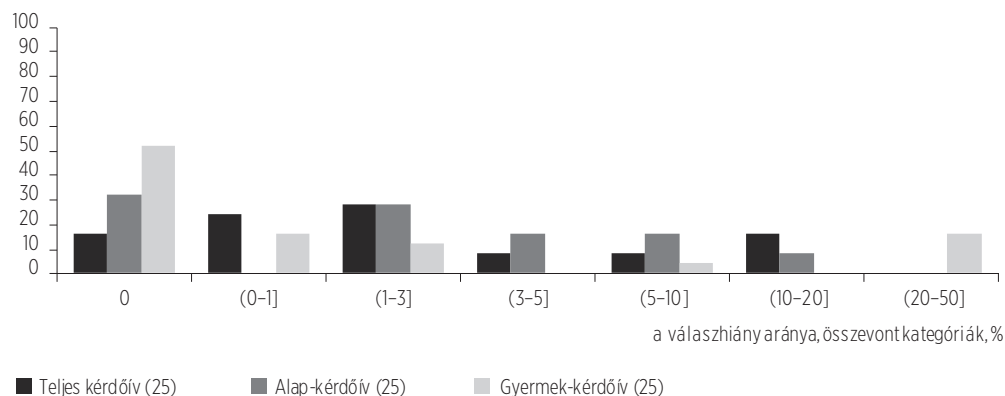
	Teljes kérdőív	Alapkérdőív	Gyermek-kérdőív
N _{válaszadók}	25	25	25
Átlag	3,9%	3,4%	4,3%
Medián	2,1%	1,7%	0%
Módusz	0%	0%	0%
SD	5,1%	4,0%	8,2%
Min	0%	0%	0%
Max	15,6%	14,3%	22,9%

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás, nem vér szerinti anya elsődleges gondozótól, N=25.

Akár a teljes kérdőívre adott válaszokat, akár az egyes kérdőív-elemekre adott válaszokat nézzük, egyetlen olyan válaszadó sem volt a 25 közül, aki a kérdések több mint felére ne válaszolt volna: a válaszhiányok maximális aránya a teljes kérdőív esetében 15,6, az alapkérdőív esetében 14,3 és a gyermek-kérdőív esetében 22,9 százalék (20. táblázat). A 25 elsődleges gondozó közül 4 fő minden neki feltett kérdésre válaszolt (20. ábra).

20. ábra: A válaszadó-szintű válaszhiány (unit non-response rate) a nem vér szerinti anyai kérdőív adatbázisában, megoszlások %

A válaszadók hány százalékánál volt (x-y)% válaszhiány, %

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás, nem vér szerinti anya elsődleges gondozó, N=25.

6. SÚLYOZÁS

6.1. A LONGITUDINÁLIS VIZSGÁLATOK SÚLYOZÁSÁNAK ELVI KÉRDÉSEI

A súlyozás egy olyan statisztikai eljárás, amelynek célja a mintavételen alapuló kutatások esetén, hogy a mintában található – a legkülönbözőbb okokra visszavezethető – kisebb torzításokat kiküszöbölje, olyan módon, hogy az adott adatbázis adatait minél jobban hozzáilleszti valamilyen 'valós' vagy hipotetikus alapsokasági adatokhoz.

A Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálathoz hasonló longitudinális (követéses) vizsgálatok esetén az egyes adatgyűjtések nyers adataiban található torzítások két fő okra vezethetők vissza.

Egyfelől a követéses vizsgálatok kiinduló alapsokasága – hasonlóan az 'egyszerű' keresztmetszeti vizsgálatokhoz – már önmagában sem teljesen pontos: még ha a minta kiválasztása jól is sikerül, természetesen nem mindenki szolgáltat adatot (válaszmegtagadás, adatkezelési hozzájárulás hibája stb.), vagy a válaszok egy részét törölni kell az adatbázisból (adathiba, kérdezői probléma). Ezek a pontatlanságok annak ellenére is megfigyelhetők, hogy a longitudinális minták kiinduló sokaságának kijelölésekor a kutatók mindenféle eszközt bevetnek ezeknek a torzításoknak a csökkentésére. Leginkább azt, hogy a mintatagok kijelölésekor megpróbálják a szükséges mértékben felülreprezentálni azokat a csoportokat, amelyekben alacsony sikeresség várható. A kohorszvizsgálat mintavételekor mi is erre törekedtünk (ld. a korábbi technikai riportok vonatkozó fejezeteit).

A kiinduló adatfelvételt követően a további adatgyűjtési hullámoknál pedig már jelentkezik a lemorzsolódás, mint a panelvizsgálatok talán legfontosabb módszertani kihívása. Az, hogy pontosan mely esetek is tartoznak a panel lemorzsolódás (angolul attrition) fogalmához, bár többé-kevésbé érthető, sajnos nem teljesen egységesen definiált, sem a magyar, sem pedig az angol szakirodalomban. Jelen esetben azon mintatagokra vonatkozó (ideiglenes vagy tartós), a teljes kérdőívre vonatkozó adathiányt értjük lemorzsolódás alatt, akiknek egyébként részt kellett volna vennie az adott adatgyűjtésben. A lemorzsolódás legfontosabb okai a válaszadás megtagadása, továbbá az, hogy egyszerűen nem sikerült elérni a válaszadót (elköltözött, feltehetően az adott

címen lakott, de nem sikerült semmilyen módon elérni stb.), ugyanakkor sok más ok is lemorzsolódáshoz vezethet. Ezek közül néhány általános (pl. válaszadásra képtelenség; terepmunka-szervezési, kérdezőbiztosi problémák), néhány pedig speciális, adatfelvétel függő. Utóbbira példa a Kohorsz '18 kutatásban, amikor az elsődleges gondozó személyének változása miatt nem sikerül valakitől (a megfelelő) kérdőívet lekérdezni. Az is bizonyos, hogy elvben nem mindenki része a lemorzsolódott csoportnak, aki korábban válaszolt és most pedig nem. Ha például a család külföldre költözik, vagy a gyermek meghal, akkor ezzel kikerültek a kutatás alapsokaságából, tehát – a mi definíciónk szerint – nem tekinthetők lemorzsolódottnak¹. Persze a gyakorlatban a lemorzsolódott és az alapsokaságból kilépett csoportok elkülönítése igen nehézkes. Például, ha egy család 'ismeretlen helyre' költözött, ez lehet a szomszéd falu (lemorzsolódás) vagy a szomszéd ország (kilépés a kutatás alapsokaságából.)

Természetesen az adatfelvételi hullámok közötti lemorzsolódás ténye önmagában nem kellene, hogy a minta torzulásához vezessen. Ha a lemorzsolódás mértéke hasonlóan alakulna az egyes csoportokra nézve, annak eredménye egyszerűen a mintanagyság csökkenése lenne. A kihívást az jelenti, hogy a lemorzsolódás sok esetben feltehetően nem véletlenszerűen következik be. Amennyiben pedig a lemorzsolódással összefüggő tényező összefügg a vizsgált kutatási kérdéssel, így az utóbbira vonatkozó becslések is torzok lesznek. Például nyilvánvaló, hogy a sokszor költöző gyermekek nagyobb eséllyel vesznek el vagyis morzsolódnak le a mintából, ugyanakkor a sokszori költözés sok esetben együtt jár az anya párkapcsolati életútjának változékonyságával (válás, új partnerkapcsolat létesítése). Ha tehát az utóbbi jelenséget vizsgáljuk, szintén torzulan becsléseink.

Összességében megállapítható, hogy a longitudinális minták esetén a súlyozási eljárásnak kétféle típusú torzítást kellene ellensúlyozni: a kiinduló minta pontatlanságait, illetve az azóta bekövetkezett lemorzsolódás jelentette torzítást. Néhány extrém, inkább módszertani jellegű kísérlettől (népmozgalmi eseményekhez való súlyozás stb.) eltekintve, ismereteink szerint két fő irány adódik az ilyen adatállományok súlyozására. Egyfelől egy longitudinális felvétel $x > 1$ hulláma is egyszerűen felfogható egy összetett módon létrejött keresztmetszeti adatgyűjtésnek. Ebben az esetben az egyes adatállományok keresztmetszeti állományként súlyozhatók.

Ennél sokkal izgalmasabb az az eljárás, amely abból indul ki, hogy mivel panel adatfelvételtől van szó, pontosan tudjuk, hogy kik morzsolódnak le egy-egy adatfelvételi hullám során, és milyen demográfiai és szociológiai jellemzőkkel rendelkeznek. Márpedig, ha pontosan tudjuk, hogy az egyes csoportokhoz tartozó válaszadókat milyen arányban érte el a lemorzsolódás, fel tudunk építeni egy olyan modellt, amely arra törekszik, hogy a lehető legnagyobb mértékben ellensúlyozza ezt a torzítást. Ez a gyakorlatban a legegyszerűbb módon úgy oldható meg, hogy a mintatagok esetén vesszük a kiinduló keresztmetszeti súlyt, és emellett egy a lemorzsolódást ellensúlyozó korrekciós súlyt is alkalmazunk. Ehhez egy olyan modellt építünk a korábbi adatfelvételi hullámok

¹ Az angol szakirodalom erre a csoportra jellemzően az ineligible fogalmat használja, ennek magyar megfelelője azonban nem terjedt el.

adataiból, amely minden egyes – nem lemorzsolódott vagy lemorzsolódott – mintag esetén azt próbálja meg individuális szinten megbecsülni, hogy az adott illetőnek milyen esélye van a lemorzsolódásra. Ezt követően a becslést összeveti a valósággal. A minta torzítatlanságára törekedve nyilván azok a válaszadók az 'értékesebbek' (azaz: kapnak nagyobb individuális súlyt), akiket jellemzőik arra determinálnak, hogy lemorzsolódjanak, ugyanakkor mégis a mintában maradtak. A hasonló logikájú longitudinális súlyozási eljárások igen elterjedtek, Magyarországon például hasonló módon került súlyozásra az Életünk Fordulópontjai adatfelvétel (Bartus, 2015). A Bartus Tamás által a súlyozást követően végzett módszertani kísérletek ugyanakkor azt is jól mutatják, hogy ennek a súlyozási módszernek is vannak határai. Az a tény, hogy az ilyen súlyozás bizonyos szempontokból egyértelműen javít az illeszkedésen, még nem garantálja azt, hogy a súlyozott állomány minden szempontból egyértelműen pontosabbnak tekinthető, mint a súlyozatlan. Ennek oka például az a jelenség, hogy amennyiben egy felsúlyozott alcsoportban magában is rejtett torzítások vannak, akkor ezeket akár fel is nagyíthatja a csoport méretének mesterséges, súlyozás általi felduzzasztása.

6.2. A MÁSFÉL ÉVES ADATFELVÉTEL ESETÉN ALKALMAZOTT SÚLYOZÁSI ELJÁRÁS

A másfél éves adatfelvétel a Kohorsz '18 kutatás során az első olyan adatfelvételi hullám, ahol az adatállomány súlyozása a korrekciós súlyt használó longitudinális súlyozási módszer alkalmazásával történt. Ugyanis a korábbi, 6 hónapos adatfelvételi hullám esetén még rövid idő telt el az előző adatfelvétel óta (jellemzően nyolc hónap), illetve olyan alacsony volt a lemorzsolódás, amely nem indokolta a módszer használatát.

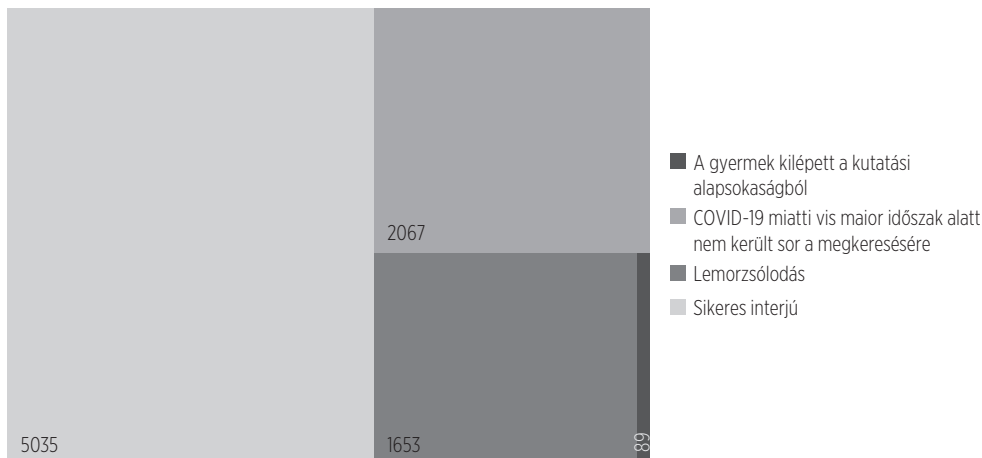
A másfél éves adatfelvétel esetén további kihívást jelent az adatgyűjtés COVID-19 világméretű járvány miatti felfüggesztése, amikor 2020. március 18-tól bő három hónapra az NKI leállította az adatfelvételt. Azok a válaszadók, akiket ebben az időszakban nem kerestünk meg, súlyozási szempontból jó példát jelentenek arra, hogy nem minden adathiány tekinthető olyan lemorzsolódásnak, amelyet súlyozáskor figyelembe szükséges venni.

A 18 hónapos longitudinális súly előállításakor abból a 8844 gyermekből indultunk ki, akik a kohorszkutatás teljes érintett sokaságát jelentik. Kiinduló súlynak a longitudinális alapsúlyt tekintettük, amely a teljes érintett sokaság szülés környéki peremeloszlásait illesztette a KSH népmozgalmi adatbázisához az anya életkora, családi állapota, életben lévő gyermekeinek száma, iskolai végzettsége és lakhelye szerint (ld. Szabó et al., 2020; illetve Veroszta et al., 2022). Ezt követően ezt a kiinduló alapsokaságot négy alsokaságra osztottuk (21. ábra).

(A) a másfél éves adatfelvétel időpontjáig a gyermek kikerült a kutatási alapsokaságból (a gyermek meghalt, vagy külföldre költözött): 89 fő, 1%.

(B) az adott gyermek abból a speciális okból nem része a 18 hónapos kutatás alapsokaságának, mert a COVID-19 világméretű járvány miatti vis maior időszak alatt kutatói döntés alapján nem került sor a megkeresésére: 2067 fő, 23,4%.

21. ábra: A logisztikus súly felépítéséhez használt modellezés logikája

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás, gyermek szintű adatbázis, N=5035.

(C) a gyermek bent maradt a kutatási alapsokaságban és a vér szerinti anyával vagy más elsődleges (nem vér szerinti anya) gondozóval sikeres kérdés zajlott: 5035 fő, 57%².

(D) a gyermek vér szerinti anyjával vagy más elsődleges gondozóval kellett volna 18 hónapos korban interjút készíteni, de az nem sikerült vagy az interjú minősége nem volt megfelelő. Ide tartoznak a válaszmegtagadások, a sikertelen felkeresések, a kérdezői problémák stb. Ebbe a csoportba 1653 gyermek tartozik (18,7%). Ezt a csoportot nevezzük a jelenlegi kutatás szempontjából lemorzsolódottaknak.

Az alkalmazott súlyozás logikája a következő volt. Egy ideális esetben, ha nem lett volna megfigyelhető a lemorzsolódás jelensége, a másfél éves adatfelvételben 6688 gyermek vett volna részt (C + D; 5035+1653), míg a valóságban csak 5035.

Az első kérdés az, hogy a kutatásban bent maradt, illetve a kutatási sokaságban bent maradt, illetve a lemorzsolódott gyermekek eltérnek-e egymástól? A sikertelen interjú jellemzőbb-e bizonyos csoportokban, vagyis a későbbiekben vizsgált változók korrelálnak-e a kutatásban maradás esélyével? Szükség van-e ebből a szempontból korrekcióra?

A válasz a mi esetünkben egyértelműen az volt, hogy igen. Például a 18 hónapos korban válaszolók esetén az anyák 15 százaléka volt alacsony iskolai végzettségű,

² Egy esetben az ikrek közül csak egy gyermekre vonatkozó kérdőívet töltött az anya, a második gyermek adatait üresen hagyta. Azt az egy gyermeket a D-csoportba soroltuk annak ellenére, hogy az anya részt vesz a kutatásban és válaszolt is az egyik gyermekére vonatkozó kérdésekre.

a lemorzsolódottak körében ugyanez az arány 20 százalék volt; a lemorzsolódottak között több volt a nagycsaládba született gyermek, mint a válaszadók között, stb. Az ilyen jellegű eltérések miatt egyértelműen szükség volt arra, hogy csökkentjük azt a torzítást, ami a szelektív részvétel miatt következett be. Ezt oly módon tesszük, hogy a kiinduló súlyhoz egy – a lemorzsolódás irányait kompenzáló – korrekciós tényezőt teszünk.

A korrekciós tényezőt egy logisztikus regressziós modell segítségével állítjuk elő: a modellezés alapsokaságát az a 6688 fő alkotja, akiknek elvileg részt kellett volna vennie a kutatásban. A magyarázott változó a kutatásban való bent maradás ténye, vagyis a modell azt próbálja megbecsülni, hogy kinek mekkora esélye van arra, hogy ne az 1653 olyan gyermek közé tartozzon, akivel nem sikerült interjút készíteni.

A modell egy egyszerű, magyarázó-erő maximalizálására törekvő binomiális logisztikus regressziós modell. Ez azt jelenti, hogy a modell építéskor a bevont változók logikai sorrendjével, egy egyéb attribútumaival (tehát pl., hogy bármilyen tartalmi szempontból értelmesnek, logikusnak tűnjön az alkalmazása) nem törődünk. A modellbe minél több olyan változót bevontunk, amely a várandós (vagy az azt pótló féléves) adatbázisban rendelkezésre állt és kétváltozós eloszlás alapján prediktív erővel bírhatott a lemorzsolódás tekintetében. Az elemszám csökkenés megakadályozása miatt a magyarázó változók esetleges adathiányait egyszerűen a leggyakoribb értékkel pótoltuk. Így végül a legnagyobb magyarázó erővel bíró modellbe (Cox & Snell $R^2=0,47$) 32 változó került bevonásra. Az olyan logikus változók mellett, mint az anya lakóhelye, iskolai végzettsége, vagy családi állapota, sok egyéb nem feltétlenül logikus változó is a modellbe került (pl. a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénybevétele, vagy a várandósság előtti munkaviszony, vagy éppen várandóssági cukorbetegség megléte).

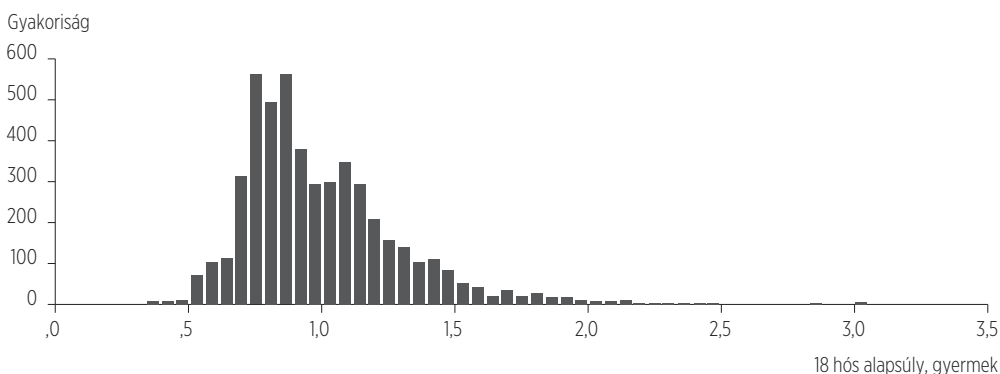
Ezzel a modellel személyi szinten megbecsültük, hogy kinek-kinek – társadalmi, demográfiai, egyéb a modellbe bevont jellemzői alapján – milyen esélye van arra, hogy készüljön vele interjú (predicted probability). Nyilván vannak személyek, akiket jellemzőik arra determinálnak, hogy inkább bent maradjanak a kutatásban (a lemorzsolódás személyi szinten előre jelzett valószínűsége alacsony), ugyanakkor mégsem sikerül velük interjút készíteni. Másoknak a modell előrejelzése szerint le kellett volna morzsolódnuk, de mégis válaszoltak. Ez utóbbi személyek válaszai tehát a kutatás logikája szempontjából 'értékesebbek', hiszen hasonlítanak azokhoz, akiket akarata ellenére elvesztett a kutatás: emiatt az ő válaszaik nagyobb súlyt kapnak. Ennek a figyelembe vétele a gyakorlatban oly módon valósult meg, hogy az egyes a mintában bent maradt személyek kiinduló súlyát a modell által becsült bentmaradási valószínűség reciprokával módosítottuk. (A mintából lemorzsolódott személyek értelemszerűen – bár szintén kaptak egy elvi súlyértéket-, innentől az elemzésben nem vesznek részt.)

Ezt követően az így megkapott nyers súlyértéket utólagos korrekcióknak vetettük alá. Első lépésben a 3 feletti 0,33 alatti súly értékeket 3-ra és 0,33-ra módosítottuk, - összesen nyolc ilyen eset volt, tehát ezek aránya elhanyagolható - majd a súlyozott elemszámot normalizáltuk, hogy a tényleges és a súlyozott esetszám megegyezzen (5035 fő). Ez a súlyváltozó értelemszerűen a gyermekekhez kötődik.

6.3 SÚLYOZÁSI EREDMÉNYEK, MEGOSZLÁS

A fenti eljárás eredményeképpen kapott longitudinális súlyok mediánértéke 0,93 volt, a kapott súlyok 90 százaléka 0,64 és 0,75 közé esett, amelyek más hasonló felvételek súlyértékeihez viszonyítva reális, nem extrém értéknek tűnnek (22. ábra).

22. ábra: Másfél éves longitudinális alapsúlyok hisztogramja

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás gyermek szintű adatbázis, N=5035.

Ezt követően a kapott súly működését, hatékonyságát teszteltük, az eloszlások változásai pedig igazolták, hogy a súlyozás bekapcsolása néhány jól ellenőrizhető esetben javított a mintaeloszlások pontosságán. Ezt érdemes bemutatni egy példán. Ha megvizsgáljuk azt a 6688 válaszadót, akik, ha nem következett volna be lemorzsolódás, akkor részt vettek volna a másfél éves adatfelvételben, láthatjuk, hogy ebben a sokaságban már

21. táblázat: Az anyák iskolai végzettség szerinti eloszlása különféle sokaságok és súlyok esetén

	Teljes kérdőív	Lemorzsolódás nélkül részt vett volna, súlyozatlan	Lemorzsolódás nélkül részt vett volna, longitudinális alapsúlyal súlyozott	18 hós sokaság súlyozatlan	18 hós sokaság súlyozott
	<i>N / súlyozott N</i>	6688	6694	5035	5035
	(max.) 8 osztály	16,4%	20,0%	15,3%	19,9%
Az anya iskolai végzettsége, a szülés előtt	szakmunkás	13,1%	11,5%	12,6%	11,7%
	érettségi	29,5%	33,6%	29,5%	33,5%
	felsőfok	41,0%	34,9%	42,6%	34,9%

Forrás: Kohorsz '18 másfél éves kutatás gyermek szintű adatbázis, N=5035.

eredendően is a szükségesnél több diplomás és kevesebb max. 8 osztályt végzett anyával rendelkező gyermek volt. (Ez a torzítás lényegében még a kiinduló minta torzulásának a következménye.) A 5035 tényleges válaszadó esetén ugyanezt az eloszlást megnézve látható, hogy ez a torzulás tovább nőtt: a maximum 8 osztályt végzett anyák gyermekeinek aránya ebben a sokaságban az ideális/tényleges 20 százalék helyett már nem 16,4 csupán 15,3 százalék volt. A longitudinális súly (kiinduló súly, korrigálva a lemorzsolódást kompenzáló súllyal) összességében képes volt arra, hogy az eredetileg elvárt 20 százalékos arányt szinte pontosan (19,9%) helyreállítsa (21. táblázat).

6.4. ANYAI ELEMZÉSI SÚLY

Az előző adatfelvételi hullámokhoz hasonlóan kutatói igényre ebben az adatfelvételi hullámban is előállítottunk egy olyan módosított súly-változót (ún. „18 hós vér szerinti anya súly”), amely azon kutatási kérdések elemzésekor használható, amelyek nem a gyermekekre, hanem kifejezetten a vér szerinti anyákra vonatkoznak (pl. a termékenységi magatartás intergenerációs átörökítése stb.) Ebben az esetben az alapsokaságból kikerültek a többedik ikergyermek és a nem vér szerinti anya elsődleges gondozók (K2 kérdőívek). Az így kapott almintának az elemszáma az elemzésben részt vevő 4941 vér szerinti anya. Ebben az esetben egyszerűen a kiinduló gyermek súlyt úgy korrigáltuk, hogy az alminta súlyozott elemszáma megegyezzen a tényleges elemszámmal.

7. PSZICHOLÓGIAI SKÁLÁK ADAPTÁCIÓJA ÉS KÉPZETT VÁLTOZÓI

A kutatás során bizonyos pszichológiai változókat – anya általános szorongásos és depressziós tünetei, anya szülői bánásmódja, anya párkapcsolati elégedettsége és elköteleződése, gyermek társas-érzelmi és általános fejlődése – nem önálló kérdésekkel, hanem több kérdést vagy állítást magukba foglaló standard skálákkal mértünk fel. A többtételű mérőeszközök használatával olyan elvont jelenségekről kaphatunk képet, amelyek közvetlenül, csupán egy-egy kérdéssel nem mérhetők fel. Az alkalmazott skálák többsége megegyezik a várandós (lásd Szabó et al., 2020, 5.2.2.4. alfejezet), a féléves (lásd Veroszta et al., 2022, 7.2. alfejezet) vagy a dél-dunántúli almintán végzett egyéves kori (lásd Lábadi, 2022, 1.4.2. alfejezet) kutatási szakaszokban alkalmazott mérőeszközökkel.

A fejezet első részében a szülői bánásmódra vonatkozó mérőeszközök magyar adaptációinak előzetes vizsgálatát mutatjuk be. A második részében pedig részletesen áttekintjük a Kohorsz '18 kutatás másfél éves kori hullámában alkalmazott többtételű skálákat. Ennek során bemutatjuk az egyes eszközök célját, forrását, alapvető tulajdonságait és kiértékelésének a módját; valamint a másfél éves kori kutatási szakaszban gyűjtött adatokra támaszkodva azok leíró adatait, belső konzisztenciáját³, kitöltöttségének mértékét, és a létrehozott képzett változókat.

7.1. ELŐZETES KÉRDŐÍV-ADAPTÁCIÓK

A Kohorsz '18 másfél éves kori szakaszának előkészítésekor két szülői bánásmódot – az anyai melegséget és a hosztilitást – felmérő kérdőív adaptációját végeztük el. A gyermekek fejlődésének szülői értékelésére szolgáló ASQ:SE-2 (Pohárnok és Lábadi, 2019) és ASQ-3 (Lábadi és Pohárnok, 2019) kérdőíveket a Pécsi Tudományegyetem munkatársai adaptálták magyar nyelvre.

³ A belső konzisztencia a megbízhatóság (reliabilitás) fontos indikátora, vagyis, hogy az adott skála tételei ugyanazon jelenséget ragadják-e meg. Ennek egyik mutatója a Cronbach-féle alfa érték, amelynek értelmezéséhez több iránymutató szakirodalmi adat létezik. Jelen esetben George és Mallery (2003, 231. o.) interpretációjára támaszkodtunk, amely szerint a teszt megbízhatósága 0,5 érték alatt elfogadhatatlan, 0,5-0,6 érték között gyenge, 0,6-0,7 érték között kérdéses, 0,7-0,8 érték között elfogadható, 0,8-0,9 érték között jó, 0,9 érték felett kiváló.

A kiválasztott szülői bánásmód skálák a *Growing Up in Australia: The Longitudinal Study of Australian Children (LSAC)* kutatásból (Zubrick, Lucas, Westrupp and Nicholson, 2014) származnak. Zubrick és mtsai. összegzése szerint a szülői bánásmódot jellemző *Melegség* dimenzió a szeretetteljes és válaszkész szülői bánásmód, míg a *Hosztilitás* a negatív, rugalmatlan, túlkontrolláló szülői bánásmód indikátora. A szerzők az ausztrál kohorszvizsgálatban való alkalmazás céljából a melegség felmérésére hat tételt javasoltak, elsősorban a *Child Rearing Questionnaire* (Paterson and Sanson, 1999) kérdőívet használva fel forrásként, a hosztilitás felmérésére pedig öt tételt, az *Early Childhood Longitudinal Study of Children—Birth Cohort* (US Department of Education, 2001) kutatás alapján. Négy adatfelvételi hullámot felölelő vizsgálatukban a két skála egydimenziós struktúrát, valamint megfelelő belső konzisztenciát és teszt-reteszt reliabilitást mutatott.

A szülői bánásmód skálák adaptálására kellően rövid, magyar nyelvre adaptált mérőeszköz hiányában volt szükség. Bár egy kora gyermekkori időszakra kifejlesztett releváns, 54 tételes kérdőív (CECPAQ; Verhoeven, Deković, Bodden and van Baar, 2017) magyar változata (Danis, Gervai and Schneider, 2019) az adatfelvételi hullám előkészítésével párhuzamosan látott napvilágot, a hossza nem tette lehetővé, hogy alkalmazzuk. Mindazonáltal az LSAC kutatás *Melegség* skálája a CECPAQ kérdőív tételeivel részben átfedést mutat, ugyanis mindkét kérdőív tartalmaz tételeket a *Child Rearing Questionnaire* (Paterson and Sanson, 1999) mérőeszközből. (Emellett a jelen fejezetben nem tárgyalt, gyermekkel végzett aktivitásokra vonatkozó GyA07 kérdéseink is részleges átfedést mutatnak a CECPAQ kérdőív *Stimuláció* alskálájával, hiszen azon alskála egyik forrása is az LSAC kutatás volt.)

Az alábbiakban a *Melegség* és a *Hosztilitás* skálák tesztelésére elvégzett online kérdőíves kutatásunk eredményeit ismertetjük. A kutatás a mérőeszközök leíró adatainak, belső konzisztenciájának és érvényességének (validitásának) vizsgálatára terjedt ki. Az eszközök érvényességének vizsgálatára elsődlegesen a *Gyermekgondozási Kérdőív* (Danis, Oates and Gervai, 2005) értékeivel és a gyermekek testi fenyítését illető attitűddel mutatott összefüggések vizsgálata szolgált. Emellett feltártuk az anyai észlelt stressz szinttel és depresszív tünetekkel mutatott együttjárásokat, a magas distressz szint ugyanis hosztilisabb, irritábilisabb és egyszersmind kevésbé szeretetteljes szülői bánásmóddal jár együtt (Edwards and Maguire, 2011).

MÓDSZER

MINTA ÉS ELJÁRÁS

A vizsgálatban való részvételre egy közösségi portál várandósok és kisgyermekes anyák számára létrehozott csoportjainak tagjait kértük fel, kifejezetten azokat, akik másfél éves gyermeket neveltek. A részt vevők egy online kérdőívet töltöttek ki, informált beleegyezést követően, anonim módon. A tesztbatteria demográfiai kérdésekből és önkitaltós pszichológiai tesztekkel állt.

A kérdőívet összesen 211, 15-20 hónapos gyermeket nevelő anya töltötte ki. Az anyák átlagéletkora 32,09 év (SD = 4,68) volt. 3 fő (1,4%) legfeljebb általános iskolai végzettséggel, 82 fő (38,9%) középfokú végzettséggel, 126 fő (59,7%) felsőfokú

végzettséggel rendelkezett. 130 fő egygyermekes (61,6%), 62 fő kétgyermekes (29,4%), 19 fő (9,1%) három- vagy többgyermekes volt. 152 fő (72%) házasságban, 53 fő (25,1%) élettársával élt, míg 6 fő (2,8%) nem élt együtt partnerrel.

Ami a válaszadók gyermekeit illeti, közülük 117 fiú (55,5%), és 94 lány (44,5%) volt. Életkorukat tekintve 15 és 20 hónapos kor közöttiek voltak ($M=17,33$ hónap, $SD = 1,74$). 9 gyermek (4,3%) született koraszülöttként.

MÉRŐESZKÖZÖK

A kérdőív elején a vizsgálatban részt vevő anyák (életkor, legmagasabb iskolai végzettség, gyermekszám, párkapcsolati státusz) és gyermekeik (nem, születési dátum, gesztációs kor a születéskor) alapvető jellemzőiről gyűjtöttünk információt.

A szülői bánásmód skálák forrása az ausztrál LSAC kutatás volt (Zubrick et al., 2014). Az anyák a *Melegség* dimenzió kapcsán ötfokú (1 = soha/szinte soha, 5 = mindig/szinte mindig), a *Hosztilitás* dimenzió kapcsán pedig tízfokú (1 = egyáltalán nem, 10 = mindig) Likert-skálán jelezték, hogy bizonyos állítások milyen gyakran, vagy milyen mértékben jellemezték a másfél éves gyermekükkel kapcsolatos viszonyulásukat. Egyik skála sem tartalmaz fordított tételt. Kiértékeléskor a tételekre adott válaszok pontszámait összeadjuk, ezáltal az összesített értékük 6 és 30, valamint 5 és 50 között változhat.

A gyermekgondozással kapcsolatos szülői percepciók mérésére a *Gyermekgondozási Kérdőív* magyar változatát (*Baby and Mother Bonding Instrument, BMBI*; Danis et al., 2005) alkalmaztuk. A mérőeszköz 25 tétele két alskálába rendeződik: *Szeretet, törődés* (12 tétel) és *Túlvédés, kontroll* (13 tétel), amelyekből összesen 13 fordított. A válaszadó négyfokú skálán jelzi, hogy milyen mértékben jellemzőek rá az egyes állítások (0 = nagyon jellemző, 3 = egyáltalán nem jellemző). A fordított állítások pontozásának elforgatását követően az alskálák magasabb összpontszáma a szeretetteljes illetve a túlvédő viselkedés magasabb mértékét jelzi. A magyar adaptáció során két tétel – az 5. és a 25. – elhagyása volt szükséges a skálák homogenitásának érdekében. Ezeknek a tételeknek az elhagyása a jelen vizsgálatban is növelte a belső konzisztenciát, így az összesített pontszám képzésekor nem vettük őket figyelembe. A 11 tételes *Szeretet, törődés* alskála összeadott pontszáma így 0 és 33 (Cronbach alfa = 0,656), míg a 12 tételes *Túlvédés, kontroll* alskáláé 0 és 36 (Cronbach alfa = 0,623) között változhatott.

Az anyák krónikus stressz szintjét az *Észlelt Stressz Kérdőív* (PSS; Cohen, Kamarck and Mermelstein, 1983) négytétéles magyar változatával (Stauder és Konkoly Thege, 2006) mértük fel. A válaszadók mind a 4 tétel esetén ötfokú Likert skálán értékelték, hogy milyen gyakran tapasztaltak bizonyos tüneteket (0 = soha, 4 = nagyon gyakran). A kérdőív két tétele fordított. Összesített pontszáma 0 és 16 között változhat (Cronbach alfa = 0,848).

Az anya által tapasztalt, depresszióra utaló tüneteket a *Center for Epidemiologic Studies-Depression* kérdőív (Radloff, 1977) nyolctétéles változatával (*CES-D-8*; Bracke, Levecque and Van de Velde, 2008) mértük fel, Szeifert (2010) fordítása alapján. A *CES-D-8* skála összesen 8 tételt tartalmaz, amelyek kapcsán az anyák négyfokú Likert-skálán jelezték,

hogyan az elmúlt egy hétben milyen gyakran tapasztaltak bizonyos tüneteket (0 = Ritkán vagy soha [1 napnál rövidebb ideig], 3 = Legtöbbször vagy állandóan [5–7 napig]). A pontszám így 0 és 24 között változhat (Cronbach alfa = 0,873).

Végül, az ellenséges szülői attitűd kapcsán arról is megkérdeztük az anyákat, hogy szerintük egy szülőnek joga van-e megpofozni a gyermekét, ha az megérdemli (igen/nem). Ez a kérdés a *TÁRKI* (Tóth, 1999) korábbi vizsgálatából származik, ahol a felnőtt női lakosságra reprezentatív minta (n = 1010) 70%-a értett egyet ezzel az állítással, míg 17% szerint a szülőnek nincs joga megpofozni a gyermekét, 12% pedig nem adott választ a kérdésre.

EREDMÉNYEK

A *Melegség* és *Hosztilitás* skálák leíró adatait a 22. táblázat ismerteti. Az összesített pontszámok egyike sem mutatott normális eloszlást: az anyák hajlottak arra, hogy szülői viselkedésüket magasan szeretetteljesnek és alacsonyan ellenségesnek ítélik, amely tendencia korábban az ausztrál kohorsz kutatásban (Zubrick et al., 2014) és például a *Budapesti Családvizsgálatban* is megmutatkozott (Danis et al., 2005). Ez azzal is összhangban van, hogy jelen kérdőív adaptációs kutatásban a kisgyermekes anyák nagyobb része, 71,6 százaléka gondolta azt, hogy a szülőnek nincs joga megpofozni a gyermekét, míg 27,5 százalékuk azt, hogy van (ketten - 0,9 százalék - megválaszolatlanul hagyták a kérdést), amely arányok a fizikai büntetés, bántalmazás alacsony elfogadottságára utalnak a mintában.

A két skála Spearman-féle rangkorrelációval vizsgálva egymással negatív irányba, kismértékben korrelált ($\rho = -0,262$, $p < 0,001$).

Mind a hattételes *Melegség* (Cronbach alfa = 0,823), mind az öttételes *Hosztilitás* (Cronbach alfa = 0,875) skála belső konzisztenciája megfelelően magas volt.

22. táblázat: A *Melegség* és *Hosztilitás* skálák leíró adatai

Mutatók	Melegség	Hosztilitás
Átlag (SD)	26,37 (2,60)	17,36 (9,01)
Medián	26	17
Lehetséges terjedelem	6–30	5–50
Megfigyelt terjedelem	16–30	5–45
Ferdeség (SE = 0,17)	-0,523	0,824
Csúcsosság (SE = 0,33)	0,533	0,268
Shapiro-Wilk teszt	$p < 0,001$	$p < 0,001$

A *Melegség* és *Hosztilitás* kérdőívek további mérőeszközökkel mutatott együttjárásait Spearman-féle rangkorrelációval megvizsgálva a 23. táblázatban ismertetett eredményeket kaptuk.

23. táblázat: A Melegség és Hosztilitás skálák együttjárásai a további változókkal (ρ)

	Szeretet, törődés	Túlvédés, kontroll	Észlelt stressz	Depresszív tünetek
Melegség	0,433***	0,116	-0,235**	-0,276***
Hosztilitás	-0,544***	0,077	0,516***	0,556***

** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

A melegség dimenzió közepes mértékben, pozitív irányban korrelált a *BMBI* skála szeretet-törődés alskálájával, míg a hosztilitás dimenzió ugyanezen szeretet-törődés alskálával negatív irányban járt együtt. Emellett az észlelt stressz és a depresszív tünetek magasabb szintje kismértékben alacsonyabb melegséggel, és közepes mértékben magasabb hosztilitással járt együtt. Nem mutatkozott összefüggés ugyanakkor a hosztilitás skála és a *BMBI* túlvédés-kontroll alskálája között, ami annak lehet köszönhető, hogy a *BMBI* alskálája a túlvédő, kontrolláló és a gyermek autonómiáját kevésbé támogató szülői attitűdöt, míg jelen hosztilitás skála a szülői bánásmód ellenséges érzelmi és viselkedéses vetületét (pl. düh, türelmetlenség, kiabálás) méri.

Mindemellett azon anyák, akik úgy gondolták, hogy a szülőnek joga van megpofozni a gyermeket, Mann-Whitney teszttel vizsgálva szignifikánsan magasabb hosztilitás értékkel voltak jellemezhetőek, mint azok az anyák, akik szerint a szülőnek nincs joga megpofozni a gyermeket ($U = 3231,50$, $Z = -2,93$, $p = 0,003$).

A *Melegség* és a *Hosztilitás* skálák magyar változatai összességében tehát ígéretes pszichometriai mutatókkal voltak jellemezhetőek. Belső konzisztenciájuk magas volt és a vizsgált adatok a konstruktmérvényességüket is alátámasztani látszottak. Mindezek alapján ezek a mérőeszközök a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat másfél éves kori szakaszában is felvételre kerültek.

7.2. A SKÁLÁK TULAJDONSÁGAI ÉS A KÉPZETT VÁLTOZÓK

A Kohorsz '18 másfél éves kori kutatási szakaszában alkalmazott skálák nagyobb része, az ASQ-3 gyermekfejlődési kérdőív kivételével, egy önállóan kitöltendő önkitöltős kérdőívmodulban kaptak helyet, amelynek kitöltésére csak a vér szerinti anyákat kértük ($n = 4941$). Az ikergyermeket nevelő anyák az ebben az önkitöltős modulban szereplő, a gyermekek társas-érzelmi fejlődésére vonatkozó ASQ:SE-2 kérdőívet csak az elsőként született ikergyermekükre vonatkozóan válaszolták meg, míg ugyanezt a kérdőívet a nem vér szerinti gondozók nem önkitöltős formában, hanem szóban válaszolták meg.

Az ASQ-3 kérdőív pedig a szóban lekérdezett főkérdőív részét képezte, vagyis azt egyfelől a nem vér szerinti elsődleges gondozók is megválaszolták, másfelől ikrek esetén a gondozók az egyes gyermekek fejlődési teljesítményét külön-külön értékelték.

7.2.1. ANYAI ÁLTALÁNOS SZORONGÁS

A generalizált szorongásos tünetek felmérésére a korábbi kutatási szakaszokkal megegyezően a *Generalized Anxiety Disorder-2* skála (GAD-2; Kroenke, Spitzer, Williams, Monahan and Löwe, 2007) magyar fordítása (letölthető a <http://www.phqscreeners.com> oldalon) szolgált. Ez a skála a szorongásos zavarok gyors szűrésére alkalmas: bizonyos határérték felett szorongásos zavar fennállása valószínűsíthető. Folytonos változóként alkalmazva a skála magasabb összpontszáma a generalizált szorongásos tünetek gyakoribb előfordulására utal.

A válaszadók négyfokú Likert-skálán jelölték, hogy az elmúlt két hétben milyen gyakran tapasztaltak bizonyos érzéseket, viselkedésmódokat (1 = egyszer sem, 4 = majdnem minden nap). A két tétel egyike sem fordított. A kérdőív eredetileg 0-3 skálán válaszolandó meg, a Kohorsz '18 kérdőívében az egységes szerkezet és könnyebb válaszadás érdekében azonban 1-4 érték található. Ezért ezeket az értékeket az adatbázis előkészítésekor, a további elemzések céljára átkódoltuk, és a jelen módszertani kötetben is – a szakirodalmi adatokkal összhangban álló – 0-3 értékre átkódolt leíró statisztikákat mutatjuk be. (A nyilvános adatbázis is ezeket az átkódolt értékeket tartalmazza.) A skála tételeiből kiértékeléskor összpontszám számolandó, amelynek értéke 0 és 6 között változhat.

A kérdőívet az anyák 99,7 százaléka töltötte ki hiánytalanul, adatpótlást nem alkalmaztunk. Összpontszámának belső konzisztenciája, amelyet kéttételes volta miatt Spearman-Brown koefficienssel is ellenőriztünk, kérdésesnek bizonyult. A skála mutatóit és leíró adatait a 24. táblázat tartalmazza.

24. táblázat: Anyai általános szorongás mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	Általános szorongás
Minta	n = 4941 anya
Skála	Generalized Anxiety Disorder-2
Alkalmazott tételek száma	2
Cronbach alfa	0,627
Spearman-Brown formula	0,635
Átlag ± szórás	0,87 ± 1,06
Medián	1
Átkódolás	1→0, 2→1, 3→2, 4→3
Teljes válaszadási arány	99,7%
Adatpótlás	Nem alkalmaztunk.
Képzett változó	s3mgads
Felhasznált változók	s3mgad1 – s3mgad2

7.2.2. ANYAI DEPRESSZIÓ

A depressziót valószínűsítő tünetek felmérése a korábbi kutatási szakaszokkal megegyezően a *Center for Epidemiologic Studies – Depression* kérdőív (Radloff, 1977) 8 tételes változatával (CES-D-8, Bracke, Levecque and Van de Velde, 2008) történt, Szeifert (2010) magyar fordítása alapján. A válaszadó négyfokú Likert-skálán jelölte, hogy az elmúlt egy hétben milyen gyakran tapasztalt bizonyos érzéseket vagy viselkedéseket (1 = ritkán vagy soha [1 napnál rövidebb ideig], 4 = legtöbbször vagy állandóan [5-7 napig]). A kérdőív 4. és 6. tétele fordított. A kérdőív eredetileg 0-3 skálán válaszolandó meg, ezért a Kohorsz '18 kérdőívében található 1-4 értékeket az adatbázis előkészítésekor átkódoltuk, és a jelen módszertani kötetben is a 0-3 értékre átkódolt leíró statisztikákat mutatjuk be. (A nyilvános adatbázis is ezeket az átkódolt értékeket tartalmazza.) A skála tételeiből kiértékeléskor összpontszám számolandó, amelynek értéke 0 és 24 között változhat.

A skálát a válaszadók 97,4 százaléka töltötte ki hiánytalanul. Tekintve, hogy sok részt vevő csupán egy-egy tétel megválaszolását mulasztotta el, a kérdőív adatait legalább 6 megválaszolt tétel esetén a válaszadó saját kitöltött válaszainak átlagaival helyettesítettük (az így elért válaszadási arány 99,9%), amely módszer megfelelő megoldás lehet a tétel-szintű hiányzó adatok pótlására (Bono et al., 2007; Downey and King, 1998). A skála belső konzisztenciája elfogadhatónak bizonyult. A skála mutatóit és leíró adatait a 25. táblázat tartalmazza.

25. táblázat: Anyai depresszió mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	Depresszió
Minta	n = 4941 anya
Skála	Center for Epidemiologic Studies – Depression
Alkalmazott tételek száma	8
Cronbach alfa (nyers)	0,773
Átlag ± szórás (nyers; adatpótlást követő)	3,35 ± 3,22; 3,37 ± 3,22
Medián (nyers; adatpótlást követő)	3; 3
Átkódolás	1→0, 2→1, 3→2, 4→3
Teljes válaszadási arány	97,4%
Adatpótlás	Min. 6 megválaszolt tétel esetén.
Válaszási arány az adatpótlást követően	99,9%
Képzett változó	s3mdeprs
Felhasznált változók	s3mdepr1 – s3mdepr8

7.2.3. ANYAI SZÜLŐI BÁNÁSMÓD

A szülői bánásmód két dimenzióját – az anyai melegség és hosztilitás mértékét – a *Growing Up in Australia: The Longitudinal Study of Australian Children (LSAC)* kutatásban alkalmazott (Zubrick et al., 2014) két skála révén mértük. A mérőeszközök pszichometriai mutatói az ausztrál kohorszvizsgálatban (Zubrick et al., 2014) és a magyar verziók előtesztelése során (lásd 7.1. alfejezet) is megfelelőnek bizonyultak.

Az anyák a *Melegség* dimenzió kapcsán ötfokú (1 = soha/szinte soha, 5 = mindig/szinte mindig), a *Hosztilitás* dimenzió kapcsán pedig tízfokú (1 = egyáltalán nem, 10 = mindig) Likert-skálán jelezték, hogy bizonyos állítások milyen gyakran, vagy milyen mértékben jellemezték a másfél éves gyermekükkel kapcsolatos viszonyulásukat. Egyik skála sem tartalmaz fordított tételt. Kiértékeléskor a tételekre adott válaszok pontszámait összeadjuk, ezáltal az összesített értékük 6 és 30, valamint 5 és 50 között változhat.

A *Melegség* skálát a válaszadók 98,2, a *Hosztilitás* skálát pedig 99,6 százaléka töltötte ki hiánytalanul. A hiányos választ adók döntő többsége csak egy tétel megválaszolását mulasztotta el, amely hiányzó válaszokat a személyek saját kitöltött válaszainak átlagaival helyettesítettük. Ezáltal az anyák 99,9-100 százalékára vonatkoztatva rendelkezünk szülői bánásmód adatokkal. A skálák belső konzisztenciája jónak bizonyult. A skálák mutatóit és leíró adatait a 26. táblázat tartalmazza.

26. táblázat: Anyai szülői bánásmód mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	Melegség	Hosztilitás
Minta	n = 4941 anya	n = 4941 anya
Forrás	LSAC	LSAC
Alkalmazott tételek száma	6	5
Cronbach alfa (nyers)	0,867	0,842
Átlag ± szórás (nyers; adatpótlást követő)	27,30 ± 2,81; 27,29 ± 2,84	11,85 ± 6,34; 11,84 ± 6,33
Medián (nyers; adatpótlást követő)	28; 28	10; 10
Átkódolás	Nem alkalmaztunk.	Nem alkalmaztunk.
Teljes válaszadási arány	98,2%	99,6%
Adatpótlás	5 megválaszolt tétel esetén.	4 megválaszolt tétel esetén.
Válasadási arány az adatpótlást követően	99,9%	100% (n = 4940)
Képzett változó	s3mwarms	s3mhosts
Felhasznált változók	s3mwarm1 – s3mwarm6	s3mhost1 – s3mhost5

7.2.4. ANYAI PÁRKAPCSOLATI ELÉGEDETTSÉG ÉS ELKÖTELEZŐDÉS

Az anyák párkapcsolati elégedettségének és elköteleződésének a felmérésére az *Investment Model Scale (IMS)*, Rusbult, Martz and Agnew, 1998) két alszkálájának 3-3 tételének magyar fordítását (Kozékiné Hammer, 2014) alkalmaztuk. A válaszadók ötfokú Likert-skálán jelezték, hogy mennyire értenek egyet a párkapcsolatukra vonatkozó állításokkal (1 = egyáltalán nem értek egyet, 5 = teljesen egyet értek). A tételek egyike sem fordított. A skálák tételeiből kiértékeléskor összpontszám számolandó, amelyek értéke 1 és 15 között változhat, és a magasabb értékek a párkapcsolattal való elégedettség és az iránta való elköteleződés magasabb mértékére utalnak.

E mérőeszközt ebben az adatfelvételi szakaszban előre programozott szűrés alapján csak azon anyák válaszolták meg, akiknek a főkérdőív A03/q3mparstat kérdésére adott válaszuk alapján van partnerkapcsolata (n = 4746). A skálákat az érintett anyák 97,6-99,1 százaléka töltötte ki hiánytalanul. Tekintettel az alacsony tételszámra adatpótlást nem alkalmaztunk. Az alszkálák belső konzisztenciája megfelelően magas volt. Az alszkálák mutatóit és leíró adatait a 27. táblázat tartalmazza.

27. táblázat: Anyai párkapcsolati elégedettség és elköteleződés mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	Párkapcsolati elégedettség	Párkapcsolati elköteleződés
Minta (partnerkapcsolatban lévő anyák)	n = 4746 anya	n = 4746 anya
Skála	Investment Model Scale	Investment Model Scale
Alkalmazott tételek száma	3	3
Cronbach alfa	0,853	0,907
Átlag ± szórás	12,86 ± 2,40	13,94 ± 2,06
Medián	14	15
Átkódolás	Nem alkalmaztunk.	Nem alkalmaztunk.
Teljes válaszadási arány	97,6%	99,1%
Adatpótlás	Nem alkalmaztunk.	Nem alkalmaztunk.
Képzett változó	s3mrsats	s3mrcoms
Felhasznált változók	s3mrsat1 – s3mrsat3	s3mrcom1 – s3mrcom3

7.2.5. A GYERMEK TÁRSAS-ÉRZELMI FEJLŐDÉSE

A gyermekek társas-érzelmi fejlődésének mérése az *Ages and Stages Questionnaire: Social Emotional-2* kiadású kérdőív (ASQ:SE-2, Squires et al., 2015) magyar változatával⁴ történt, amelyet a Kohorsz '18 kutatás Dél-dunántúli Vizsgálatát megelőzően adaptált Pohárnok és Lábadi (2019).

Az ASQ:SE-2 kérdőívváltozat kilenc életkori intervallumot ölel fel, melyeket egy-egy célkorosztály számára alakítottak ki: 2 hónaptól 60 hónapos korig. Jelen kutatásban a 18 hónapos korosztály számára készített kérdőív került felvételre, amely 15 hónapos és 0 napos kortól 20 hónapos és 30 napos korig alkalmazható. Koraszülött gyermekek esetén a gyermek *korrigált életkorát* szükséges figyelembe venni, vagyis a gyermek tényleges életkorából az adatfelvételkor kivonandó az, ahány héttel a 40. terhességi hétnél korábban született.

A 18 hónapos kori kérdőív eredeti, angol nyelvű (Squires et al., 2015: Cronbach alfa = 0,87) és magyar nyelvű változata (Pohárnok és Lábadi, 2019: Cronbach alfa = 0,77) is megfelelő belső konzisztenciával jellemezhető, mint egydimenziós mérőeszköz. A kérdőív fontos mutatója továbbá annak *szenzitivitása* (milyen arányban azonosítja azon gyermekeket, akik elfogadott külső kritérium alapján fejlődési elmaradással jellemezhetők a társas-érzelmi területen; Squires et al., 2015: 80,2%) és *specifitása* (milyen arányban azonosítja azon gyermekeket, akik elfogadott külső kritérium alapján nem jellemezhetők fejlődési elmaradással a társas-érzelmi területen; Squires et al., 2015: 76,2%). A fejlődési rizikó mérlegeléséhez a fejlődési elmaradásra utaló rizikótartományt és az ennél normatívabb, ám kockázatot jelző monitorozandó övezetet kijelölő – nemzetközi és hazai – vágóértékek állnak rendelkezésre, ám ezek felülbírálata a reprezentatív hazai adatok függvényében szükséges lehet. Erre a 18 hónapos kori adatfelvételi szakasz eredményeit bemutató kötetben térünk majd ki.

A kérdőív hét viselkedési területet értékel: önszabályozás, alkalmazkodás, kommunikáció, adaptív működés, autonómia, érzelmek és interakció másokkal. Összesen 31 állítást tartalmaz. (Az eredeti változatban ez a 31 tétel három kifejtős kérdéssel is kiegészül, ezeket ugyanakkor a Kohorsz '18 kutatás másfél éves kori szakaszában nem alkalmaztuk.) A tétélei kompetencia (1., 3., 4., 5., 6., 7., 10., 14., 15., 16., 18., 19., 20., 21., 22., 24., 26., 27., 28., 30.) és probléma (2., 8., 9., 11., 12., 13., 17., 23., 25., 29., 31.) viselkedésre kérdeznek rá.

A kérdőívet a vér szerinti anyák az önkitöltős kérdőív részeként választották meg, ikergyermek esetén csak az elsőként született ikergyermekükre vonatkozóan. A kérdőívet a nem vér szerinti gondozók is megválasztották (vagyis a K2 kérdőívnek is része volt), ők azonban szóban.

A válaszadók a Kohorsz '18 másfél éves kori szakaszában a tétélek kapcsán háromfokú skálán értékelték, hogy azok mennyire jellemzőek (1 = gyakran vagy mindig; 2 = időnként; 3 = ritkán vagy soha) a gyermekre. Minden tétel esetében a válaszlehetőségek között szerepelt továbbá egy negyedik, „A” (mint „aggasztó”) opció bejelölése is, arra az esetre, ha a gondozót aggodalommal tölti el a kérdésben szereplő viselkedés.

⁴ A kérdőív jogvédett, alkalmazását a Brookes Publishing kiadóval kötött szerződés tette lehetővé.

A kérdőív eredeti változatában a szülő üres jelölőnégyzeteken jelöli a gyakoriság-válaszát, amelyhez a kiértékeléskor rendelnek számokat, attól függően, hogy kompetencia típusú (gyakran vagy mindig = 0; időnként = 5; ritkán vagy soha = 10) vagy probléma típusú (gyakran vagy mindig = 10; időnként = 5; ritkán vagy soha = 0) az állítás. Az aggodalom megjelölése további 5 pontértéket jelent tételenként. A Kohorsz '18 kérdőívében szereplő értékeket az adatbázis előkészítésekor ennek megfelelően kódoltuk át, és a jelen módszertani kötet elemzése is ezekkel az átkódolt értékekkel készültek. (A nyilvános adatbázis is ezeket az átkódolt értékeket tartalmazza.)

Az ASQ:SE-2 kérdőív összesített pontértékét a részt vevők által adott válaszok összegeként számítjuk ki, amely értéke 0 és 465 pont között változhat. Ebbe a képzett változóba tehát a 31 tételre adott gyakoriság válaszon felül az esetleges aggodalom-jelzéseket is beleszámítjuk. A magasabb összpontszám így azt mutatja, hogy jelentősebb az életkorhoz viszonyított fejlődési elmaradás vagy nehézség a társas-érzelmi területeken, illetve a gondozó nagyobb mértékű aggodalmat fejez ki. Mivel a kérdőív eredményét Squires és munkatársai (2015) legfeljebb 3 hiányzó adat esetén tekintik érvényesnek, ezért a hiányzó adatokat legalább 28 megválaszolt tétel esetén pótoltuk, a gondozó által megválaszolt tételek átlagértékével pótolva azokat.

Tekintve a kérdőív célcsoportját, a társas-érzelmi fejlődés adatait csak azok esetében elemezzük, és képzett változóját csak azok esetében számítottuk ki, akik koraszülöttségre korrigált életkora 15 hónapos és 0 napos valamint 20 hónapos és 30 napos kor közé esett ($n = 4918$). A kérdőívet esetükben a gondozók 92,3%-a töltötte ki hiánytalanul, legalább 28 tételre pedig 99,3 százalékuk adott választ. A skála belső konzisztenciája elfogadhatónak bizonyult. A skála mutatóit és leíró adatait a 28. táblázat tartalmazza.

28. táblázat: A gyermek társas-érzelmi fejlődésének mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	Társas-érzelmi fejlődés
Minta (korrigált kor: 15–20 hónap)	$n = 4918$ gyermek
Skála	Ages and Stages Questionnaire: Social Emotional -2
Alkalmazott tételek száma	31
Cronbach alfa (nyers)	0,749
Átlag \pm szórás (nyers; adatpótlást követő)	29,03 \pm 24,06; 29,84 \pm 24,65
Medián (nyers; adatpótlást követő)	25; 25
Átkódolás	Kompetencia: 1 \rightarrow 0, 2 \rightarrow 5, 3 \rightarrow 10 Probléma: 1 \rightarrow 10, 2 \rightarrow 5, 3 \rightarrow 0 Aggodalom: A \rightarrow 5
Teljes válaszadási arány	92,3%
Adatpótlás	Min. 28 megválaszolt tétel esetén.
Válaszadási arány az adatpótlást követően	99,3%
Képzett változó	s3chses
Felhasznált változók	s3chse1 – s3chse31 és s3chse1c – s3chse31c

7.2.6. A GYERMEK ÁLTALÁNOS FEJLŐDÉSE

A gyermek alapvető képességterületeinek fejlődésének mérése az *Ages and Stages Questionnaire-3*. kiadású (ASQ-3) kérdőív (Squires et al., 2009) magyar változatával⁵ történt, amelyet a Kohorsz '18 kutatás Dél-dunántúli Vizsgálatát megelőzően adaptált Lábadi és Pohárnok (2019).

Az ASQ-3 szülői megfigyelésen alapuló szűrőkérdőív, amely 21 életkori intervallumot ölel fel: 2 hónaptól 60 hónapos korig alkalmazható. Koraszülött gyermekek esetén a gyermek *korrigált életkorát* szükséges figyelembe venni, vagyis a gyermek tényleges életkorából az adatfelvételkor kivonandó az, ahány héttel a 40. terhességi hétnél korábban született. Jelen kutatás két kérdőívváltozatot alkalmazott, a gyermek korrigált korának függvényében, a 18 hónapos (amely 17 hónapos és 0 napos kortól 18 hónapos és 30 napos korig alkalmazható) és a 16 hónapos (amely 15 hónapos és 0 napos kortól 16 hónapos és 30 napos korig alkalmazható) életkorra kialakított változatokat.

A kérdőívek eredetileg 30 tételt tartalmaznak, amelyek megértését rajzos illusztrációk és példák is segítik. Egyenként 6 tételes alkálák a mindenkori életkori normatív fejlődési elvárás megjelenését ragadják meg öt területen: kommunikáció, nagy mozgás, finom mozgás, problémamegoldás és személyes-szociális kompetenciák. A Kohorsz '18 kutatás másfél éves kori adatfelvételi szakaszában ezeket az utóbbi, személyes-szociális kompetencia alkála kivételével alkalmaztuk, vagyis nem az egész kérdőívet, hanem annak 24 tételét.

A 16 és 18 hónapos kori ASQ-3 belső konzisztenciája egydimenziós eszközként megfelelőnek bizonyult a korábbiakban (Lábadi és Pohárnok, 2019: Cronbach alfa = 0,86 és 0,84), az alkáláinak a belső konzisztenciája egyenként ugyanakkor nagyobb variabilitást mutatott (Squires et al., 2015: Cronbach alfa = 0,54 - 0,81; Pohárnok és Lábadi, 2019: Cronbach alfa = 0,51 - 0,73). A mérőeszköz emellett megfelelő szenzitivitással és specificitással volt jellemezhető (amelyet Squires et al. ugyanakkor csak az összes életkori tartományra együttesen közölnek). A fejlődési rizikó mérlegeléséhez a fejlődési elmaradásra utaló rizikóterületet és az ennél normatívabb, ám kockázatot jelző monitorozandó övezetet kijelölő – nemzetközi és hazai – vágóértékek állnak rendelkezésre, ám ezek felülbírlata a reprezentatív hazai adatok függvényében szükséges lehet. Erre a 18 hónapos kori adatfelvételi szakasz eredményeit bemutató kötetben térünk majd ki.

A válaszadók a gyermek fejlődésére vonatkozó állításokat háromfokú skálán értékelték aszerint, hogy mutatja-e már a gyermek a kérdezett viselkedést (1 = igen, 2 = néha, 3 = még nem). A kérdőív eredeti változatában a szülő üres jelölőnégyzeteken jelöli a gyakoriság-válaszát, amelyhez a kiértékeléskor rendelnek számokat (igen = 10; néha = 5; még nem = 0). A Kohorsz '18 kérdőívében szereplő értékeket az adatbázis előkészítésekor ennek megfelelően kódoltuk át, így a jelen módszertani kötet elemzése is ezekkel az átkódolt értékekkel készültek. (A nyilvános adatbázis is ezeket az átkódolt értékeket tartalmazza.)

⁵ A kérdőív jogvédett, alkalmazását a Brookes Publishing kiadóval kötött szerződés tette lehetővé.

Bevezetésre került jelen kutatásban mindemellett egy „nem tudja” válasz opció, amely választ az elemzés során hiányzó adatként kezeltünk.

Az ASQ-3 összesített pontértékét a részt vevők által adott válaszok összegeként számítjuk ki, értéke így a Kohorsz '18 másfél éves kori adatfelvételi szakaszában 0 és 240 pont között változhat. A magasabb pontszám az életkorhoz viszonyított jó általános fejlődési szintre utal, míg az alacsonyabb pontszám fejlődési elmaradást fejez ki. Az összpontszám mellett mind a négy fejlődési területre külön számolunk pontértéket alskálánként, amelynek értéke 0-60 között változhat. Mivel a kérdőív eredményét Squires et al.. (2009) alskálánként legfeljebb 2 hiányzó adat esetén tekintik érvényesnek, ezért a hiányzó adatokat legalább 6/4 megválaszolt tétel esetén pótoltuk, a szülő által megválaszolt adott alskálához tartozó tételek átlagértékével pótolva azokat.

Az adatfelvételt végző cég által, valamint a későbbiekben, az adattisztítást követően általunk számított korrigált kor helyenként eltérést mutatott, emellett olyan esetek is előfordultak, ahol a gyermek pontos korrigált életkora az adatfelvételkor nem ismert. A jelen fejezetben közölt adatokhoz létrehoztunk egy segédváltozót (ASQ3_agerange), ami jelzi, hogy számításaink szerint a gyermek esetén a 16 hónapos (n = 235, 4,7%) vagy a 18 hónapos (n = 4176, 82,9%) kérdőívváltozat felvétele tekinthető érvényesnek, avagy egyik sem (n = 625, 12,4%). Utóbbi csoport életkora az adatfelvételkor 15 hónaposnál fiatalabb, 18 hónaposnál idősebb, vagy nem ismert. (Mivel a nem vér szerinti gondozó által nevelt gyermekek pontos életkora a kérdőív megválaszolásakor nem ismert, ezért esetükben az adatfelvételt végző cég számításait fogadtuk el.)

A 16 és 18 hónapos kori ASQ-3 kérdőívek mind a 24 tételét az érintett válaszadók 77,4 és 73,4 százaléka töltötte ki hiánytalanul (ezek a válaszadási arányok az adatpótlást követően 91,5 illetve 97,4%). Ebben ugyanakkor több adatfelvételi hiba is szerepet játszott. Egyfelől a 18 hónapos kori kérdőív 6. kommunikációs tétele 150 válaszadótól tisztázatlan okok miatt nem került lekérdezésre. Másfelől több esetben előfordult, hogy az adatfelvételt végző cég által hibásan kiszámított korrigált kor mentén rossz kérdőívváltozat került felvételre, amelynek eredménye ennél fogva érvénytelen (a másik kérdőív adatai viszont így értelemszerűen hiányoznak). A 18 és 16 hónapos kérdőívváltozatok pszichometriai mutatóit és leíró adatait a 29. és 30. táblázatok ismertetik.

29. táblázat: A 18 hónapos gyermekek általános fejlődésének mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	18 hónapos kori általános fejlődés			
Minta (korrigált kor: 17-18 hónap)	n = 4176 gyermek			
Skála	Ages and Stages Questionnaire - 3			
Alkalmazott tételek száma	24			
Cronbach alfa (nyers)	0,770			
Átlag ± szórás (nyers; adatpótlást követő)	204,33 ± 24,79; 205,13 ± 24,16			
Medián (nyers; adatpótlást követő)	210,00; 210,00			
Átkódolás	1→10, 2→5, 3→0			
Teljes válaszadási arány	73,4%			
Válaszadási arány az adatpótlást követően	97,4%			
Adatpótlás	Alskálánként min. 4 megválaszolt tétel esetén.			
Képzett változó	q3chdevs			
Felhasznált változók	q3chdevcoms, q3chdevgmots, q3chdevfmots, q3chdevprobls			
Alskálák	Kommu- nikáció	Nagy- mozgás	Finom- mozgás	Probléma- megoldás
Tételek száma	6	6	6	6
Cronbach alfa (nyers)	0,603	0,723	0,532	0,533
Átlag ± szórás (nyers; adatpótlást követő)	39,44 ± 11,00; 40,15 ± 11,37	58,30 ± 5,93; 58,29 ± 5,92	56,07 ± 7,08; 55,99 ± 7,15	50,10 ± 10,15; 50,60 ± 10,10
Medián (nyers; adatpótlást követő)	40,00; 40,00	60,00; 60,00	60,00; 60,00	50,00; 50,00
Teljes válaszadási arány	94,2%	97,8%	97,1%	78,6%
Válaszadási arány az adatpótlást követően	98,6%	98,7%	98,7%	97,4%
Képzett változó	q3chdevcoms	q3chdevgmots	q3chdevfmots	q3chdevprobls
Felhasznált változók	q3chdevcom1- q3chdevcom6	q3chdevgmot1- q3chdevgmot6	q3chdevfmot1- q3chdevfmot6	q3chdevprobl1- q3chdevprobl6

30. táblázat: A 16 hónapos gyermekek általános fejlődésének mérése a Kohorsz '18 másfél éves kori hullámában

Felmért jelenség	16 hónapos kori általános fejlődés			
Minta (korrigált kor: 15–16 hónap)	n = 235 gyermek			
Skála	Ages and Stages Questionnaire - 3			
Alkalmazott tételék száma	24			
Cronbach alfa (nyers)	0,897			
Átlag ± szórás (nyers; adatpótlást követő)	205,96 ± 37,33; 205,64 ± 35,54			
Medián (nyers; adatpótlást követő)	210,00; 210,00			
Átkódolás	1→10, 2→5, 3→0			
Teljes válaszadási arány	77,4%			
Válaszási arány az adatpótlást követően	91,5%			
Adatpótlás	Alskálánként min. 4 megválaszolt tétel esetén.			
Képzett változó	q3chdev16s			
Felhasznált változók	q3chdev16coms, q3chdev16gmots, q3chdev16fmots, q3chdev16probls			
Alskálák	Kommu- nikáció	Nagy- mozgás	Finom- mozgás	Probléma- megoldás
Tételék száma	6	6	6	6
Cronbach alfa (nyers)	0,691	0,901	0,715	0,712
Átlag ± szórás (nyers; adatpótlást követő)	41,34 ± 13,18; 41,31 ± 13,15	56,79 ± 10,66	54,95 ± 9,72; 55,01 ± 9,62	52,66 ± 11,46; 52,61 ± 10,08
Medián (nyers; adatpótlást követő)	40,00; 40,00	60,00	60,00; 60,00	60,00; 60,00
Teljes válaszadási arány	92,3%	92,8%	89,8%	80%
Válaszási arány az adatpótlást követően	92,8%	u.a. (92,8%)	92,8%	91,5%
Képzett változó	q3chdev16coms	q3chdev16gmots	q3chdev16fmots	q3chdev16probls
Felhasznált változók	q3chdev16com1- q3chdev16com6	q3chdev16gmot1- q3chdev16gmot6	q3chdev16fmot1- q3chdev16fmot6	q3chdev16probl1- q3chdev16probl6

HIVATKOZÁSOK

- Bartus T. (2015). Lemorzsolódás és súlyozás az Életünk Fordulópontjai panelfelvételben, *Demográfia*, 58(4), 287–308. doi:10.21543/dem.58.4.3
- Bono, C., Ried, L. D., Kimberlin, C. and Vogel, B. (2007). Missing data on the Center for Epidemiologic Studies Depression Scale: A comparison of 4 imputation techniques. *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 3(1), 1–27. <https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2006.04.001>
- Bracke, P., Levecque, K. and Van de Velde, S. (2008). *The psychometric properties of the CES-D 8 depression inventory and the estimation of cross-national differences in the true prevalence of depression*. Ghent: Ghent University.
- Cohen, S., Kamarck, T. and Mermelstein, R. (1983). A Global Measure of Perceived Stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(4), 385–396. <https://doi.org/10.2307/2136404>
- Danis, I., Gervai, J. and Schneider, K.V. (2019). *The Hungarian Version of the Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ)*, unpublished manuscript.
- Danis, I., Oates, J. M. and Gervai, J. (2005). A szülő-gyermek kapcsolat kérdőíves felméréseinek lehetőségei. *Alkalmazott Pszichológia*, 7(4), 27–37.
- Downey, R. G. and King, C. V. (1998). Missing Data in Likert Ratings: A Comparison of Replacement Methods. *The Journal of General Psychology*, 125(2), 175–191. <https://doi.org/10.1080/00221309809595542>
- Edwards, B. and Maguire, B. (2011). *Parental mental health*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.
- George, D. and Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Kapitány B. (2018). Az alapsokaság meghatározásának, a minta kialakításának gyakorlati lépései. In Veroszta Zs. (szerk.), *Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Módszertani leírás. A várandós kutatási szakasz előkészítése. Kutatási Jelentések 99.* (pp. 11-18). Budapest: KSH Népszégtudományi Kutatóintézet.
- Kopcsó K. (szerk.) (2022). *Egyéves kori mérések. Jelentés a Dél-dunántúli Vizsgálatról. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 107.* Budapest: KSH Népszégtudományi Kutatóintézet.
- Kozékiné Hammer Zs. (2014). *A párkapcsolati elégedettség vizsgálata rendszerszemléleti keretben*. Budapest: Doktori disszertáció.

-
- Kroenke, K., Spitzer, R. L., Williams, J. B. W., Monahan, P. O. and Löwe, B. (2007). Anxiety disorders in primary care: Prevalence, impairment, comorbidity, and detection. *Annals of Internal Medicine*, 146(5), 317–325.
- Lábadi, B. and Pohárnok, M. (2019). *A 12-, 16-, 18- és 36-hónapos Ages & Stages Questionnaires, Third Edition (ASQ-3) magyar változata*, kiadatlan kézirat.
- Lábadi B. (2022). Az adatgyűjtés módja és a mérőeszközök bemutatása. In Kopcsó K. (szerk.), *Egyéves kori mérések. Jelentés a Dél-dunántúli Vizsgálatról. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 107.* (pp. 35–60). Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Ökrös F., Boros J., Fábrián I., Kapitány B., Kis R., Kopcsó K., Sándor N. G., Šindýlková Zs., Spéder Zs., Szabados D., Szabó L., Veroszta Zs. (2023). *Jelentés az Anyai Munkavállalás Vizsgálatról. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 108.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Paterson, G. and Sanson, A. (1999). The association between behavioural adjustment to temperament, parenting and family characteristics among 5 year-old children. *Social Development*, 8, 293–309.
- Pohárnok, M. and Lábadi, B. (2019). *A 18-hónapos Ages and Stages Questionnaires: Social-Emotional, Second Edition (ASQ:SE-2) magyar változata*, kiadatlan kézirat.
- Radloff, L. S. (1977). The CES-D Scale: A Self-Report Depression Scale for Research in the General Population. *Applied Psychological Measurement*, 1(3), 385–401. <https://doi.org/10.1177/014662167700100306>
- Rusbult, C. E., Martz, J. M. and Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), 357–387. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x>
- Squires, J., Bricker, D. and Twombly, E. (2015). *ASQ:SE-2 User's Guide*. Baltimore, London, Sydney: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Squires, J., Twombly, E., Bricker, D. and Potter, L. (2009). *ASQ-3 User's Guide*. Baltimore, London, Sydney: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Stauder, A. és Konkoly Thege, B. (2006). Az Észlelt Stressz Kérdőív (PSS) magyar verziójának jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 7(3), 203–216. <https://doi.org/10.1556/Mental.7.2006.3.4>
- Szabó L., Boros J., Fábrián I., Gresits G., Hortobágyi A., Kapitány B., Kis R., Kopcsó K., Leitheiser F., Rohr A., Spéder Zs. és Veroszta Zs. (2020). *Várandós kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 102.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Szeifert L. (2010). *Depresszió és életminőség krónikus veseelégtelenségben szenvedő betegek körében*. Budapest: Doktori disszertáció.
- Tóth, O. (1999). *Erőszak a családban*. Budapest: TÁRKI.
- US Department of Education (2001). *Early Childhood Longitudinal Study, birth cohort*. Washington, DC: National Centre for Education Statistics.
- Verhoeven, M., Deković, M., Bodden, D. and van Baar, A. L. (2017). Development and initial validation of the comprehensive early childhood parenting questionnaire (CECPAQ) for parents of 1–4 year-olds. *European Journal of Developmental Psychology*, 14(2), 233–247. <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1182017>
- Veroszta Zs. (szerk.) (2018). *Kohorsz'18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Módszertani leírás. A várandós kutatási szakasz előkészítése. Kutatási Jelentések 99.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.

- Veroszta Zsuzsann (szerk.) (2018): *Kutatási koncepció. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 100.* KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Budapest. DOI: 10.21543/Kut.2018.100
- Veroszta Zs., Boros J., Fábián I., Kapitány B., Kis R., Kopcsó K., Leitheiser F., Szabó L., Spéder Zs. (2022). *Féléves kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat. Kutatási Jelentések 105.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Veroszta Zs., Boros J., Kapitány, B., Kopcsó K., Leitheiser F., Szabó, L., Spéder, Zs. (2021). *Várandósság Magyarországon-Jelentés a Kohorsz'18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 1. hullámáról. Kutatási Jelentések 104.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Veroszta Zs., Boros J., Kapitány, B., Kopcsó K., Leitheiser F., Sándor N. G., Spéder, Zs. (2022). *Csecsemőkor Magyarországon-Jelentés a Kohorsz'18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 2. hullámáról. Kutatási Jelentések 106.* Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Zubrick, S. R., Lucas, N., Westrupp, E. M. and Nicholson, J. M. (2014). *Parenting measures in the Longitudinal Study of Australian Children: Construct validity and measurement quality, Waves 1 to 4.* Canberra: Department of Social Services.

MELLÉKLET

A MÁSFÉL ÉVES KÉRDŐÍV VÁLTOZÓI

Az alábbiakban a Kohorsz '18 longitudinális kutatás másfél éves kori kérdőívének változókészletét ismertetjük. Szerepelnek benne a főkérdőív változói, amely az anya-, gyermek- és iker-kérdőív kérdéseiből előállított változókat tartalmazza, illetve az önkitöltős kérdőív és a kérdezőbiztosi kérdőív változói, valamint az elsődleges (nem vér szerinti anya) gondozói kérdőív változói.

A változókészlet ismertetése táblázatos formában történik, amelynek fejlécébe az alábbi információ-típusokat rendeztük:

- Változónév: az SPSS adatbázisban szereplő változó nevét jelöli.
- Kérdés szövege: a kérdőív kérdéseit közöljük szó szerint. Kivételt képeznek ez alól a gyermekek általános és társas-érzelmi fejlődését felmérő Ages and Stages kérdőívek (ASQ-3 és ASQ:SE-2) tételei, ugyanis ezek szövegét a mérőeszközök jogvédeltsége okán a táblázat nem tartalmazhatja.
- A válaszlehetőségek oszlop a kérdések válaszkategóriáit mutatja be. A számkérdések esetén a bevihető értékeket tüntettük fel; a nyitott kérdések válaszlehetőségeit pedig a „nyitott szöveges mező” kategóriával jelöltük. Előzetes megegyezés szerint a kérdőívben a „nem tudom” válaszlehetőséget egységesen 8, 88, 888 vagy 8888 értékkel jelöltük, a „nem kíván válaszolni” választ egységesen 9, 99, 999 vagy 9999 értékekkel, illetve a „nem vonatkozik rá” / „nem érinti” választ a 7, 77, 777 vagy 7777 értékekkel. (Ha ezektől eltérő jelölést használtunk, azt mindig jeleztük a kérdőívben.)
- Szűrőfeltételek: ha az adott kérdést mindenkitől megkérdeztük, üresen hagytuk a cellát. Az, hogy adott kérdést kitől kérdeztünk, mindig az előző kérdésekre adott válaszaitól függött, és ennek matematikai jelölései szerepelnek ebben az oszlopban.
- Változó kódja a 6 hónapos adatfelvételben: ha az adott kérdés szerepelt a hat hónapos adatfelvételben, ennél az oszlopnál tüntetjük fel az adott változó nevét.

-
- Változó kódja a várandós adatfelvételben: ha az adott kérdés szerepelt a várandós adatfelvételben, ennél az oszlopnál tüntetjük fel az adott változó nevét.

A változólistát blokkokra osztottuk a kérdőívben megjelölt fejezetek szerint.

A Kohorsz '18 kutatás kérdőívének kialakításakor korábbi kutatásokból emeltünk át egyes kérdéseket. Ezeket a forrásokat használtuk a Kohorsz '18 kutatás harmadik adatfelvételi hullámában:

Avon Longitudinal Study of Parents and Children, The Carer Questionnaire, Having a baby /ALSPAC/

Born in Bradford BiB 1000 Questionnaire - 6 months - web version 2018 /BiB 6 months/

Életünk fordulópontjai kutatás: V. adatfelvételi hullám /ÉF V./

Európai lakossági egészségfelmérés 2014 /ELEF/

GfK-MTA Osztálylétszám 2014 /Osztálylétszám 2014/

Growing Up in Australia: Longitudinal Study of Australian Children Wave 1 és 2 /LSAC/

Growing up in New Zealand /GUINZ/

Growing Up in Ireland, Infant Cohort, Wave 1 /GUI/

Mikrocenzus 2016 Társadalmi rétegződés kiegészítő felvétel /Mikrocenzus Rétegződés/

Millennium Cohort Study /MCS/

PISA 2012 Student Questionnaire /PISA/

Tárki Háztartás Monitor

The Norwegian Mother and Child Cohort Study /MoBa/

Melléklet: A másfél éves adatbázis változókészlete

Online letöltés: <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/kutatasijelentesek/article/view/2873/2766>

A NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET KUTATÁSI JELENTÉSEI

1982.

1. (Előszót írta: Monigl István)
Népesedés és népesedéspolitika tárcaszintű középtávú kiemelt kutatási főirány (1982–1985).
A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet távlati tevékenységének irányelvei (1982–1990).
2. S. Molnár Edit: Érték-orientációk a népesedési magatartásban.
3. Összeállította: Nemeskéri János, Juhász Attila: Sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai, egészségi állapota (Előzetes tájékoztató).
4. Szabó Kálmán: A népességelőreszámítások néhány módszertani kérdése (Előterjesztés az MTA Demográfiai Bizottságának).
5. Valkovics Emil: A demográfiai átmenet elemzésének néhány gyakorlati nehézségéről.
6. Bies Klára: A területi népességprognózisok előkészítése.
7. Készítette az MTA Gazdaság és Jogtudományok Osztályának megbízásából az MTA Demográfiai Bizottsága: A demográfiai tudomány helyzete Magyarországon.

1983.

8. S. Molnár Edit – Pataki Judit: Vélemények és előítéletek az öregségről.
9. Máday Lajos: Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban (1872–1873).
10. Vukovich Gabriella: A népesedéspolitika tartalma, jellege, céljai, eszközei, hatékonysága. Nyugat-európai tapasztalatok.
11. Hoóz István: Társadalompolitika, gazdaságpolitika, szociálpolitika, valamint a népesedéspolitika kapcsolatai a szocialista országokban.
12. Joubert Kálmán: Születési súly és születési hossz standard az 1973–78 évben élveszületett újszülöttek adatai alapján (angol és orosz nyelven).
13. Pongrácz Tiborné: Fiatalkori terhességek társadalmi, demográfiai vizsgálata.
14. Hoóz István: A népesedéspolitika eszközei, különös tekintettel a gazdasági jellegű eszközök alkalmazásának gyakorlatára és az ezekkel összefüggő nézetekre a szocialista országokban.

1984.

15. Készítették: Bies Klára, Hablicsek László: Területi népességelőreszámítás 1981–2001.
16. Szabó Kálmán: Családok és háztartások néhány jellemzőjének alakulása, 1981–2001. (Előzetes változat.)
17. Szerkesztette: Hablicsek László, Monigl István: Társadalmi-demográfiai prognózisok. A Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos szemináriuma Budapest, 1983. május 17–18.
18. Klinger András: A családtervezési programokon kívüli népesedéspolitikai intézkedések hatása a termékenységre (angol nyelven).
19. Moksony Ferenc: Települési tényezők és az öngyilkosság. Az öngyilkosság egyes demográfiai összefüggései egy összetételhatást vizsgáló elemzés eredményei.
20. Csernák Józsefné: A 18 éven aluli nők házasságkötésének néhány demográfiai jellemzője Magyarországon.
21. Összeállította: Cseh-Szombathy László, Klinger András, Monigl István, Vukovich György: A népesedéssel összefüggő tudományos kutatások főbb eredményei, a jövőbeni kutatás fő irányai.
22. Szukicsné Serfőző Klára: Budapest és Pest megye népességfejlődése, az ezredfordulóig várható tendenciák.

1985.

23. Rátay Csaba – Tusnány Gábor: Veszélyeztetett gyermekek szocializációjának vizsgálata a családtípusok kialakításával.
24. Terestényi Tamás: Népesedéspolitikai tartalmak a sajtóban.
25. Szerkesztette: Káposztás Ferenc: A népesség területi elhelyezkedése és mozgása. Pécs, 1984. április 25–26.
26. Hablicsek László – Monigl István – Vukovich Gabriella: A magyarországi népességfejlődés keretei és jövőbeni lehetséges irányai 1880–2050.
27. Munkácsy Ferenc – Szentgáli Tamás – Szívós Péter: A népesség gazdasági aktivitásának demográfiai tényezői.

1986.

28. Szukicsné Serfőző Klára: A termékenység és az iskolai végzettség néhány összefüggése Magyarországon az elmúlt negyedszázadban.
29. Szerkesztette: S. Molnár Edit: Népesedési folyamatokat befolyásoló kulturális-tudati tényezők. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos szemináriuma Budapest, 1985. november 12–13.
30. Munkácsy Ferenc: Népesedés és foglalkoztatás.

1987.

31. Szerkesztette: Káposztás Ferenc, Monigl István: A népesedéspolitika; tudományos kutatás és társadalmi cselekvés. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet nemzetközi szemináriuma Budapest, 1986. október 14-15.
32. Pongrácz Tiborné: Serdülőkori terhességek társadalmi–demográfiai vonatkozása.
33. Szerkesztette: Barabás Miklós: Az erősen fogyó népességű települések demográfiai jellemzői.

1988.

34. Szerkesztette: Hablicsek Lászlók, Monigl István: Az 1986–2021 közötti időszakra szóló népességprognózisok. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos szemináriuma Budapest, 1987. január 28.
35. Csernák Józsefné – Szabó Kálmán: A családok és háztartások előreszámítása, 1986–2021.

1989.

36. Fóti János: A magyar népesség gazdasági aktivitásának távlati alakulása.

1990.

37. Szerkesztette: Monigl István: Népesedési viták Magyarországon, 1960–1986. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos vitaülése Budapest, 1988. június 2.
38. S. Molnár Edit – Virágh Eszter: Közvélemény–kutatás népesedési kérdésekről – 1989.

1991.

39. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Abortuszkérdés Magyarországon – 1991.
40. Joubert Kálmán – Gárdos Éva: Terhesek és csecsemők egészségügyi és demográfiai vizsgálata. (A kutatási program általános ismertetése.)
41. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Sokgyermekes családok.

1992.

42. Hablicsek László: A magyarországi hosszú távú népességfejlődés vizsgálata.
43. Fóti János – Illés Sándor: A munkanélküliség demográfiai vonatkozásai.
44. Falussy Béla – Miltényi Károly – Mórítz Pálné – Paksy András: Az egészségi állapot összefüggései az életmóddal és az időfelhasználással.
45. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Összefoglaló a terhességmegszakításról tartott 1992. júliusi közvélemény-kutatás főbb eredményeiről.
46. Csernák Józsefné – Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Élettársi kapcsolatok Magyarországon.

1993.

47. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Kisgyermekes szülők. (Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat főbb magyarországi eredményei.)
48. Szukicsné Serfőző Klára: Iskolázottságunk alakulása a népszámlálási adatok tükrében.
49. Tóth Pál Péter: Nemzetközi vándorlás – Magyarország.

1994.

50. Illés Sándor: Miért költöztek az emberek Pásztóra 1989–91-ben?
51. Szukicsné Serfőző Klára: A szülők és gyermekeik iskolázottsága.
52. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Kisgyermekes anyák és apák szülői, családi attitűdjei négy európai országban.
53. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit: Serdülőkorban szült anyák társadalmi, demográfiai jellemzőinek longitudinális vizsgálata.

1995.

54. Hablicsek László: Az első és második demográfiai átmenet Magyarországon és Közép-Kelet-Európában.
55. Szukicsné Serfőző Klára: Az egyszülős családok társadalmi–demográfiai jellemzői.

1996.

56. Szűcs Zoltán: Az élettársi kapcsolatban élő családok társadalmi–demográfiai jellemzői.
57. S. Molnár Edit – Pongrácz Tiborné: Változások a gyermeknevelési támogatások rendszerében és azok megítélése a közgondolkodásban
58. Illés Sándor – Hablicsek László: A külső vándorlások népesség hatásai Magyarországon 1955–1995 között.
59. Szukicsné Serfőző Klára: Az egyszülős családok az állandó és a lakónépesség alapján.

1997.

60. Daróczi Etelka: A halandóság területi eltérései Magyarországon 1959/60–1992.

1998.

61. S. Molnár Edit – Pongrácz Tiborné – Kamarás Ferenc – Habclicsek László: Házasságon kívüli szülések.

2000.

62. Pongrácz Tiborné – S. Molnár Edit – Dobossy Imre: Család és munka – értékek és aggodalmak a rendszerváltozás után.

63. Illés Sándor: Belföldi vándormozgalom a XX. század utolsó évtizedeiben.

64. Daróczi Etelka – Spéder Zsolt (szerk.): A korfa tetején. Az idősek helyzete Magyarországon.

65. Melegh Attila: Kiskunhalas népesedéstörténete a 17. század végétől a 20. század elejéig.

2001.

66. Gödri Irén: A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása.

67. Tárkányi Ákos: A családdal kapcsolatos jogszabályok Magyarországon 1980–98-ig.

68. Habclicsek László: A népességreprodukció alakulása a 20–21. században.

69. Spéder Zsolt – Monostori Judit: Mozaikok a gyermekszegénységről.

70. Joubert Kálmán – Gyenis Gyula: A 18 éves sorköteles ifjak egészségi állapota, testfejllettsége I.

2002.

71. Illés Sándor – Lukács Éva: Migráció és statisztika.

72. Tóth Pál Péter – Valkovics Emil: Népesedési helyzetünk.

73. Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt (szerk.): Népeség – értékek – vélemények

2003.

74. Daróczi Etelka (szerk.): Kettős szorításban.

75. Őri Péter: A demográfiai viselkedés mintái a 18. században.

2004.

76. Tóth Pál Péter: Külföldiekkel vagy idegenekkel.
77. Daróczy Etelka – Kovács Katalin: Halálozási viszonyok az ezredfordulón: társadalmi és földrajzi választóvonalak.

2005.

78. Hablicsek László: A Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzete és előreszámítása, 1991–2021.
79. Gellérné Lukács Éva – Illés Sándor: Migrációs politikák és jogharmonizáció.
80. Gödri Irén – Tóth Pál Péter: Bevándorlás és beilleszkedés.
81. Kamarás Ferenc – Kapitány Balázs – Vaskovics László: Fialat házaspárok életútja Németországban és Magyarországon.

2006.

82. Blaskó Zsuzsa: Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka.
83. Joubert Kálmán (szerk.): Az Országos Longitudinális Gyermekeknövekedés-vizsgálat eredményei születéstől 18 éves korig I.

2007.

84. Hablicsek László – Kovács Katalin: Az életkilátások differenciálódása iskolázottság szerint, 1986–2005.

2009.

85. Illés Sándor (szerk.): Magyarország vonzásában.
86. Spéder Zsolt (szerk.): Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón.
87. Kovács Katalin: Munkapiac, munkakörülmények és egészség.

2010.

88. Melegh Attila – Kovács Éva – Gödri Irén: „Azt hittem célt tévesztettem.” A bevándorló nők élettörténeti perspektívái, integrációja és a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök nyolc európai országban.
89. Gödri Irén: Migráció a kapcsolatok hálójában. A kapcsolati tőke és kapcsolatháló jelenléte és szerepe az ezredvégi magyarországi bevándorlásban.
90. Bálint Lajos: A területi halandósági különbségek alakulása Magyarországon, 1980–2006.

2011.

91. Pongrácz Tiborné (szerk.): A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai.
92. Kovács Katalin: Társadalmi egyenlőtlenségek a mortalitásban Magyarországon (1971-2008) és az epidemiológiai átmenet elmélete.
93. Németh Zsolt: Az urbanizáció és a térbeli társadalomszerkezet változása Magyarországon 1990 és 2001 között.

2013.

94. Murinkó Livia: Első elköltözés a szülői házból Magyarországon.
95. Pakot Levente: Nemek és nemzedékek. Demográfiai reprodukció a 19-20. századi Székelyföldön.

2015.

96. Gál Róbert Iván – Vargha Lili: Jövedelemáramlás együtt élő korosztályok között: a nemzeti transzfeszamlák és nemzeti időtranszfeszamlák.

2016.

97. Murinkó Livia és Spéder Zsolt (szerk.): Felhasználói kézikönyv az *Életünk fordulópontjai* panelkutatás 1-4. hullámához.
98. Gödri Irén: Elvándorlási szándékok – álmok és konkrét tervek között. A migrációs potenciál jellemzői és meghatározó tényezői a 18-40 évesek körében Magyarországon.

2018.

99. Veroszta Zsuzsanna (szerk.): Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat módszertani leírás. A várandós kutatási szakasz előkészítése.
100. Veroszta Zsuzsanna (szerk.): Kutatási koncepció. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat.

2019.

101. Gábrriel Dóra: A Magyarországról Ausztriába irányuló idősgondozói migráció

2020.

102. Szabó Laura – Boros Julianna – Fábián Ildikó – Gresits Gabriella – Hortobágyi Anna – Kapitány Balázs – Kis Réka – Kopcsó Krisztina – Leitheiser Fruzsina – Rohr Adél – Spéder Zsolt – Veroszta Zsuzsanna: Várandós kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat.

2021.

103. Faragó Tamás – Őri Péter: A magyarországi történeti demográfiai kutatás vázlatos története (1945-2020)
104. Veroszta Zsuzsanna – Boros Julianna – Kapitány Balázs – Kopcsó Krisztina – Leitheiser Fruzsina – Szabó Laura – Spéder Zsolt: Várandósság Magyarországon – Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 1. hullámáról

2022.

105. Veroszta Zsuzsanna – Boros Julianna – Fábián Ildikó – Kapitány Balázs – Kis Réka – Kopcsó Krisztina – Leitheiser Fruzsina – Szabó Laura – Spéder Zsolt: Féléves kutatási szakasz. Technikai riport. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat.
106. Veroszta Zsuzsanna – Boros Julianna – Kapitány Balázs – Kopcsó Krisztina – Leitheiser Fruzsina – Sándor Nikolett Gabriella – Szabó Laura – Spéder Zsolt: Csecsemőkor Magyarországon – Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 2. hullámáról
107. Kopcsó Krisztina (szerk.): Egyéves kori mérések. Jelentés a Dél-dunántúli Vizsgálatról. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat.

2023.

108. Ökrös Fruzsina – Boros Julianna – Fábián Ildikó – Kapitány Balázs – Kis Réka – Kopcsó Krisztina – Sándor Nikolett Gabriella – Šindýlková Zsófia – Spéder Zsolt – Szabados Dániel – Szabó Laura – Veroszta Zsuzsanna: Jelentés az Anyai Munkavállalás Vizsgálatról. Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat.